

magazin istoric

Apare din aprilie 1967

IUNIE 2011

Þetta er Lóbelap
tjafkar med netid
Silt. þa dæf söbbtu
ept' honu sösemföig
i XLVI dæme þa
ugu Eþru 4 þ ma
Lofa hvar sem vill

magazin istoric

Apare din aprilie 1967

IUNIE 2011

SUMAR

iunie
2011

4 Tranziție
în vremea zaverii

I. GHICA

1941.
DILEMA ROMÂNIEI

5 Cine pe cine
se pregătea să atace

AL. GOGUN

9 În căutare, petrolul
*Dispozitivul
Armatei Roșii
la granița României*

M. RUSNAC

14 Bombe multe,
efecte puține
*Acțiunile
aviației sovietice
deasupra României*

V. AVRAM

LA ORIGINEA
DILEMEI

19 Mistuit
de utopia bolșevică

*Soarta
lui Ivan Krivorukoff,
deputatul care nu a votat
unirea Basarabiei*

D. URSU

24 O troiță
pentru 3.000

*În amintirea masacrului
de la Fântâna Albă*

V. PATRICHI

26 Când libertatea
venea pe calea undelor

A. ROSS JOHNSON

EVENIMENT

29 Pictorul căftănit
*Expoziție Theodor Aman
la Muzeul Cotroceni*

A.-S. IONESCU

RECITIND
ISTORIA

33 „Descălecatul“...
peste linia Huntington

M.E. IONESCU

38 Gute policey
în Sibiu
veacului al XVI-lea

M. PAKUCS

DASCĂLI
SLUJITORI
AI MUZEI CLIO

41 Două fiice
talentate

*Magdalena
și Liliana Iorga*

T.D. LAZĂR

45 Pe vremuri
oamenii
își trimiteau scrisori
*Bârfe suculente pentru
văduva lui Take Ionescu*

G. FILITTI

magazin istoric

Anul XLV – serie nouă – nr. 6(531)

iunie 2011

www.magazinistoric.ro

e-mail: mistoric1967@yahoo.com; mistoric@gmail.com

Revista figurează în baza de date EBSCO, din S.U.A.

1 Un castel cu arhitectură fantastică, pe care privirea călătorului ce străbate Bavaria, se oprește fascinat. Aparține unui personaj la fel de ciudat, regele Ludovic al II-lea al Bavariei, a cărui biografie tumultuoasă a alimentat multe volume scrise după moartea monarhului, în 1886

2 De la vikingi nu ne-au rămas prea multe reprezentări figurative, astfel că nu știm foarte bine cum îi reprezentau pe zeii la care se închinau. Un manuscris islandez din secolul al XVIII-lea ne transmite această imagine a unuia dintre cei 12 zei cărora le erau aduse omagii divine: Loki

3 *Fata cu turban sau Fata cu cercei de perle* este una dintre puținele opere care s-au păstrat de la celebrul pictor olandez Johannes Vermeer. Deși identitatea fetei este incertă, se crede că este chiar fiica sa, Maria. Pictorul a încercat să surprindă momentul în care fata își întoarce capul spre cineva pe care tocmai l-a remarcat. Tabloul se află la Muzeul Mauritshuis, din Haga

4 Portretul Despinei (Pepica) Aman, născută Paris, mama pictorului Theodor Aman, a doua soție a tatălui său, serdarul Dimitrie Aman, grecoaică de origine. Tabloul a fost pictat în vremea când Theodor se afla la Craiova, prin anii 1855-1856

Revistă editată de
**FUNDAȚIA CULTURALĂ
MAGAZIN ISTORIC**

Președinte fondator
CRISTIAN POPIȘTEANU
(1932-1999)

Președinte de onoare
DIMITRIE G. STURDZA

Consiliul științific:
academician **DAN BERINDEI**,
academician
DINU C. GIURESCU,
academician
IOAN-AUREL POP

Redactor-șef
Dorin Matei

Secretar general de redacție
Florentina Dolghin

Redactori:
Theo Stanciu,
Irina Țăranu

Secretar de redacție
Theodor Lianos

Director economic
Doina Pascu

Corectura
Georgeta Apreotesei
Secretariat
Constanța Avram

Difuzare
Constantin Petrescu

Consilieri:
Ioana Ursu,
Radu Ion Popescu,
Haralambie Voicilaș

București, Piața Valter Măărăcineanu, nr. 1-3,
sau strada Victor Eftimiu, nr. 2, etaj III,
camerele 283 (secretariat și difuzare), 285, 287,
Sectorul 1, Oficiul poștal nr. 15, Căsuța poș-
tală 15-702, Cod 010155, Telefon, Fax:
021.315.09.91, 021.312.68.77

Tipărit la C.N.I. – „CORESI” S.A. București

TRANZIȚIE ÎN URMĂ CU UN VEAC ȘI JUMĂTATE

ION GHICA

In epoca de tranziție prin care a trebuit să trecem ca să ieșim din starea de umilință în care eram căzuți și să ne rădicăm la o viață civilă și politică, am putut avea multe și mari decepțiuni, am putut întâlni în cale fel de fel de caractere: oameni, unii slabi de înger, cari la momentul chemărei au lipsit de la datoria lor, alții, regretând o stare de lucruri în care trăise, care le convenea și care le profita poate, se uita cu dor la trecutul țării; pe alții îngrijați de regegiunea cu care se succedau aspirațiunile și exigențele naționale rămăneau înapoi; pe mulți îngâmfați de succesele națiunii, la cari nici cu gândul nu gândise, își atribuiau lor tot meritul, fără a voi să recunoască cea mai mică participare nici mersului natural al lucrărilor, nici împrejurimilor dinafară. Am putut vedea oameni orbiți de invidie sau de ambiție cari nici nu au crutat nici intriga, nici clewetirea, pentru a ajunge sau pentru a se susține la putere sau la favoare sau pentru a-și face o popularitate.

Dar numărul tuturor acestora se pierde în negura mulțimei, și-apoi chiar lor nu li se poate imputa lipsa de patriotism, pentru că, la timpi de cumpănă grea, i-am văzut pe toți unindu-se cu trupul și cu sufletul la glasul țării.

„Fericiți sunteți voi, tinerilor români, ne zicea Michelet; în țara voastră totul e de făcut, fiecare din voi se poate distinge și chiar ilustra prin fapte patriotice și mărețe“.

Pe când Michelet rostea aceste cuvinte, numele de român nu trecea încă dincolo de Carpați și de Dunăre; mulți din tinerii noștri aflați la studii în Viena, în Munch sau în Paris, se credeau umiliți d-a aparține unei naționalități nerecunoscute în lumea europeană. Le era rușine chiar de numele lor de familie și de botez; fiii lui Ion, lui Gheorghe sau lui Ilie se

porecleau Ioanidi, Ghiroghiadi sau Iliadi. Astăzi își zic românește Ionescu, Gheorghescu și Iliescu [...]

Nu voi pretinde că tot ce s-a făcut în țara noastră de un sfert de secol încoace este perfect, dar îmi permit a observa pesimiștilor și impacienților că nicio țară din lume n-a progresat așa de mult ca țara noastră într-un așa de scurt timp și că orice progres începe cu o stare neguroasă și plină de nedomiriri; starea de care unii dibaci știu a se folosi, aceasta mai ales când progresul se

operează de jos în sus; de aceea este întotdeauna bine ca impulsunea și conducerea reformelor prin cari trece o națiune să vie de la clasele de sus, de la clasele luminate; de la acelea să proceadă spiritul de inovațiune, să nu aștepte ca inițiativa reformelor necesare să pornească de jos, căci atunci clasa numeroasă pierde spiritul de conservațiune care trebuie să domine totdeauna la bază și societatea intră într-o perioadă de agitațiune care anevoie se poate astâmpăra.

Oamenii pe cari instituțiunile, împrejurările sau educațiunea i-a pus în fruntea unei națiuni sunt datori să fie înaintemergătorii ei, să nu caute niciodată să împiedice mersul progresului, ci să lase toată latitudinea și toată libertatea inițiativei individuale, mai ales în ceea ce privește industria și comerțul, căci ele nu se pot conduce decât numai de luminile științei cari singure pot arăta drumul care conduce pe om a deveni folositor și necesar societății în care trăiește.

(Introduciune, Scrisori către V. Alecsandri, în volumul *Din timpul zaverii*, Editura tineretului, București, 1963, pp. 50-54)

50 Invitație
în Valhalla

A. TUDOR

ISTORIE ȘI FILM

55 Adevăratul
„pacient englez“

D. DOLGHIN

60 „Succesul“
colectivizării

Revoltă la Dobrotești

S. PĂTRAȘCU

64 Solilocurile
domnului
Eugen Cristescu

D. MATEI

65 Milenii, secole
și o lună într-o pagină

67 Celălalt
război de 100 de ani

V. IONESCU

**PASTILA
DE CUVINTE**

72 Trei sau forța
magică a unui număr

M. SALA

**A FOST ODATĂ
CA NICIODATĂ**

74 Rusalii și cireșe

G. ROȘU

76 Falsul Vermeer

I. ȚĂRANU

81 Războinicii
luminii

Vympel, OMON

L. BANU,
F. BANU

84 Wikileaks din...
Principate

AL. POPESCU

**OAMENI DE IERI,
PROBLEME ȘI AZI**

87 Olimpicul rămas
fără pensie

A.G. DUMITRU

**HOOVER
INSTITUTION**

93 De ce a fost
schimbat Brutus Coste

RUBRICI

49 Telex

66 Pentru biblioteca
dumneavoastră

88 Clio anunță

*Premiile Fundației
Culturale Magazin Istoric*

90 În București,
acum 50 ani

8; 94; 95

Blitz... Concurs; Rebus;
Dialog

operative ale Statului Major General din 1939-1941 erau eminamente ofensive. Învăță-mântul militar, în cazul sutelor de mii de comandanți, aviatori, tanchiști și al milioane-lor de soldați, se baza prioritar pe îndeplinirea unor misiuni ofensive.

Odată cu Pactul Ribbentrop-Molotov din 1939, Stalin a provocat premeditat Al Doilea Război Mondial, pe care Hitler, în acel moment concentrat pe demersuri regionale, nu voia să îl declanșeze. Astfel, au fost atâtea cele mai importante țări ale Europei Occidentale. În cursul „marșurilor de eliberare” din 1939-1940, U.R.S.S. a obținut capete de pod pentru agresiune. Germania nazistă a atacat prima în ultimul moment.

Exact pregătirea U.R.S.S. pentru agresiune a fost cauza înfrângerilor catastrofale ale Armatei Roșii în anul 1941. Trupele, aerodromurile și depozitele au fost dispuse mult prea aproape de graniță, liniile fortificate au fost parțial defazectate, pentru a face loc unor trupe ce trebuia să fie în ofensivă, comandanții nu au știut să rezolve misiunile defensive, soldații nu erau motivați de efectele colectivizării, de Holodomor (*Magazin isto-*

ric, nr. 12/2008), de prăbușirea generală a nivelului de trai, de minciuna fățișă a propagandei oficiale și, desigur, de represiuni.

Cărțile lui Viktor Suvo-rov (*Spărgătorul de gheață. Cine a început Al Doilea Război Mondial?*, Moscova, 1992; *Ziua „M”: Când a început Al Doilea Război Mondial?*, Moscova, 1994; *Ultima republică: De ce a pierdut Uniunea Sovietică Al Doilea Război Mondial?*, Moscova, 1995 și multe altele) sunt traduse în 27 de limbi. Cel mai mare succes l-au înregistrat în Europa Centrală și de Răsărit, îndeosebi în Rusia. Ediția rusă a monografiei principale, *Spărgătorul de gheață*, a ieșit într-un tiraj de 11 milioane de exemplare. În 20 de ani cărțile lui Rezun au umplut rafturile librăriilor, chioșcurile de carte din gări, au ajuns și în bibliotecile sătești.

În 2006 a fost editată o culegere de articole ale unor istorici care susțin această concepție. Volumul a fost publicat cu titlul *Adevărul lui Viktor Suvorov* și, spontan, a devenit o serie (primul volum s-a intitulat *Adevărul lui Viktor Suvorov. Rescriind istoria Războiului Mondial*, Mos-

cova; celelalte șapte, dincolo de denumirea subtitlurilor, schimbate din motive de reclamă, conțin toate sintagma „Adevărul lui Viktor Suvorov”, de pildă, *Adevărul super-nou al lui Viktor Suvorov*; redactorul responsabil al seriei este un istoric care trăiește la Berlin, Dmitri Hmelnițki). Până la sfârșitul anului 2010 au fost publicate opt volume, într-un tiraj total de aproximativ 150.000 de exemplare, și seria continuă. Luând în calcul particularitățile editării de carte în Rusia, evident că numărul cititorilor este infinit mai mare. Colectivul de autori al seriei este format din 38 de persoane, majoritatea dintre ei fiind istorici profesioniști, chiar colaboratori ai Academiei de Științe a Rusiei. În plus, numeroși cercetători din ultimii 20 de ani au sprijinit teza în discuție, dar și-au publicat cărțile și articolele în almanahuri. (Tatiana Bușueva, *Blestemând... încercați să înțelegeți*, în *Novii mir* 12, 1994; Boris Sokolov, *Adevărul despre Marele Război pentru Apărarea Patriei*, culegere de articole, Sankt-Petersburg, 1998).

Cu toate acestea, știința oficială, ca și majoritatea istoricilor care se ocupă de subiect rămân pe poziția tradiționa-

Foamete pe străzile Ucrainei, în anii '30

Muncă în

Exclusivitate

1941. U.R.S.S. CA AGRESOR RECEPTAREA TEZEI ÎN EUROPA DE EST

ALEKSANDR GOGUN (Berlin)

Marcarea celor șapte decenii de la începutul războiului sovieto-german este un bun prilej pentru a analiza pe scurt cum apreciază locuitorii spațiului post-sovietic lucrările polemice consacrate planurilor operative ale Armatei Roșii în anii 1939-1941.

Conceptia care a alimentat multe controverse a fost elaborată prima dată de Vladimir Rezun, care și-a ales un pseudonim răsunător, Viktor Suvorov. El a fost agent al informațiilor militare (GRU) la Geneva, de unde, în 1978, a fugit în Occident. Acolo și-a câștigat reputația de scriitor. Teza poate fi rezumată astfel: U.R.S.S. s-a pregătit să atace Germania în 1941. Toată politica antebelică a lui Stalin a fost orientată spre asigurarea „marșului eliberator” asupra Europei și a cuceririlor ulterioare.

Conform studiilor lui Suvorov, colectivizarea, industrializarea și revoluția culturală, ca și „marea epurare” din 1937, toate au fost subordonate unui unic scop, revoluția mondială. Sistemul colhozurilor a fost necesar obținerii din sate, gratuit, a alimentelor și altor produse pentru industrializare sau, în caz de război, pentru nevoile forțelor armate. Industrializarea era utilă creării complexului militar-industrial, înarmării. Aceluiași scop îi era sortit și subordonat indirect și sistemul lagărelor, Gulagul, ca și extinderea lui.

Revoluția culturală a folosit pregătirii inginerilor pentru uzinele militare, dar și soldaților care știau carte și comandanților. În cursul represiunilor din anii '30 au fost anihilați oamenii potențial neloiali lui Stalin, între care comuniști din „generația leninistă”. Cei din urmă au fost înlocuiți cu adepți ai noului lider.

Corespunzător s-a pregătit și Armata Roșie. Cantitativ, uneori și calitativ, în cazul unor anumite tipuri de armament (tancuri, mai ales), ea era superioară tuturor armatelor lumii, luate la un loc. Planurile

naționalistii. Singura excepție clară este, în acest sens, profesorul Mihail Meltiuhov (*Magazin istoric*, nr. 1/2008), colaborator al Institutului de istorie a Rusiei din cadrul Academiei de Științe a Rusiei (prima lui lucrare este *Șansa ratată a lui Stalin. Uniunea Sovietică și lupta pentru Europa. 1939-1941, Documente, fapte, opinii*, Moscova, Vece, 2000). El scrie chiar că U.R.S.S. se pregătea să cucerească întreaga lume, dar, din păcate (!), nu a reușit.

În ciuda vizibilității acestei teze susținute de Suvorov, ea nu a intrat în manualele școlare din nicio țară. Deși în Rusia și Ucraina s-a înregistrat un soi de „legalizare bine pusă la punct” a concepției lui Suvorov. Cursul de istorie a Rusiei, apărut în 2009 și semnat de un colectiv de autori apropiați Kremlinului, conține o frază ciudată: „... Stalin nu a exclus lovitură preventivă, dar a presupus că trebuia să aștepte concentrarea trupelor inamicului pentru agresiune. Atunci totul ar fi arătat

Scriitorul Mihail Șolohov, autorul romanului „Pe Donul liniștit”, în uniformă de soldat al Armatei Roșii

ca o măsură de autoapărare. Cu toate acestea, în vara lui 1941, Stalin nu avea încă posibilitatea unor asemenea acțiuni”. (Despre conceperea cursului *Istoria Rusiei. 1900-1945*. De conceperea cursului de istorie a Rusiei pe anii 1900-1945 s-a ocupat un colectiv de autori sub conducerea lui Aleksandr Anatolievici Danilov, doctor în ști-

ințe istorice, profesor, șeful catedrei de istorie de la Universitatea Pedagogică de Stat din Moscova, august 2009 // http://prosv.ru/umk/ist-obsh/info.aspx?ob_no=15378). În materialul didactic *Ucraina în anii celui de Al Doilea Război Mondial* (Ivan Patriliak i Borovik Mihailo, *Ukraina v roki Drugoi svitovoi viini. Sproba novogo konceptualnogo pogliadu*, Nijin: Vidaveț PP Lisenko M.M., 2010, 103-110), elaborat de Institutul Memoriei Naționale, în virtutea inerției epocii președintelui Iușcenko, această teză este prezentată răspicat și ca singura corectă. Dar, subliniem, aceste două lucrări nu sunt regula, ci excepția de la ea.

Marele interes pe care l-a trezit concepția în rândul unor pătri largi de cititori, dar și în cercurile academice alimentează noi și noi cărți cu acest subiect. Ne putem aștepta ca, în deceniul abia început, polemica pe temă să continue. ■

În românește de Florentina DOLGHIN

BLITZ... CONCURS

Trimiteți, până la 15 iulie 2011, răspunsul la această întrebare (cu mențiunea **Pentru concurs**) și puteți câștiga un abonament pe un an de zile la revista *Magazin istoric*.

– Cine a comandat flota genoveză care a atacat-o pe cea venețiană în 1379 distrugându-i 15 galere?

Răspunsul corect la **Blitz... Concursul** din luna aprilie 2011 este:

Anul 1906

Premiul de un abonament pe un an la revista *Magazin istoric* a fost câștigat de **doamna Ileana Daniela Epuran, din Craiova**.

Abonamentul se efectuează începând cu luna iulie 2011.

Adresa noastră: *Magazin istoric*, C.P. 1-702, Oficiul Poștal nr. 1, sect. 1, București

listă. Interesant însă că, spre deosebire de anii '90, când de criticarea lui Suvorov se ocupau zeci de cărți și sute de articole, dar și un număr apreciabil de emisiuni televizate și de radio din rețeaua de stat, în ultimul deceniu puterea aproape că nu mai reacționează la asemenea tip de texte. Din păcate, rămân închise multe fonduri de arhivă, dosare din Arhiva militară de stat a Rusiei (RGVA), din arhiva centrală a Ministerului Apărării (TAMO) și din alte depozite de documente, care ar putea arunca lumină asupra problematicei în discuție. Unii specialiști presupun că autoritățile creează premeditat o ambianță de corupție și în sfera arhivelor, ceea ce sporește importanța funcționarilor din aparatul de stat.

Dincolo de soliditatea concepției lansate de Suvorov, putem să enumerăm următoarele pricini ale popularității ei.

În primul rând, teza lui întoarce pe dos tabloul îndobște cunoscut al războiului, adică are o patină de senzațional, care întotdeauna a plăcut cititorilor. În al doilea, autorul are un pronunțat talent de publicist și de scriitor. În al treilea, presiunea ideologică, tot mai apăsătoare în Rusia în

ultimul deceniu, are uneori efectul invers. Oamenii, oboșiți de versiunea oficială prezentată de revistele de stat, caută izvoare alternative de informație, între care cele oferite de almanahuri. În al patrulea, lucrările lui Viktor Suvorov abordează probleme istorice foarte acute, evenimente pe care cititorul est-european le simte foarte aproape, ca ale lui, prin dimensiunea, tragismul și, poate, măreția lor.

Nu mai puțin important este faptul că în Rusia popularitatea tezei că Uniunea Sovietică s-a pregătit de agresiune în 1941 merge într-un fel în contra tendinței de preamărire a trecutului sovietic și de restalinizare aferentă. Totodată, o mare parte a comunității științifice și a populației au reflecțiile lor personale asupra istoriei patriei, au părerea lor, adesea critică, despre trecutul țării.

Dacă avem în vedere volumul piețelor naționale de carte, putem afirma că, proporțional în tiraje nu mai mici decât în țările fostei U.R.S.S., volumele lui Viktor Suvorov s-au difuzat în Europa Centrală, în special în Polonia. Opinia publică din Europa Occidentală și din S.U.A. percepe Al Doilea Război Mondial ca o luptă împotriva lui Hitler.

Populația Europei Centrale, care a cunoscut regimurile totalitare, ca o consecință a politicii U.R.S.S., dă o apreciere mult mai complexă celui mai mare conflict armat din istoria umanității (în acest sens, o noutate de notorietate este apariția unei monografii al cărei demers de cercetare este apropiat percepției oficiale a istoriei secolului al XX-lea într-o serie de țări din Europa Centrală; respectiv, Timothy Snyder, *Bloodlands. Europe between Hitler and Stalin*, Ținuturi ale sângelui; Europa dintre Hitler și Stalin, Basic Books, 2010). În acest caz, teza agresiunii lui Stalin este debătută ca un punct nevralgic.

Problemele internaționale chiar și conflictele politice din ultimul deceniu dintre noii membri ai Uniunii Europene, pe de o parte, și Rusia, pe de alta, generează în anumite cercuri unele paralele istorice, ceea ce conferă tezelor lui Suvorov un caracter actual.

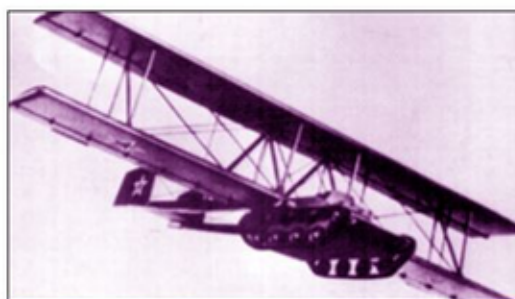
Este un fapt obiectiv că în Rusia istoricii și cititorii partizani ai versiunii că U.R.S.S. s-a pregătit să atace Germania sunt în majoritate de orientare liberală. Lor li se opune publicul conservator, între care

Gulag

22 iunie 1941. Moscoviții află de la radio despre agresiunea asupra țării lor

Tropele de desant sovietice dispuneau și de tancuri „zburătoare“

Ca și germanii, sovieticii acordau o importanță covârșitoare României. Aici se afla principala sursă de petrol a Germaniei naziste. Pentru Stalin, petrolul reprezenta o problemă centrală de strategie. El a înțeles perfect sintagma „petrolul este sângele războiului“. Încă la 3 decembrie 1927, el declara: „Nu se poate purta un război fără petrol, iar în viitorul război cel ce va avea superioritate în problema petrolului, acela va avea șanse de victorie“. Distrugerea sau capturarea zăcămintelor petrolifere românești ar fi obligat Germania să depună rapid armele. De aceea, la 7 iulie 1941, după ce Germania declanșase atacul, Stalin îi adresa o telegramă comandantului Frontului de Sud, generalul de armată I.V. Tiulenev, cerându-i ca Basarabia să fie menținută cu orice preț, „având în vedere că teritoriul Basarabiei ne este necesar ca bază de plecare la atac pentru organizarea ofensivei“.

Cu mult înainte de 22 iunie, sovieticii începuseră concentrarea unor forțe importante la granița noastră, mult superioare capacității de apărare a armatei române. Principala mare unitate sovietică din vecinătatea României era Armata 9. Aceasta cuprindea șase corpuri de armată: două

motorizate, unul de cavalerie și trei de infanterie. Era o armată de invazie cu totul neobișnuită prin structura sa, fiind amplasată cât mai aproape posibil de graniță.

Diviziile de aviație ale acestei armate erau dotate cu sute de avioane noi Iak-1, MiG-3, Il-2, Pe-2. La finalul perioadei de mobilizare, Armata 9 trebuia să aibă în componența sa 2.350 tancuri, 698 mașini blindate, 400 tunuri și aruncătoare de mine și peste 250.000 de soldați și ofițeri. În afara efectivului de bază, urma a fi adăugate și 10-12 regimente de artilerie grea, unități ale NKVD-ului și alte formațiuni înarmate. La 21 iunie 1941, ea conținea 17 divizii, dintre care două de aviație, patru de tancuri, două moto, două de cavalerie și șapte de infanterie. Urma să fie inclus și Corpul 27 de Armată (moto), condus de generalul-maior I.E. Petrov, înființat în Turkestan și deplasat în vest, fără a fi totalmente completat. Incluziunea acestuia ar fi ridicat nivelul armatei la un număr de 20 divizii, dintre care șase de tancuri. Cele șapte corpuri de armată ale Armatei 9 ar fi trebuit să cuprindă în final 3.341 tancuri, aproape cât întregul Wehrmacht.

În fruntea Armatei 9 se afla generalul-colonel I.T. Cerevichenko. Nicio altă armată sovietică nu avea comandanți de asemenea rang. Pe lângă el, în aceeași Armată 9 se găseau ofițeri de perspectivă: viitorii mareșali R.I. Malinovski, M.V.

Zaharov, N.I. Krîlov, A.I. Pokrîșkin și I.P. Psîgo, viitorii generali de armată I.E. Petrov, I.G. Pavlovski, P.N. Lașcenko, A.S. Osipenko. Această concentrare de forțe dovedea că principala lovitură a sovieticilor urma să fie dată asupra României. Chiar și după declanșarea atacului german, în Armata 9 preleva convingerea, potrivit generalului-colonel P.A. Belov, că „fiecare misiune defensivă este ceva de scurtă durată“. Iar A.I. Pokrîșkin era convins că va ajunge să vadă Bucureștiul.

În Armata 9 se afla și o divizie de vânători de munte: Divizia 30 vânători de munte „Irkutsk“, comandată de generalul-maior S.G. Galaktionov, inclusă în Corpul 48 infanterie al generalului R.I. Malinovski. Acest corp de armată era situat în flancul drept (nordic) al Armatei 9, urmând să atingă Munții Carpați, în timp ce restul Armatei urma să atace în zona de câmpie. Din Turkestan mai era deplasată în aceeași direcție și divizia de vânători de munte comandată de colonelul I.K. Kuliev.

Armata 9 era principala, dar nu singura forță militară sovietică destinată atacării și invadării României. La nordul Armatei 9, în Carpații Orientali, începea desfășurarea Armatei 18, formată în special din caucazieni. Aceasta era o armată compusă în mare majoritate din vânători de munte. Misiunea sa era să înainteze prin zona muntoasă și de aceea diviziile sale cuprindeau grupe pregătite special de alpiști cățărători. Armata 18 urma să coboare spre sud, către zona petroliferă, în timp ce Armata 12 (comandant, generalul-maior

Pentru Stalin, capturarea Văii Prahovei era esențială pentru a putea opri mașinăria de război germană

1941: SOVIETICII PREGĂTESC ATACAREA ROMÂNIEI

Dr. MIRCEA RUSNAC

Revista Magazin istoric a prezentat în repetate rânduri informații care circulă tot mai intens în ultimii ani privind faptul că atât Germania nazistă, cât și Uniunea Sovietică stalinistă se pregăteau în secret pentru a se ataca reciproc, în ciuda pactului de neagresiune pe care îl încheiaseră. Chiar doi autori ruși scriau de curând: „Dar Kremlinul nu era satisfăcut cu cele obținute. Nu-i erau de ajuns Basarabia și, pe deasupra, Bucovina de Nord, câștigate de la România la sfârșitul lui iunie 1940, în urma ultimatumului sovietic. Voia ceva mai mult. Ce anume? Nici până azi nu se poate da un răspuns foarte clar. Alipirea Bucovinei de Sud la U.R.S.S.? Influență în România? Hegemonie? Transformarea României în sferă de influență, monopol? Probabil că da. Nu avem motive să afirmăm că el urmărea desființarea acestui stat, așa cum fusese desființat statul polonez“ (Magazin istoric, nr. 1/2011)

Unul dintre autorii cei mai citați de specialiști pentru a susține ideea că U.R.S.S. se pregătea să atace Germania este Viktor Suvorov și cartea sa Spărgătorul de gheață, apărută și în traducere românească la Editura Polirom. Cum cartea a rămas în bună măsură necunoscută publicului larg, am utilizat-o pentru a decupa tabloul forțelor armate sovietice concentrate în iunie 1941 la granița României, în eșalonul unu și doi, adăugând și alte mărturii apărute în presa de specialitate din Rusia.

Generalul-maior I.E. Petrov, la un exercițiu militar în zona Odessa

corpului de armată și a statelor-majore ale brigăzilor.

În Corpul 9 special de Infanterie al lui Batov se făcea o propagandă neobișnuită pentru „războiul eliberator pe teritoriul inamicului“, condusă de reprezentanți ai Direcției generale de propagandă, sosiți special de la Moscova. Mai mult, la 13 iunie 1941, întregul efectiv al acestui corp, până la ultimul soldat, a primit ghiduri de conversație ruso-române. În aceste manuale, principalele chestiuni abordate erau legate de modalitățile de ajungere la sursele de petrol. În paralel, fusese editat și un ghid de conversație ruso-german, care cuprindea aceleași chestiuni. Era clar că întrebările respective nu puteau fi puse decât soldaților germani aflați în România.

În Regiunea militară Odessa se afla Corpul 3 Desant aerian, condus de generalul-maior V.A. Glazunov și format din Brigăzile de Desant aerian 5, 6 și 212. Brigada 5 era comandată de colonelul A. Rodimțev. Deși numai acest corp de desant aerian era concentrat exclusiv împotriva României, alături de el mai puteau fi folosite la nevoie și Corpurile 1 și 2, în special

pentru tăierea magistrelor petroliere care legau România de Germania. Toate corpurile sovietice de desant aerian aveau artilerie puternică și chiar batalioane de tancuri amfibie ușoare. Ele erau concentrate în

păduri și făceau pregătiri intense în vederea desantării. Puteau fi lansați parașutiști direct pe teritoriul românesc, fără o redistribuire suplimentară. Trebuie menționat și faptul că în Corpul 55 Infanterie, aflat chiar pe granița noastră la începutul anului 1941, făceau pregătiri intense câteva batalioane de desant prin parașutare.

Tot la graniță se aflau și divizii întregi ale NKVD-ului, precum Divizia 4 NKVD, comandată de colonelul F.M. Majirin. Subunitățile Regimentului 57 NKVD al acestei divizii erau amplasate chiar la podurile de peste Prut. Iar în apropiere se mai afla și Divizia 8 Infanterie motorizată NKVD. Podurile de peste Prut, deși inițial fuseseră minate, ulterior au fost deminate și preluate în grijă de către NKVD. Divizia 4 NKVD era una nu de pază, ci de escortă, iar comandantul său, un vechi satrap al Gulagului. Destinația lor în cazul ocupării României era clară.

La vărsarea Dunării în mare a fost înființată Flotila Dunării, cuprinzând în jur de 70 vase și cutere fluviale, subunități de aviație militară, artilerie antiaeriană și de coastă. Flotila de pe Dunăre avea și

două unități de trupe terestre. Diviziile de Infanterie 25 „Ceapaev“ și 52 „Perekop“ din Corpul 14 Infanterie se pregăteau în zona Deltei Dunării pentru a acționa ca infanterie de marină. Toate aceste unități se aflau la o distanță de 300 m de trupele române. Singura direcție pe care ele ar fi putut merge în cazul unui război era în amonte. La 130 km în sus pe Dunăre se afla podul strategic de la Cernavodă, care, odată distrus, ar fi întrerupt transportul petrolului dintre Ploiești și portul Constanța. Iar de la Cernavodă până la Ploiești mai erau 200 km, prin a căror parcurgere armata germană ar fi fost privată iremediabil de combustibilul necesar.

In spatele Armatei 9 era concentrată Armata 19 sovietică, comandată de generalul-locotenent I.S. Konev. Ea era formată pe structura trupelor și a statului-major ale Regiunii militare din Caucazul de Nord. În componența acestei armate intrau patru puternice corpuri de armată, inclusiv unul, 26, Mecanizat. Corpul 25 Mecanizat, comandat de generalul-maior S.M. Krivoșein, era destinat tot Armatei 19. Corpul de armată 34 Infanterie din cadrul ei, comandat de generalul-locotenent R.P. Hmelnițki, cuprindea patru divizii de infanterie, una de vânători de munte și câteva regimente de artilerie grea. Armata 19 era cea mai puternică armată din cadrul celui de-al doilea eșalon strategic, fiind desfășurată, ca și Armata 9 din primul eșalon, tot exclusiv împotriva României. Alături de ea se afla

P.G. Ponedelin), formată tot din vânători de munte și amplasată în vecinătatea ei, trebuia să înainteze spre vest, către lanțurile muntoase din Cehoslovacia. Ambele armate aveau sarcina de a întrerupe aprovizionarea cu petrol a Germaniei și de a acoperi atacul pe care Armata 9 urma să îl dea asupra României. Însă aceste armate mai cuprindeau, pe lângă diviziile de vânători de munte, și divizii de tancuri și motorizate, ca și brigăzi antitanc.

Armata 18 a fost constituită pe baza structurilor Regiunii militare Harkov. Comandamentul și statul-major ale acestei armate erau, de fapt, comandamentul și statul-major ale Regiunii militare Harkov. Comandanții noii armate erau: generalul-locotenent A.K. Smirnov, comandantul Regiunii, generalul-maior V.I. Kolpakci, șeful statului-major, generalul-maior S.K. Goriunov, comandantul aviației Regiunii.

Armatele 9 și 18, împreună cu Corpul de Armată 9 special de Infanterie, cu Corpul de Armată 3 Desant aerian și cu unitățile de aviație aferente formau împreună Frontul de

Sud al Armatei Roșii. Direcția și statul-major ale acestui front, situate la Vinnița, erau exact cele ale Regiunii militare Moscova, transferate aici *in corpore*. Comandantul Regiunii militare Moscova, generalul I.V. Tiulenev, a preluat comanda frontului de Sud, fiind însoțit de șeful statului-major al Regiunii, generalul-maior G.D. Șișenin, devenit șeful de stat-major al frontului. Locțiitorul comandantului Regiunii, generalul-maior A.S. Osipenko, se afla deja în iunie 1941 la granița românească. Comandantul trupelor de geniu ale Regiunii militare Moscova, generalul-maior A.F. Hrenov, a fost și el transferat pe frontul de Sud. Generalul-maior de aviație A.Z. Ustinov, comandantul de stat-major al unităților de aviație ale lui Jukov, devenea comandant al aviației frontului de Sud.

Armatele situate mai la nord alcătuiau frontul de Sud-Vest. Atât frontul de Sud, cât și cel de Sud-Vest intrau în componența celei mai puternice Regiuni militare sovietice, cea a Kievului, care urma a fi comandată de însuși generalul de armată G.K. Jukov. Acesta era adeptul unui atac necruțător pe două direcții. Din acest motiv el a și fost numit la coordonarea ambelor fronturi, având următorul obiectiv: frontul de Sud-Vest urma să atace din regiunea Lvov către vest, pe direcția Berlin, iar

frontul de Sud pregătea zdrobirea României. În preajma atacului, în apropierea frontierei românești erau concentrați cei mai buni, capabili și agresivi comandanți militari sovietici: Jukov, Konev, Rokossovski, Krîlov, Potapov, Malinovski.

Tot împotriva României era mobilizată și Flota Mării Negre, care era completată cu Corpul 9 special de Infanterie al generalului-locotenent P.I. Batov, transferat în secret la începutul lui iunie 1941 din Caucaz în Crimeea. La 18-19 iunie, Flota Mării Negre a desfășurat mari pregătiri ofensive. O divizie a Corpului 9 special de Infanterie a exersat debarcarea pe litoralul inamic de pe navele de război. Aceasta a fost prima aplicație de o asemenea amploare din istoria Armatei Roșii. Antrenamentele Flotei și ale Corpului 9 special de Infanterie erau efectuate în comun, sub directă observație a unor comandanți de rang înalt, sosiți special de la Moscova. În aceleași zile, tot în Crimeea desfășura manevre și Corpul 3 Desant aerian, cuprinzând imbarcarea trupelor, a statului-major al

Generalul de armată G.K. Jukov, viitor mareșal, comanda cea mai puternică regiune militară, cea a Kievului

1940-1941

Înainte de declanșarea Operațiunii Barbarossa, la 22 iunie 1941, teritoriul României a devenit obiectiv strategic pentru bombardierele Armatei Roșii. Vom prezenta în continuare cele mai importante acțiuni de dinainte și din primul an de război.

Avion Il-2 din dotarea Flotei Mării Negre

ACȚIUNI ALE AVIAȚIEI SOVIETICE DEASUPRA ROMÂNIEI

VALERIU AVRAM

În ziua de 28 mai 1940, un avion sovietic de recunoaștere și bombardament tip I.034, biplan, monomotor, biloc, a aterizat forțat lângă localitatea Basarabeasca. Echipajul, format din doi locotenenți ucraineni, efectuase un zbor de noapte la 100 m altitudine deasupra teritoriului românesc. Din cauza vizibilității reduse, trenul de aterizare a lovit panta unui deal și avionul sovietic a aterizat forțat, capotând. Membrii echipajului au recunoscut că primiseră misiunea să survoleze teritoriul Basarabiei, pentru a descoperi noile baze aeriene. Avionul a fost reținut, iar ofițerii eliberați.

Câteva echipaje din Escadrila nr. 1 recunoaștere îndepărtată și bombardament aflate

la bordul unor avioane Bristol-Blenheim, în timp ce executau, în ziua de 2 iulie 1940, misiuni în zona Ungheni-Bălți-Soroca, au fost atacate de două avioane sovietice de vânătoare; un mitralior de bord român a fost rănit la un picior.

În ziua de 25 august 1940, la ora 12.10, avionul I.A.R.-37 nr. 39 din Escadrila 18 de observație, cu echipajul format din sergentul (r) Costică Macri, pilot, sublocotenentul observator Ioan Ionescu, comandant de bord, și caporalul Cristache Zugrăvoiu, mitralior, în timp ce efectua o recunoaștere în sectorul Răducăneni-Valea Crasnei-Costuleni-Dubăești, a fost atacat de trei avioane sovietice. Echipajul nostru a ripostat cu foc. În timpul luptei, avionul I.A.R.-

37 a fost avariat, echipajul a aterizat forțat lângă gara din Buhăești, pilotul și observatorul au fost răniți, iar mitraliorul, caporalul Zugrăvoiu, și-a pierdut viața.

În timp ce executa, în ziua de 26 august 1940, o misiune de recunoaștere în zona Pufăești-Bârlad-Răducăneni, o patrulă formată din locotenentul aviator Dumitru Rață (avion P.Z.L.-P.11 C, nr. 313), adjutantul stagiar Carol Herca (P.Z.L.-P.11 A, nr. 746) și sergentul aviator Gheorghe Cristoloveanu a fost atacată la ora 17.12 de o patrulă de avioane de vânătoare sovietice în zona comunei Drânceni-Huși. Herca a fost ucis, prăbușindu-se la sol cu avionul.

Recunoașterile aeriene sovietice deasupra României au

cea de-a doua ca putere din același eșalon, Armata 16, comandantul ei fiind generalul-locotenent M.F. Lukin. Aceasta avea misiunea de a tăia legătura petrolieră dintre România și Germania. Urma să dispună de 1.370 tancuri.

În cadrul Armatei Roșii existau un număr de 62 corpuri de armată de infanterie. Toate acestea erau comandate

Generalul-locotenent P.I. Batov

de generali-majori sau colonelii, cu două excepții: Corpul 9 special de Infanterie al generalului-locotenent P.I. Batov și Corpul 34 al generalului-locotenent R.P. Hmelnițki. Ambele se aflau pe direcția graniței românești. De altfel, și Corpul 34 era tot unul special, prin dimensiunile sale. Era chiar cel mai puternic dintre toate corpurile de armată sovietice. Misiunea acestui corp era de a culege laurii victoriei asupra României, întrucât Hmelnițki era protejatul lui K.E. Vorosilov, comisarul poporului pentru Apărare.

Făcând un scurt bilanț al forțelor sovietice îndreptate împotriva României, observăm că Regiunea militară Odessa dispunea de 1.043 tancuri, urmând să mai so-

sească în curând încă 220 tancuri. Tot împotriva României mai era desfășurat și Corpul 16 mecanizat, cu 608 tancuri, din Regiunea militară Kiev. În spatele lor, Armata 16 cuprindea 1.370 tancuri, iar Armata 19 reușise să aducă până în momentul atacului german 484 tancuri, dar în final ar fi avut mai multe decât Armata 16. În total, la 22 iunie 1941, Regiunea militară Odessa și Corpul 16 mecanizat al Regiunii militare speciale Kiev aveau 1.651 tancuri. Pe lângă acestea, împotriva României mai puteau fi folosite și tancurile Corpurilor 9, 19 și 24 Mecanizate, precum și corpurile de desant aerian și de aviație. Iar mobilizarea era departe de a se fi încheiat.

Căpitanul A.A. Sviridov comanda pe atunci Batalionul autonom 144 de recunoaștere, aflat în pădurile din apropierea graniței cu România, care avea în componență și 16 tancuri-amfibie. După atacul german, care folosea podurile deminate de peste Prut, Sviridov scria: „Podul! L-am păstrat pentru ofensivă, iar acum nu puteam să-l distrugem nicicum... Problema era că toate studiile mele militare s-au desfășurat în principal sub deviza: numai ofensiva! Retragerea era socotită o rușine și nu învâțasem așa ceva. Acum trebuia să dăm înapoi și nu aveam deloc experiență – o experiență dobândită sub loviturile crunte ale inamicului“.

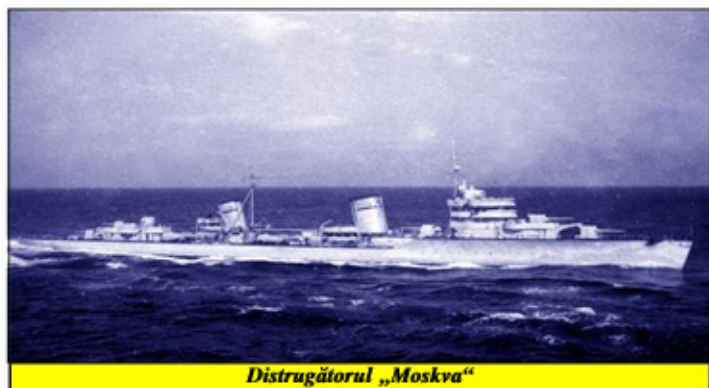
Generalul-maior A.I. Mihalev recunoștea în 1986, în revista sovietică *Voенно-исторический Журнал*, nr. 5, că fronturile de Sud-Vest și de Sud nu erau pregătite nici pentru misiuni de apărare, nici pentru contraofensivă: „Scopul lor era de a izbuti să-și pună trupele în ofensivă“. Până la 30 iunie 1941, coordonatorul acestora, Jukov, a insistat permanent pentru ideea atacului, cerând același lucru și comandanților celor două fronturi.

Iar în iulie 1991, generalul de armată M.A. Gareev scria în *Krasnaia Zvezda*: „Direcția concentrării forțelor principale a fost aleasă de comandamentul sovietic nu în interesul apărării strategice (o asemenea operațiune pur și simplu nu a fost prevăzută și nici planificată), ci pe baza altor interese... Atacul principal pe direcția sud-vest trecea prin zona cea mai favorabilă, rupând Germania de principalii săi aliați, de petrol, deplasa trupele noastre în flancul și în spatele grupării principale a inamicului...“.

Acum, la atâtea decenii după acele teribile evenimente, se cuvenea să aflăm și noi ce soartă ne era rezervată în cazul unui atac sovietic, dacă ar fi avut loc înainte de 22 iunie 1941. ■

Linie de asamblare a avioanelor Yak-1

Distrugătorul „Moskva“

vietice de bombardament l-a reprezentat, fără îndoială, zona petroliferă din județul Prahova.

Atacurile aeriene sovietice asupra României, deși la început au fost sporadice, s-au intensificat ulterior. Mareșalul sovietic I.H. Bagreamean, în cartea de memorii intitulată *Așa a început războiul*, arată că, în dimineața zilei de 22 iunie 1941, comisarul poporului pentru Apărare, mareșalul S.K. Timoșenko, trimisese o directivă comandanților de mari unități, în care indica: „Până la dispozițiuni speciale, teritoriul Finlandei și României nu va fi supus atacurilor aeriene“.

În contradicție cu acest ordin, la 23 iunie 1941, bombardamentele sovietice asupra României au continuat. Între orele 4.20-5.10, o formație masivă de 35-40 de avioane inamice a lansat 200 de bombe asupra orașului Galați, producând importante pagube materiale. S-au înregistrat morți și răniți. Un avion inamic a fost doborât în flăcări de vânătoarea românească.

La 24 iunie 1941, la ora 20.45, avioanele inamice au bombardat, pentru a cincea oară în acea zi, orașul Constanța, cu bombe de calibru mare. S-au înregistrat 28 de morți și 14 răniți, localul Legiunii de Jandarmi fiind distrus complet.

Ziua de 26 iunie 1941 a fost marcată de bătălia aero-navală de la Constanța. La ora 3.40 dimineața, o formație de 32 de avioane sovietice și două vase de război au bombardat portul și orașul Constanța. În timpul luptelor aeriene cu vânătoarea românească au fost doborâte 16 avioane sovietice, vasul „Moskva“ a fost scufundat, iar celălalt grav avariat. Au fost luați prizonieri 10 marinari și doi aviatori sovietici. În gara Palas, avioanele sovietice au atacat un tren; bombe au incendiat 15 vagoane.

În Nota secretă nr. 675, din 26 iunie 1941, a Inspectoratului General al Jandarmeriei se precizează: „Agenții noștri au observat că în fiecare noapte se aprind focuri pe malul drept al Dunării și se fac semnale luminoase. S-a constatat că majoritatea avioanelor inamice vin tocmai din direcția unde aceste lumini și focuri se văd, ceea ce denotă că drumul avioanelor inamice este indicat din Bulgaria“. Să fie o simplă întâmplare doborârea unui avion de recunoaștere bulgar, în ziua de 26 iunie 1941, care a zburat odată cu avioanele sovietice în zona Giurgiu-Ghimpați? Grav avariat de tirul avioanelor IAR-80, avionul a aterizat forțat în teritoriul nostru. Pilotul bulgar, având gradul de locotenent aviator, era rănit. A încercat să

explice autorităților militare române că a vrut să aterizeze la Rusciuk, dar a nimerit în România. La percheziție i s-a găsit o hartă militară aeriană a României, în limba rusă, cu traseele aeriene spre București.

Într-un raport al Inspectoratului General al Jandarmeriei se spunea: „În noaptea de 26 spre 27 iunie 1941, de la ultimul etaj al Hotelului «Ambasador», de la o fereastră ce dă în str. Dionisie, s-au făcut semnalizări cu o lanternă. În acea noapte au fost trei alarme și la începutul fiecăreia dintre ele s-a făcut semnalizări Morse, prin aprinderea sistemului de lumini. Astfel de semnalizări s-au mai făcut în Bucureștii Noi, Rahova, Calea 13 Septembrie, Calea Văcărești și în vecinătatea aerodromului de la Pipera“.

Aviația sovietică a recurs și la o serie de trucuri pentru a duce în eroare populația civilă și unitățile militare române. Astfel, la sfârșitul lui iunie 1941, Marele Cartier General român, prin Ordinul nr. 5.332/1941 semnat de generalul N. Mazarini și de șeful Secției a 3-a, col. N. Vlădescu, arăta că în zona Prahovei „avioane sovietice, purtând ca insignă «Crucea neagră» germană sau Tricolorul românesc și zburând la mică înălțime, au mitraliat muncitorii de pe câmp și trupa; aceștia, crezând că sunt românești sau aliate, nu s-au adăpostit și le-au făcut diferite semne de simpatie“.

Bombardamentele sovietice au fost sporadice în zilele ce au urmat. La 8 iulie, ora 14.30, o formație de opt avioane sovietice a lovit din nou Constanța, cu 28 de bombe. În fața Bisericii „Adormirea Maicii Domnului“ au căzut cinci

● Confruntări soldate cu morți înainte de declanșarea războiului
 ● Directiva lui Timošenko – deocamdată nu bombardați România – nu este respectată ● 200 bombe asupra Galațiului ● Bătălie aero-navală la Constanța
 ● Drumul avioanelor sovietice semnalizat din Bulgaria ● Aparatele inamice purtau uneori însemne germane sau române ● Bomboane otrăvite aruncate din cer ● Hitler cere ocuparea Peninsulei Crimeea, pentru a împiedica bombardarea Văii Prahovei ● Constanța părăsită de populație în proporție de 80% ● 435 tone de bombe lan-sate în șase luni

Sublocotenentul Brezeanu fotografiat lângă un avion sovietic I-15 doborât

fost semnalate și în noaptea de 25/26 octombrie 1940, când spațiul aerian al țării a fost încălcat de avioane care au survolat frontiera fluvială. Au fost urmate de recunoașterile din 5 noiembrie 1940 și 1 ianuarie 1941. În ziua de 6 aprilie 1941, la ora 9.50, „două avioane sovietice au zburat de-a lungul Prutului până la Petrești, îndreptându-se spre Iași. La ora 10.10, un alt avion rusesc a venit de la Tg. Sculeni și a zburat până la Bivolari. La ora 10.20, patru avioane sovietice au zburat deasupra comunei Nemțeni, jud. Lăpușna, trecând frontiera, iar la 10.30 un avion de recunoaștere sovietic a trecut frontiera și, zburând la 3.000 m s-a îndreptat spre Suceava“, se arată în Buletinul Informativ nr. 421/6 aprilie 1941 al Legiunii de Jandarmi Iași. La

11 aprilie orașele Huși și Iași sunt din nou survolate de avioanele sovietice de recunoaștere.

În ziua de 2 iunie 1941, la ora 9.30, trei avioane sovietice de recunoaștere au trecut Prutul la 3.000 m, zburând în direcția Prisăceni-Iași. Două s-au întors, al treilea a zburat deasupra comunei Valea Mare, făcând viraje deasupra podului de la Ungheni. Artileria antiaeriană română a deschis focul. Avionul inamic s-a retras peste Prut. La ora 10.00, un alt avion sovietic a zburat de-a lungul Prutului, iar la 10.15 a trecut în spațiul aerian al țării noastre. Din nou trupele române au deschis focul și avionul s-a retras în Basarabia.

În noaptea de 21 spre 22 iunie 1941 au început bom-

bardamentele sovietice asupra României. Zona de Curbură a Carpaților a fost zona cea mai atacată de aviația sovietică, din mai multe motive. Pe aici treceau principalele drumuri rutiere și feroviare spre Moldova, deci spre linia frontului. Zona era traversată de conducte pentru transportul petrolului, iar armata română avea amplasate depozite de muniții, armament, echipamente și combustibil. În sectorul Buzău-Râmnicu Sărat se aflau concentrate importante forțe militare; numai pe aerodromul de la Ziliștea-Boboc se găseau două flotile germane de bombardament dotate cu avioane bimotoare He-111, precum și un grup de bombardament românesc, care avea în serviciu același tip de bombardier. Dar obiectivul fundamental al aviației so-

mai multe locuințe, făcând multe victime în rândul populației civile“.

Zona petroliferă din jurul Ploieștiului a fost survolată din nou în noaptea de 15/16 iulie 1941. Agenții Siguranței l-au arestat pe Simion Mereuță, comunist, din comuna Berceni, pentru că „în timpul bombardamentului aerian ce a avut loc în jurul Ploieștiului, în gara Teleajen, în apropierea proprietății respectivului s-a semnalizat cu mai multe lumini roșii. S-a procedat la descinderea domiciliară și i s-a găsit un aparat foto și un balonaș roșu pentru semnalizări. A fost înaintat Curții Marțiale din Ploiești“, se arată în Raportul nr. 10/20 iulie 1941 al comandantului Legiunii de Jandarmi Ploiești.

Rafinăriile de la Ploiești au fost bombardate, din nou, la 18 iulie 1941, rezultatele fiind mediocre, datorită reacției violente a artileriei antiaeriene românești.

În Raportul nr. 1.263 al Inspectoratului General al Jandarmeriei din 24 iulie 1941 se sublinia: „În noaptea de 23/24 iulie 1941, în timpul bombardamentului aviației inamice în comuna suburbană

Colentina și Tei, s-au aruncat din avioane pachete, care conțineau niște corpuri mici, rotunde, de culoare cafenie și care duse la analiză s-a constatat că sunt toxice, otrăvitoare, urmând a infecta apa din fântâni și a otrăvi iarba unde pasc vitele“.

Aviația sovietică a Flotei Mării Negre a bombardat la 1 august 1941 litoralul românesc cu două avioane cu patru motoare tip T.B.3-AM-34 RN, pilotate de căpitani Serafim Gavrilov și Nikolai Ognev, care aveau fiecare sub aripi prinse câte două avioane de vânătoare I-16 (Rata). Ajunse în apropierea portului, la circa 40 km, cele patru I-16 pilotate de căpitani Arsenii Șubikov și locotenentii N.I. Filimonov, B.M. Litviniciuk și A. Samaraev s-au desprins de avioanele-mamă T.B.3, lansându-și bombe de tipul FAB-250 și angajând lupta cu avioanele de vânătoare românești Me-109. Două I-16 au fost ciuruite. Au reușit să ajungă până la baza lor, dar la contactul cu solul s-au avariat grav.

Între 10-12 august 1941, bombardierele sovietice ale Flotei Mării Negre care au decolat de pe aerodromul de la Evpa-

toria, au bombardat din nou portul Constanța și podul de la Cernavodă. O conductă de petrol a fost avariata. Podul a suferit unele avarii minore, dar presa sovietică a afirmat că podul a fost distrus în totalitate, deși recunoștea că aviația sovietică a pierdut două I-16 în timpul confruntării cu avioanele de vânătoare He 112 românești. La aceste misiuni au participat pentru prima dată și două hidroavioane sovietice M.B.R-2.

Aviația sovietică a executat ultima recunoaștere din anul 1941 deasupra Constanței în ziua de 16 octombrie, între orele 14.20-15.12. Aviația de vânătoare română a doborât două aparate inamice, care s-au prăbușit la distanță mare de oraș.

Rezultatele modeste obținute de aviația sovietică s-au datorat în primul rând distrugerii de către aviația română, chiar în ziua de 22 iunie 1941, a unui număr mare de avioane și baze aeriene inamice din Basarabia. Pentru a bombarda România, sovieticii au recurs la avioanele Flotei Mării Negre, care-și aveau bazele tocmai în Crimeea. Reacția aviației și artileriei antiaeriene românești a fost puternică, doborând 140 de avioane inamice deasupra României. Trebuie să subliniem și pregătirea insuficientă a piloților sovietici și dotarea modestă.

Buletinul Informativ al Inspectoratului General al Jandarmeriei din 3 februarie 1942 arăta: „Cele 435 de tone de bombe lansate de aviația sovietică au distrus 478 de locuințe și au avariat alte 1.217. În total, aviația inamică a executat 2.651 incursiuni, între 22 iunie-31 decembrie 1941, cu 7.817 avioane de diferite tipuri, fiind bombardate 207 localități din avioanele sovietice“.

Băzu Cantacuzino (în centru, cu mâinile în buzunare), înconjurat de colegi, prezintă ziariștilor un avion Jak-3, pe care l-a obligat să aterizeze în liniile românești

bombe, distrugând cinci clădiri și ucigând 30 de oameni. În strada Mangalia, colț cu strada Carol, au căzut două bombe, distrugând două case. Aviația română a doborât patru avioane inamice.

Pe raza comunelor Săpunari și Lehliu din jud. Ialomița s-au găsit pachete cu bomboane otrăvite aruncate din avioanele inamice.

Rafinăria de la Brazi a fost bombardată în dimineața zilei de 11 iulie 1941, fără să se producă pagube materiale. În după-amiaza zilei de 13 iulie 1941, bombardierele sovietice au reușit să lanseze un mare număr de bombe, lovind rafinăriile din jurul Ploieștiului, după cum urmează: nouă bombe au căzut în parcurile de rezervoare ale rafinăriilor „Orion” și „Astra Română”, care au explodat, producându-se un incendiu la patru rezervoare, stins abia a doua zi. S-au înregistrat patru morți din rândul militarilor români și germani, alți patru au fost răniți. Avioanele și-au continuat zborul spre Valea Prahovei. Între orele 18.09-18.40 au bombardat trei rafinării și șase rezervoare de petrol din jurul orașului. Acest succes reputat de aviația sovietică a provocat îngrijorare la Berlin. În completarea Directivei nr. 34 din 30 iulie, Hitler cerea conducerii armatei germane ocuparea Peninsulei Crimeea, „care este deosebit de periculoasă ca bază aeriană inamică împotriva câmpurilor petrolifere românești”.

Necesitatea cuceririi Peninsulei Crimeea, pentru a proteja astfel câmpurile petrolifere românești, a fost subliniată și de feldmaresalul Erich von Manstein, comandantul Armatei a 2-a germane. În volumul de memorii *Vic-*

Avion sovietic doborât (probabil Il-2)

torii pierdute, Manstein nota: „Unul dintre motivele pentru care Înaltul Comandament dorea să cucerească Crimeea era acela că spera să obțină prin aceasta o îmbunătățire a atitudinii Turciei. Un alt motiv, mai presant decât primul, era anihilarea marilor baze aeriene inamice din Crimeea, care reprezentau o amenințare asupra câmpurilor petrolifere din România, vitale pentru armata germană.”

Stimulată de prima misiune reușită, în seara zilei de 15 iulie 1941, o formație de 14 bombardiere a încercat să lovească din nou, la orele 21.00, Ploieștiul și zona petroliferă.

Unul dintre cele mai importante obiective urmărite de

aviația sovietică – portul și orașul Constanța – a fost ținta a zeci de misiuni de bombardament, locuitorii acestei așezări urbane având mult de suferit. Raportul Secret nr. 424, din 18 iulie 1941, întocmit de colonelul Dumitru Pistoliu, comandantul Inspectoratului de Jandarmi Constanța, prezintă starea de spirit a populației: „Bombardamentele aeriene și ale marinei sovietice s-au succedat de la data de 22 iunie până la 15 iulie 1941, într-un ritm accelerat. Intențiunea inamicului este distrugerea portului și orașului Constanța, precum și a zonei petrolifere. Starea de spirit a populației, în urma efectului moral pricinuit de la primele bombardamente, când s-au întrebuințat proiectile de cele mai mari calibre, era destul de deprimantă, mulți locuitori și-au părăsit gospodăriile, casele, refugiindu-se în comunele învecinate. Astfel, orașul a fost evacuat în proporție de 80%, din populație rămânând numai cei cu interese profesionale sau populația din suburbanele municipiului. Tirul eficace al artileriei a.a. româno-germane a obligat aviația inamică a zburat la mare altitudine, de 7.000-9.000 m, de unde au lansat la întâmplare încărcătura lor, distrugând și avariind

Avion T.B.3-AM-34 RN cu un I-16 (Rata) prins sub aripă

Pe străzile localității Bolgrad, din sudul Basarabiei, în 1918

**Basarabia și Dobrogea
erau considerate
avangarda revoluției mondiale**

Citind acest amănunt, mi-am amintit că în Arhiva din Odessa dădusem peste o referire la un membru al Sfatului Țării, deportat în 1937, dar nu i-am reținut numele. Am găsit apoi caietul cu notițele de arhivă în care era menționat un document cu numele fostului membru al Sfatului Țării – Krivorukoff. Pentru că în acest dosar erau demersuri ce solicitau excluderea sa din partid, inițial am crezut că și pe el intenționau să-l pedepsească pentru că a votat la 27 martie pentru unirea Basarabiei cu România.

Am revenit imediat la lista menționată în articolul lui M. Tașcă, dar acolo numele acesta nu apărea. Atunci mi-am zis că trebuie să găsesc procesul-verbal original al istoricei ședințe a Sfatului Țării și să aflu ce anume a spus Krivorukoff și cum a votat. Spre bucuria mea, aveam acasă o revistă românească cu un articol pe această temă. Iată ce a declarat, cuvânt cu cuvânt, Krivorukoff: „Având în vedere seriozitatea momentului în care Sfatul Țării, sub presiunea politicii iresponsabile a unui grup mic, e chemat să înfăptuiască un act de mare importanță istorică și recunoscând că

Sfatul Țării nu este împuternicit pentru aceasta de către poporul republicii, eu, în calitate de reprezentant al clasei muncitoare, consider de datoria mea să declar că clasa muncitoare își declină responsabilitatea pentru actul care se face în spatele său și refuză să ia parte la votare”.

Deci, când s-a votat Unirea Basarabiei cu România, Krivorukoff s-a abținut de la vot. Pentru care „păcate” dar, peste 18 ani, comuniștii din Odessa intenționau să-l pedepsească?

M-am adâncit din nou în studierea materialelor de arhivă și am descoperit fapte curioase și edificatoare despre destinele acelor membri ai Parlamentului basarabean care, după Marea Unire din martie 1918, s-au pomenit pe teritoriul sovietic. Numele lor sunt: I.N. Krivorukoff, G.I. Buciușcan, V.V. Țăganco. De cele mai multe ori, prin acte figurează primul dintre cei nominalizați; lui Krivorukoff îi sunt consacrate două mape mari de arhivă. Una conține 18 file, cealaltă 275. În dosare există două autobiografii (din 1925 și din 1931), note explicative, fel de fel de anchete, cereri, scrisori etc.

În fața ochilor mi-a apărut viața plină de peripeții a unui om neobișnuit, care a crezut în

utopia bolșevică, dar a fost mistuit de teroarea stalinistă din 1937. Particularitățile biografiei sale – lipsa educației (doar trei clase), sărăcia, munca la stăpân de la o vârstă fragedă, apoi serviciul în Flota Mării Negre și mulți ani de deportare – au lăsat o amprentă vizibilă asupra caracterului și a modului său de viață. Textele ieșite de sub pana lui Krivorukoff sunt atât de neobișnuite ca stil, încât parcă parodiază exprimarea incoerent-revoluționară a eroilor romanului *Cevengur* de Andrei Platonov. Pe lângă lipsa de logică și greșelile de limbă, autobiografiile și anchetele lui sunt pline de autoelogieri și minciuni, împestrițate cu diverse amănunte fanteziste. Bunăoară, atunci când avea loc votarea la 27 martie, Parlamentul, conform celor scrise de Krivorukoff, ar fi fost încercuit de trupe ale Armatei Române, spre clădire erau așintite tunuri, iar deasupra planau avioane. După luarea sa de cuvânt în Sfatul Țării, sublocotenentul Țanțu ar fi scos revolverul și ar fi vrut să-l împuște în fața tuturor. În altă autobiografie, scrisă mai de vreme, același „erou” descrie cum în octombrie 1918, după ce a sosit în Odessa ocupată de armatele germane, el a format un regiment întreg din basarabeni, 900 de persoane, iar după venirea ostașilor roșii în 1919, a organizat Regimentul 2 de basarabeni. Pe scurt, exagerări ca în comedii de Gogol sau de Caragiale!

Krivorukoff și-a indicat o vechime mai mare în rândurile partidului, a început să scrie în anchete că are

PEDEPSIT, DEȘI N-A VOTAT UNIREA

Sediul Sfatului Țării

Prof. univ. dr. DIMITRIE URSU
(Universitatea de Stat din Odessa, Ucraina)

Printre cadourile primite de la un bun amic din Basarabia, conf.univ.dr. Vasile Șoimaru, am descoperit și un număr al BiblioPolis revistă de bibliologie și cultură, editată de Biblioteca Municipală „B.P. Hasdeu” din Chișinău.

Ca cercetător preocupat de istoria nouă, mi-au captat atenția două articole privind trecutul nu prea îndepărtat al basarabenilor. Recunosc: până nu demult știam puține despre trecutul patriei mele – Basarabia –, deoarece toată viața m-au preocupat teme „exotice”: Anglia victoriană, apoi istoriografia Africii Tropicale, în fine, cultura tătarilor din Crimeea. Cu alte cuvinte, subiecte foarte îndepărtate de articolul semnat de dr. Mihai Tașcă, intitulat Votul din 27 martie 1918 al Sfatului Țării și schimbarea la față a Basarabiei interbelice. Acest material era pentru mine ceva nou.

Citim aici cuvinte profunde și adevărate despre cei 22 de ani cât s-a aflat Basarabia în componența României Mari, după un secol de exploatare, co-

lonizare și deznaționalizare, promovate de către Rusia țaristă. În ultimul alineat al articolului domnului M. Tașcă mi-au atras atenția cuvintele despre nimicirea de către

„tovarășii sovietici” a tuturor membrilor Sfatului Țării care au încăput pe mâinile lor, inclusiv a celor care s-au abținut de la vot, la 27 martie 1918.

Manifestație la Odessa, la sfârșitul lui 1917

**Odessa, centrul activității
subversive antiromânești**

șevicii moscoviți l-au trimis pe Țăganco la Paris, ca să protesteze în numele „poporului trudit al Basarabiei împotriva ocupației” la Conferința de Pace de la Versailles, el a ajuns în Franța prin Italia, unde l-a ajutat să-și obțină viza nimeni altul decât însuși liderul fasciștilor italieni.

ținerea a trei goelete cu motor și vele, cu un echipaj de 12 persoane.

Aspirațiile la „exportul revoluției” în România și Polonia, care formau „cordonul sanitar” al Europei de Est, erau susținute de conducătorii Ucrainei Sovietice de atunci, M. Frunze și D. Manuilski. Luând cuvântul la sedința Sovietului orașenesc Odessa (1923), ei înfierau cu indignare „asuprirea minorităților naționale, promovată de guvernele Poloniei și României în Basarabia, Bielorusia și Galiția”. Discursul și l-au încheiat cu lozinca „Trăiască Revoluția Mondială!”.

Curând, bolșevicii din Odessa sunt avertizați de la Moscova că „urmează ca la Odessa să fie concentrat un mare contingent de emigranți politici pentru a fi ulterior detașați la muncă peste hotare”. Din 1918, la Odessa, în mare clandestinitate, funcționa punctul de transmisiuni al Secției Externe a C.C. al Partidului Comunist al Ucrainei. Iată câteva date generale referitoare la activitatea subversivă antiromânească: numai în primii cinci ani de după Unire, în Basarabia au fost deconspirate 118 grupuri și

celule de spionaj diversioniste și au fost arestați 3.000 membri ai acestora.

Nu e de mirare că, în asemenea situație, când la Tiraspol a fost întemeiată o organizație prosovietică numită „Societatea basarabenilor”, Krivorukoff, Buciușcan și Țăganco au devenit membri printre primii și au început să joace aici un rol principal. Încă înainte de aceasta, Krivorukoff a fost timp de opt luni președintele Comisiei pentru cazuri excepționale de la Tiraspol, concomitent aflându-se în fruntea grupului de agentură secretă din Transnistria. Apoi a devenit, de astă dată la Odessa, secretar al Societății de ajutor reciproc a emigranților politici și membru al biroului Secției moldovenești a Comitetului regional de partid. Foștii deputați ai Parlamentului național al Basarabiei participau activ și luau cuvântul la toate manifestațiile antiromânești ale bolșevicilor. Krivorukoff a semnat chiar o carte de istorie falsificată: *La frontierele păământului anexat* (în limba rusă, Odessa, 1928). Iar Țăganco, la un miting din Odessa, a divulgat relațiile sale amicale cu Mussolini. Atunci când, în 1919, bol-

La sfârșitul anului 1924, odată cu formarea Republicii Autonome Moldovenești, membri ai Comitetului revoluționar, iar ulterior comisari ai poporului au devenit Buciușcan (pentru Învățământ) și Krivorukoff (pentru Agricultură). De agricultură era responsabil un om care nu lucrase la țară nicio zi; anterior fusese lemnar, iar în 1917 conducea la Chișinău sindicatul brutarilor. Evident că nu a făcut față muncii de comisar, astfel că în mai 1926 Krivorukoff revine la Odessa, în trustul pentru viticultură și vinificație. Aici, la Odessa, în toamna anului 1936, regimul stalinist îi aplică o lovitură după care nu și-a mai revenit.

Încă în luna mai 1936, primul secretar al comitetului regional de partid Vegher (peste un an va fi împușcat ca „troțkist înveterat”) a primit o depeșă strict secretă. În acea depeșă, șeful NKVD-ului local informează că, „potrivit datelor de care dispunem”, directorul „Ukrsadovintrest”, Krivorukoff Ivan Nikolaevici, membru de partid din 1902, „nu este omul care pretinde a fi”. Spațiul nu îmi permite să citez în întregime acest document amplu și cele două procese-verbale ale interogatoriului, anexate docu-

studii medii, iar de naționalitate este moldovean get-beget, deși anterior recunoștea sincer că este rus. La fel de mincinos răspundea la întrebarea din anchetă referitoare la limba maternă – mai întâi a scris „rusa“, apoi a tăiat cuvântul și a adăugat alături „și moldovenească“. Cu toate acestea, nu putem nega faptul că materialele de arhivă ale lui Krivorukoff conțin unele informații factologice de preț despre evenimentele din Basarabia anilor 1918-1940, aproximativ sau deloc cunoscută de către istorici.

Mai puțină informație conțin Arhivele din Odessa despre ceilalți doi membri ai Sfatului Țării refugiați peste Nistru – Buciușcan și Țăganco. Despre cel dintâi, în ancheta de partid din 1920 se spune laconic: „Buciușcan Gavriil, țăran, membru de partid din 1919, angajat la Direcția Trustrului ucrainean de vinificare «Ukrvindelppravlenie», secretar al comisiei de control“.

După formarea, de către bolșevici, a Republicii Autonome Moldovenești, în octombrie 1924, el va fi ales

în guvern și va deveni comisar al poporului pentru învățământ. Despre nivelul activității comisariatului popular condus de un fost țăran vorbește sugestiv și următorul fapt: în statele de personal figurau 35 de persoane, dintre care cinci moldoveni, 15 evrei, restul fiind ucraineni și ruși. În septembrie 1928, Buciușcan, acuzat de „naționalism românesc“, a fost destituit din funcția de comisar al poporului și trimis la Harkov, în calitate de reprezentant permanent al Republicii Autonome Moldovenești.

Despre Țăganco sunt și mai puține informații. În dosarul lui Krivorukoff este o scrisoare semnată de Țăganco în care, printre altele, el recunoaște că întotdeauna a fost socialist-revoluționar și, chipurile, ar fi pregătit „răscoala de la Hotin“, din 1919. Există date despre faptul că, în 1936, Țăganco a dispărut din Odessa, s-a refugiat în Extremul Orient sau la Leningrad.

Pentru a înțelege mai bine următoarele reflecții despre destinul unui membru al Sfatului Țării, care s-a abținut

de la votarea istoricei rezoluții din 27 martie – în cazul dat, Krivorukoff –, este necesar să facem o scurtă referire la situația politică din Odessa acelor ani. Cu începere din 1919, Odessa devine centrul activității subversive antiromânești. Aici s-au adunat numeroși emigranți politici de stânga, grupări și diferite partide prosovietice din Europa de Est. Bolșevicii din Odessa i-au unit pe aceștia în „cluburi internaționale“ – adevărate pepiniere de pregătire a spionilor și diversioniștilor. Scopul lor principal era răsturnarea puterii de stat existente, răscoala, exportul revoluției bolșevice. De altfel, Basarabia și Dobrogea erau considerate „avangarda revoluției mondiale“. Iată reflecțiile uneia dintre căpetenii: „Pentru continuarea Revoluției Mondiale, Peninsula Balcanică, în special Basarabia și Dobrogea, atât prin poziția lor geografică, cât și din rațiuni politice [...], vor juca rolul central în extinderea Revoluției Mondiale“. Pentru aceasta, continuă oratorul, „trebuie menținută propaganda revoluționară și, la momentul oportun, pornită răscoala. Asta în primul rând. În al doilea, trebuie pregătite unitățile militare internaționale care, în clipa potrivită, să treacă frontiera română și să înalțe acolo drapelul revoluției social-politice“.

Pentru declanșarea activității lor, emigranții solicitau 500.000 de ruble, inclusiv 200.000 în valută străină, pentru între-

Soldăți români la Chișinău

În primii cinci ani după Unire, în Basarabia au fost descoperite 118 organizații diversioniste și au fost arestați 3.000 de membri ai acestora

Fântâna Albă 70 de ani

La 1 aprilie, sub un soare moale ca de început de veac, la mănăstirea Putna s-a sfințit o troiță înălțată chiar lângă poarta sfântului lăcaș, prin grija Departamentului pentru Români de Pretutindeni. A fost un prilej de evocare a celor peste 3.000 de români uciși de grănicerii sovietici la 1 aprilie 1941, pentru că doreau să scape de regimul bolșevic și să revină din Basarabia ocupată în 1940 în România.

Încă nu se cunoaște numărul exact al morților și, probabil, nu se va ști niciodată.

Troița a fost sfințită de Înalt Prea Sfințitul Pimen al Sucevei, ajutat de arhimandritul Melchisedec, starețul mănăstirii Putna. Au participat români din zonă și cei veniți de la Cernăuți. Au fost prezenți Viorel Badea, senator P.D.L., Tudor Panțâr, deputat P.S.D., și Eugen Tomac, secretar de Stat, Departamentul pentru Români de Pretutindeni.

SECERAȚI CU MITRALIERELE

VIOREL PATRICHI

După ocuparea Basarabiei, la 26 iunie 1940, și până în iunie 1941 au avut loc numeroase incidente de frontieră. Foarte mulți români din Basarabia și Nordul Bucovinei încercau să treacă în România. Unii reușeau, alții erau lichidați.

Ilie Ionașcu, din Igești, mi-a povestit cum a reușit să treacă frontiera în iulie 1940, într-un grup de români. „Era un evreu, unul Leiba, care era călăuza noastră. M-am dus la el și mi-a spus că trebuie să aduc un sac cu mățe. Când ne-am apropiat de Fântâna Albă, un copil de țată a început să plângă. Îngrozit că ne dă de gol pe toți, tatăl i-a pus mâna la gură și nu și-a dat seama

când l-a sufocat. În preajma frontierei, s-au auzit câinii. Ne-au simțit. Atunci Leiba mi-a șoptit să dau drumul mățelor și câinii au avut după cine alerga. Rușii au deschis focul în direcția în care fugeau câinii, iar noi am trecut prin cealaltă parte. Când am ajuns în România, au îngropat copilul la rădăcina unui fag bătrân...”

Pentru „a rezolva” problema definitiv, agenții NKVD au răspândit zvonul că Moscova acceptă plecarea ordonată a românilor peste noua frontieră. Atunci, s-au ridicat românii din Pătrăuții-de-Sus, Pătrăuții-de-Jos, Cupca, Corcești, Tărășeni, Suceveni, Bănila, Poiana Mare, Boian,

Igești, Cireș, Adâncata (azi Hliboca), Volcineț, Crasna, Ciudei, Sinăuții Vechi, Bahri-nești și din alte sate. Cu bătrâni și copii, au plecat pașnic spre graniță. Unii pe cai, cei mai mulți pe jos. În frunte, mergeau preoții și învățătorii. Purtau în față tricolorul, icoane, prapuri și cruci de cetină. Aveau și un steag alb, pentru ca lumea să vadă că acțiunea lor e pașnică. Aproape de Fântâna Albă, la vreo trei kilometri de frontieră, grănicerii sovietici au deschis foc încrucișat. I-au mitraliat timp de jumătate de ceas. Apoi, au sărit pe cai și i-au alergat pe cei care au scăpat cu fuga și i-au spintecat cu săbiile. Morții au fost aruncați în mai multe gropi

mentului. Voi expune pe scurt esențialul acuzațiilor: Krivorukoff și-a adăugat câțiva ani în plus de activitate în partid. În 1918 nici nu aderase încă la bolșevici și a acționat împotriva indicației acestora – bolșevicii au boicotat alegerile pentru Sfatul Țării, iar Krivorukoff s-a dus acolo ca deputat. Este suspect și faptul că el a rămas în viață, în timp ce pe alți deputați români se spune că i-au omorât; doar pe el, singurul, l-au trecut peste Nistru. În denunț erau și alte învinuiri – absurde, precum s-a dovedit mai târziu –, dar mecanismul de compromitere fusese deja declanșat. Astfel, a apărut „dosarul Krivorukoff”, care s-a păstrat în arhiva comisiei de partid într-o mapă mare, cu 275 de pagini. Dosarul i-a fost închis în toamna aceluiași an, cu aplicarea unei „admonestări cu înscrierea ei în fișa de evidență personală”.

Din acest moment, numele lui Krivorukoff dispăre din actele din Odessa, atât din cele păstrate în fondul de partid, cât și din alte fonduri de la Arhivele de Stat. Venise funestul an 1937

și, cel mai probabil, destinul pe mai departe al lui Krivorukoff poate fi aflat doar din arhiva NKVD-ului. Însă aici cercetătorii au acces doar la dosarele persoanelor reabilitate, de aceea numele lui nu apare nici în studiul documentar în patru volume *Martirologul Odesei*. Nu apar nici numele lui Țăganco și Buciușcan. Ultimii ar fi putut să fi fost inculpați în procesul conducătorilor Republicii Autonome Moldovenești, executați la Tiraspol în 1937.

A fost o nimicire premeditată a persoanelor de naționalitate română, care și-au manifestat în vreun fel lipsa de loialitate sau opoziția față de regimul sovietic. Au fost lichidați și slujitorii lui fideli, de tipul lui Krivorukoff și Buciușcan. Este surprinzător faptul că nici chiar această teroare sângeroasă, nici propaganda calomnioasă antiromânească nu i-a făcut pe oameni să tacă. Cei mai îndrăzneți aveau cu voce tare că în anii guvernării române în Basarabia ei au trăit mai bine decât cu comuniștii. Bunăoară, în decembrie 1937, la Tiraspol a fost executat prin împușcare M.V. Andrusenco, originar din

Ismail, care cu doi ani în urmă, din capitala transnistreană, îi adresase un memoriu consulului general al României la Moscova, prin care solicita să i se permită să revină în Basarabia. Peste puțin timp i s-a imputat acest lucru și a fost pedepsit crunt. În actul de condamnare e scris: „A făcut agitație antisovietică, a calomniat Puterea Sovietică, ridicând în slăvi viața din Basarabia”.

Intâmplare și mai stranie a avut de trăit un bărbat cu același nume, și el originar din Odessa, dar de naționalitate ucraineană. Astfel, Serghei Andrusenko, soldat într-o companie de aruncătoare de mine, în iunie 1944 a fost condamnat la zece ani de muncă silnică din cauză că le povestea tovarășilor de arme despre faptul că la Odessa, în timpul „ocupatiei” române, el trăia mai ușor decât acum, în Armata Roșie. Iată cuvintele sale: „Aici ne hrănesc cu porumb, cu pesmeți, mai bine Stalin însuși ar mânca pesmeții aceștia”. E posibil ca pe acest tânăr să-l fi întâlnit în lagăr scriitorul rus Aleksandr Soljenițin, laureat al Premiului Nobel, și să-l fi descris în nuvela *O zi din viața lui Ivan Denisovici* ca pe un „adevărat spion român”. Chiar și după război, adevărul înfrunta propaganda mincinoasă. Astfel, în 1950, rusul V. Bociarov și grecul K. Andreev, ambii locuitori ai orașului Ismail, au fost condamnați la câte cinci ani de detenție pentru că, se spunea în sentință, „ridicau în slăvi viața populației din Basarabia în timpul puterii boierilor români”. ■

Români din Basarabia

Împușcat pentru că i-a cerut consulului României la Moscova să îl ajute să revină în Basarabia românească

A. ROSS JOHNSON: „M-AM AȘTEPTAT CA LUCRURILE SĂ SE SCHIMBE, DAR NU AȘA RAPID“

Miercuri, 27 aprilie, Institutul pentru Investigarea Crimelor Comunismului și Memoria Exilului Românesc (I.I.C.C.M.E.R.) a găzduit o dezbatere cu tema Cealaltă Românie. Transmisunile radio din vremea Războiului rece. Au participat: Mihnea Berindei, membru în consiliul științific al Institutului, Dorin Dobrinu, directorul Arhivelor Naționale, Stephen Rouken, secretar II la Ambasada S.U.A., și A. Ross Johnson. Cu acel prilej, domnul Ross Johnson a prezentat și două volume, al căror editor este: Cold War Broadcasting: Impact on the Soviet Union and Eastern Europe: A Collection of Studies and Documents (Emisiunile de radio ale Războiului rece: impactul asupra Uniunii Sovietice și a Europei de Est. O culegere de studii și documente) și Radio Free Europe and Radio Liberty: The CIA Years and Beyond (Radio Europa Liberă și Radio Libertatea: anii CIA și după).

A. Ross Johnson a condus Radio Europa Liberă în vremea prăbușirii regimurilor comuniste. Activase înainte în cadrul lui RAND Corporation, cel mai puternic think-tank în domeniul apărării și securității din S.U.A. În prezent este consilier al președintelui Radio Europa Liberă/Radio Libertatea și cercetător la Hoover Institution. Domnia sa a avut amabilitatea să răspundă la câteva întrebări pentru cititorii revistei Magazin istoric.

– Dacă v-ați afla în anul 2111 în fața unor tineri care nu mai știu ce a fost comunismul, nici Europa Liberă, cum le-ați prezenta rolul postului de radio în vremea Războiului rece?

– Deci, peste 100 ani! Este o provocare. Ar trebui, în primul rând, să dispun de material ilustrativ potrivit, o prezentare audio-video, nu m-aș putea duce doar cu o carte voluminoasă. Ar trebui să reconstitui imaginea de atunci a României, sub Ceaușescu, cum funcționa economia, presa, aș arăta 30 de secunde din programul de televiziune din acei ani, ca să poată înțe-

lege de ce vă uitați la programele televiziunii bulgare. Le-aș prezenta una dintre adu-

Vlad Georgescu
a condus secția în limba română

nările populare, cum s-a schimbat Bucureștiul în urma programului de sistematizare. Aș prezenta și câteva secvențe din emisiunile Europei Libere, ce însemnau acele emisiuni, în care nu se vorbea doar despre România, ci și despre Statele Unite, despre Occident.

– Sunteți primul cercetător care a avut acces la dosarele CIA despre finanțarea Europei Libere...

– Este vorba despre perioada cât postul de radio a fost finanțat de CIA, adică până în 1971. După aceea dată, CIA nu a mai jucat vreun rol în acest proces.

comune de la Fântâna Albă și de la Ostrița. Peste ei au fost azvârliti și răniți – muribunzi sau vii, aduși târâș de cai până la cele cinci gropi comune, care fuseseră deja pregătite. Deasupra s-a tras pământ cu buldozerul. „Două zile a tremurat țărna deasupra gropilor“, mi-a povestit o bătrână din Ostrița în anul 1991, când am fost prima dată la Fântâna Albă.

După cum remarca Viorel Badea, senator P.D.L., doi basarabeni Tudor Panțaru și Eugen Tomac i-au adus la Fântâna Albă și Putna pe bucovineni, ca să rememoreze tragedia din urmă cu 70 de ani.

La rândul său, Tudor Panțaru, deputat P.S.D., arăta: „Masacrul de la 1 aprilie 1941 este doar unul dintre multele acte criminale comise de sovietici împotriva populației românești din teritoriile ocupate. Obiectivul strategic al regimului sovietic a fost diluarea elementului românesc și transformarea teritoriilor românești ocupate într-un spațiu rusesc. Rezultatele acestei politici sunt mai mult decât evidente. În 1940, românii formau 80% din populația nordului Bucovinei. Astăzi, abia dacă mai există 20%... A fost alterată nu doar componența etnică a teritoriului. S-a reușit chiar crearea în mare parte a așa-zisului «popor moldovenesc», distinct de națiunea română. Astfel de momente tragice nu pot fi date uitării. Un popor care uită asemenea tragedii din istoria sa națională își riscă viitorul, identitatea națională.

Am vrut ca actul de comemorare a martirajului românilor din teritoriile ocupate de sovietici să poarte un caracter oficial, consfințit prin lege. Am promovat astfel o inițiativă legislativă privind instituirea la 1 aprilie a zilei naționale de cinstire a memoriei românilor martiri de la Fântâna Albă și din alte zone, victime ale deportărilor în masă din nordul Bucovinei, Ținutul Herța și din întreaga Basarabie. Propunerea legislativă ar fi trebuit să fie lege astăzi, dar, din păcate, este tergiversată în Parlament. Senatul a respins-o fără emoții. Sperăm că o vom putea promova prin Camera Deputaților, care este cameră decizională. Avem nevoie de adevăr și vom lupta pentru el“.

Eugen Tomac ne-a spus: „Am fost în această dimineață la Fântâna Albă. Am dorit să aprindem o lumânare și să fim

la fața locului pentru a marca acest moment și în acea vale a plângerii. Chiar acum, la Fântâna Albă, românii din nordul Bucovinei sfințesc o capelă în memoria românilor omorâți acolo. Participă liderii comunității românești din Cernăuți, deputatul Ion Popescu din Rada Supremă de la Kiev, preoți din regiune.

Mă bucur că reușim să comemorăm concomitent la Fântâna Albă și la mănăstirea Putna cele întâmplate în urmă cu 70 de ani, să aducem un omagiu acestor români despre care s-a vorbit și se știe foarte puțin. Este de datoria noastră să recuperăm această memorie de care am fost lipsiți ani de zile. Fântâna Albă trebuie să devină pentru români un reper de demnitate națională.

Dumnezeu să-i odihnească!“ ■

Știința în cuvinte potrivite
cu Corina Negrea și Dan Manolache
luni-vineri de la 13.15

Radio România Cultural
cultural.srr.ro

mai exagerate cifre veneau de la televiziunea ungară. Cred că noi am vorbit atunci doar de 2.000 de morți, o cifră foarte apropiată de cea acceptată azi. Ne-am ferit de cifrele prea mari.

Acum doi ani a fost o conferință la Washington despre anul 1989. Am reascultat primele înregistrări cu violențele de la Timișoara și primele emisiuni pe care le-am difuzat imediat după aceea. Sunt mândru de ceea ce am făcut atunci, de ceea ce au făcut Stroescu-Stînișoară, Emil Hurezeanu și cei care au lucrat în secția română. Dacă cineva are ceva de reproșat îl invit să o facă.

Desigur, transmisiunile pe care le-am efectuat despre evenimentele de la Timișoara au contribuit la ceea ce s-a întâmplat ulterior. Este regretabil că au murit oameni. Dar puteam să nu facem acele transmisiuni?

– Toată lumea asculta atunci Europa Liberă ca să afle ce se întâmpla. Era singura noastră sursă de informație. Ați primit două distincții din partea Poloniei pentru sprijinul acordat la păstrarea arhivelor secției poloneze de la Radio Europa Liberă. Care este situația actuală a arhivelor secției române?

*În fața postului de radio
în ziua de 22 decembrie 1989*

– În calitate de consilier al directorului Radio Europa Liberă, mă ocup de problema arhivelor fostelor secții. Când am depozitat aceste documente la Hoover Institution, intenția noastră a fost ca acest material să devină accesibil cercetătorilor, să facem copii care să ajungă în țările respective. Am găsit parteneri de dialog în Ungaria, în Polonia, în Republica Cehă. Din păcate, vreme de 10 ani nu am găsit un partener în România, o instituție interesată de acest subiect. Dar acum lucrurile cred că se schimbă. I.I.C.C.M.E.R. devine partenerul nostru, împreună cu Arhivele Naționale, dar și alte instituții. Scopul este să aducem copii ale acestor documente aici. Este nevoie ca ele să fie digitalizate sau poate microfilmate la Hoover Institution. De asemenea, trebuie să devină accesibile cât mai curând pe internet. Deja, toate emisiunile secției în limba polonă care s-au păstrat pot fi accesate în format digital pe siteul

radioului polonez Libertatea. Sper să ajungem la o situație similară și în ceea ce privește documentele secției române.

– Sunteți și un expert în problemele Balcanilor. Cum caracterizați situația din această regiune, în care se află state membre ale

Uniunii Europene și ale NATO, altele care aspiră să devină membre, dar și singurul stat islamic din Europa?

– Croația, dar și Serbia se îndreaptă către Uniunea europeană, într-adevăr. Dar au rămas multe lucruri neterminate aici. De exemplu, Kosovo, a cărui independență era o necesitate, era ceva inevitabil. Dar elita politică kosovară nu a reușit o performanță prea bună. Dacă vor să reușească, trebuie să se schimbe mult. Bosnia și Herțegovina rămâne un alt proiect neterminat. Acordul de la Dayton, care o guvernează, nu este o constituție. Există acolo trei etnii constituente: bosniacii, sârbii și croații. Bine că nu au și trei armate. Dar este limpede că nu există un sistem politic funcțional. Până când nu se va găsi o soluție pentru aceste probleme, va rămâne o zonă nesigură.

**A consemnat
Dorin MATEI**

Sediul Europei Libere din München în anii '50

- Cum a funcționat această finanțare? Se impunea ceva în schimbul banilor?

- Finanțarea de către CIA poate fi comparată în anumite privințe cu maniera în care British Council procedează. Sigur, nu se dădeau banii și se spunea: „Luați-i și faceți ce vreți cu ei!“ Dar Radio Europa Liberă și Comitetul Free Europe din S.U.A. se bucurau de un mare grad de autonomie. Radio Europa Liberă era o organizație puternic descentralizată. Directorul serviciului în limba română avea o mare autoritate în materie editorială. Nu se poate găsi nici măcar un singur caz în care Washingtonul – Departamentul de Stat sau CIA – să fi cerut ca într-o anumită zi să se difuzeze un anumit material. Principiul politicii americane a fost să încurajeze ceea ce era perceput ca o deviere în politica internațională a României de la linia Moscovei în anii '60. Problema stopării vocilor critice față de ceea ce se întâmpla pe plan intern în România nu s-a pus. Semnale privind domolirea unor critici au venit doar din partea Departamentului de Stat și a unor

ambasadori americani de la București. Leonard C. Meeker, de exemplu, era foarte critic față de Europa Liberă, considerând că era prea aspră cu Ceaușescu. Așa ceva se putea întâmpla cu orice ambasador

dintr-o țară din Europa de Est. Dar astfel de discuții nu cred că au afectat conținutul emisiunilor difuzate. Mi s-a întâmplat și mie, când eram directorul postului, ca ambasadorul nostru în Polonia să îmi ceară „să nu zgâlțâim barca“. I-am răspuns, întotdeauna politicos, că ne cunoaștem meseria.

- Prăbușirea regimurilor comuniste v-a luat prin surprindere?

- O, da! Petrecusem trei ani în cadrul Europei Libere în anii '60, ca tânăr angajat. Apoi am trecut în cadrul RAND Corporation, unde m-am ocupat tot de Europa de Est. Am călătorit în această zonă în mai multe rânduri, inclusiv în România. Știam că lucrurile sunt în curs de schimbare în Europa de Est. Nu credeam, așa cum considerau unii, că sistemul ar putea fi reformat. Mă gândeam că sfârșitul lui avea să aducă un anumit grad de violență. În vara anului

1988, când mi s-a propus să preiau Europa Liberă, m-am gândit că nu voi mai putea călători în Europa de Est. Începuseră să se schimbe lucrurile în Ungaria și mi-am zis că aici voi putea totuși să ajung. Apoi, în vara lui 1989, puteam deja călători oficial în Polonia. Așadar, m-am așteptat ca lucrurile să se schimbe, dar nu atât de rapid și mai ales atât de pașnic cum s-a întâmplat.

- S-au comentat mult aici cifrele difuzate privind morții Revoluției.

- Cred că serviciul în limba română, pe care îl conducea domnul Nicolae Stroescu-Stănișoară (*Magazin istoric*, nr. 4-6/2005), a făcut atunci o treabă foarte responsabilă. Când au început violențele la Timișoara aveam un corespondent pentru Europa de Est care se afla la Budapesta, în spital. Era austrian de origine. I s-a spus să meargă la frontiera cu România, să ia interviuri de la românii refugiați. Nu s-a oprit la frontieră. A dat 50 mărci și l-au lăsat să treacă. I-au spus doar: „Aveți grijă că se trage acolo!“ Cele

Imagine din sala controlului general din anii '80

Portretul lui Alexandru Aman

pe precepte eminamente estetice.

De sânge amestecat – tatăl, Dimitrie Dimo, poreclit Aman, era cuțovlah, iar mama, Despina (alintată Pepica), născută la Paris, era grecoaică –, pictorul a fost un mare și bun român, ce a contribuit esențial la înălțarea spirituală a poporului în sânul căruia se născuse. Era, de altfel, și cel mai cultivat artist român al timpului său nu numai prin educația sistematică de specialitate, desăvârșită la Paris, ci și prin lecturile din clasici și din moderni, dar și din proaspăt-apărutele volume de istorie națională, ca *Magazin Istoric pentru Dacia*, ce se afla la îndemână în biblioteca sa, prin cultura vizuală și muzicală pe care le acumulase în timpul studiilor, dar și după aceea.

Revenit în patrie, în 1857, de la studiile urmate la École des Beaux Arts sub îndrumarea lui Michel Martin Drolling și François Edouard Picot, el se întorcea ca o personalitate cunoscută a penelului. Fusese deja acceptat cu câteva lucrări la Salonul Oficial și se remarcase în Orașul Luminilor ca prim ilustrator al Războiului Crimeii, figurând cu o pânză de proporții – *Bătălia de la Oltenița* – în colecția de pic-

tură a sultanului, la Dolmabahçe Sarayı, și beneficiind de o distincție din partea măritului padișah Abdul Medjid, râvnitul Ordin Medjidiye.

Din lucrările selecționate pentru expoziție pot fi evidențiate traiectele creației lui Aman: compoziția istorică – atât de dragă maestrului, care o considera „genul major” –, orientală, rurală, scena de gen, peisajul și natura statică. În articolul *Despre pictură*, publicat, în 1860, în *Revista Carpaților*, artistul, ce încă nu împlinise 30 de ani, își expunea, cu maturitate și autoritate, profesiunea de credință orientată spre slujirea genului istoric, singurul în care un plastician își putea demonstra valoarea și utilitatea pentru patrie. Pentru compozițiile cu subiect din trecutul glorios al țării, el întreprinsese o serioasă documentație privind vestimentația, armamentul și fizionomiile domnitorilor români și ale luptătorilor pe care îi conduceau. Aceasta o adunase în anii de studiu, la Bibliothèque Nationale din Paris, la îndemnul lui Nicolae Bălcescu.

În prima sală, cea dedicată tematicii istorice, nu erau panotate multe lucrări, dar

toate sunt emblematice pentru opera artistului: compoziția alegorică *Unirea Principatelor*, *Bătălia de la Plonin*, *Bătălia cu faclă a lui Vlad Țepeș*, *Mihai Viteazul primind solii turci cu daruri din partea sultanului*, *Tudor Vladimirescu* și portretul în acvaforte al domnitorului *Carol I*, alături de acuarela *De strajă la Coroana României*, în care sunt figurate însemnele regale, coroana și sceptrul, așezate pe o pernă de catifea roșie, lângă care stau de santinelă un dorobanț și un marinăr. În 1881, maestrul Aman fusese desemnat să facă parte din comisia ce trebuia să stabilească forma și elementele simbolice ale acestor însemne, atunci când principele devenise primul rege al României.

Naturi statice

Urma o sală cu portrete ale celor apropiați, rude și prieteni: mama artistului, *Pepica Aman*, fratele *Alexandru Aman* și cumnata *Aristia*, familia *Racoviță* – Grigore, Nicolae, Cleopatra și Jean –, *Anica Filipescu*, *Nicolae Mavros*, micul *George Capșa*. Între ele a fost așezat și impozantul portret, figură întreagă (290 x 175 cm), al *Spătarului Mihail Cantacu-*

Lectură în parc

La Muzeul Național Cotroceni s-a deschis, la 24 martie 2011, o amplă expoziție dedicată operei lui Theodor Aman, la împlinirea a 180 de ani de la nașterea și la 120 de la moartea artistului. Intitulată „Theodor Aman, pictor și gravor”, manifestarea s-a constituit din lucrări împrumutate de la Muzeul Național de Artă, Muzeul Național de Istorie a României, Muzeul de Artă Craiova, Biblioteca Academiei Române, Muzeul „Theodor Aman”, Muzeul Județean de Istorie și Arheologie Prahova, Complexul Muzeal Național „Moldova” Iași, Muzeul de Artă Constanța, Muzeul Național Brukenthal, Complexul Muzeal Arad și Muzeul de Artă Brașov.

THEODOR AMAN, ÎNTÂIUL ARTIST MODERN

Dr. ADRIAN-SILVAN IONESCU

Theodor Aman este primul artist modern în adevăratul înțeles al cuvântului din istoria plasticii românești. Prin viața și activitatea sa, el a influențat și a grăbit deschiderea spre modernitate a artelor în Principatele Unite, marcând, în același timp, evoluția ulterioară a mișcării instituționale până la izbucnirea Războiului cel Mare.

„Genul major”, istoria patriei

Născut în zorii renașterii naționale, la 20 martie 1831, în familia unui bogat negustor, căftănit în 1818 de Ioan Vodă

Caragea ca serdar, Aman a produs o adevărată revoluție pentru epoca sa prin îmbrățișarea unei cariere artistice, de neconceput în ochii conservatoriei societăți locale, abia desprinsă din amorțeala fanariotă a portului giubelei și ișlicului. Ce-i drept, a avut în mama sa un protector înțelept, care i-a înțeles și încurajat aspirațiile.

El însuși boierit pe când se afla încă la Paris, în 1856, de domnitorul Barbu Știrbei, cel care știa să aprecieze și să răsplătească eforturile de afirmare și succesele supușilor talentați, proaspătul pitar Aman nu a făcut paradă de

titlu. Fără a-și renega originile și averea – care, în tinerețe, i-a asigurat un trai îmbelșugat și o totală independență economică –, artistul a translat noblețea conferită prin descendență și rang spre o noblețe a spiritului, comportându-se ca un senior al artelor. Casa construită în 1869, în stil pompeian, și atelierul erau un loc monden, ce atrăgea protipendă. Nu era gândit doar ca un spațiu de lucru, ci, mai ales, ca un templu al artelor, unde rafinații să găsească un mediu agreabil pentru comunicare intelectuală, o bibliotecă bine garnisită, o muzică plăcută și o gazdă ce-și construise viața

Pomiera cu cireșe

fiicei sale adoptive, Zoe – viitoarea soprană de renume Zina de Noră –, purtând o pălărie în formă de paletă cu peneluri în chip de penaj, pe care însuși artistul o desenase pentru a-și găti odrasla la un bal costumat.

Darurile elevilor săi

Tematica rurală apare tot în a doua parte a vieții. Prin felul în care abordează subiectele câmpenești este evident că obiectivul urmărit era acela al revelării hedonismului vieții la țară. Lucrări precum *Horă*, *Copii jucând hora*, *Glume de peste Olt*, *Hora de la Aninoasa*, *Horă la țară* – toate figurând în expoziție – sunt peremptorii în acest sens. În schimb, tematica orientală l-a preocupat întreaga viață, fiind atras de cromatica intensă și de lumina strălucitoare a spațiului meridional, de misterul haremului și de viața aparent tihnită a odaliscilor care citeau, leneveau pe sofa, cântau la mandolină sau se plimbau prin grădini înmiresmate. Față de orientaliștii europeni, în special francezi, pentru care evadarea în ținuturile răsăritene era marea

aventură a vieții și forma supremă de debarasare de lecția clasicismului, la Aman – născut și crescut într-un mediu fanariot – modul de viață al acelei lumi, obiceiurile și vestimentația aferentă nu erau o noutate, ci un loc comun. La el, Orientul real se suprapunea peste Orientul interior.

Opera pictată a lui Aman este stăpânită de dihotomia dintre aspirația sa către pânzele grandioase ca dimensiuni, cărora le-a afectat compozițiilor sale eroice inspirate din trecutul patriei, și marea lejeritate pe care o simte și o are pe suprafețele reduse, în care aborda subiectele contemporane, ale vieții cotidiene, unde nu avea închistarea amănuntului și a reconstituirii ce-l urmărea în finisajul perfect al marilor tablouri. Efectul era exact invers decât și-a dorit artistul, căci tocmai în mic pictura sa are mai multă monumentalitate și calitățile picturale capătă un plus de valoare.

Una dintre sălile mai mici a fost rezervată graficii lui Aman, în care gravura în acvaforte – căreia i-a consacrat efortul creator timp de o decadă, cu începere din 1871 –

ocupă un loc important. El este primul *peintre-graveur* român de anvergură, făcând parte din aceeași distinsă familie cu Whistler, Corot și Pissaro.

Într-o vitrină fuseseră adunate câteva dintre obiectele personale ale artistului: câteva peneluri, o parafă, trei portrete fotografice luate la diverse vârste, precum și o coroană de lauri și o paletă dăruite cu ocazia zilei onomastice, de Sf. Teodor Tiron, de elevii săi de la Școala de Belle-Arte, al cărei fondator și prim director a fost timp de 27 de ani, începând din 1865 și până la dispariție, în 1891. Pe lângă preocupările didactice, artistul a activat și ca muzeograf al Pinacotecii Naționale și în calitate de curator al Expozițiunii Artiștilor în Viață, a cărei organizare anuală a debutat tot în 1865.

În multe privințe un inovator, admirabil pedagog, teoretician judicios, personalitate de factură renascențistă prin multiplele sale pasiuni și aplicații artistice (pe lângă cele plastice, se pricepea și la poezie și muzică, fiind un dotat violoncelist și organizator de concerte de înaltă ținută în atelier), Theodor Aman a fost, prin excelență, primul artist modern în ținuturile românești. ■

Mihai Viteazul primind solii turci cu daruri din partea sultanului

Aristia Aman

zino, fondatorul Spitalului Colțea, pictat în 1862 la comanda Eforiei Spitalelor, în care se relevă marile cunoștințe ale artistului de a reda prețiozitatea texturilor. O foarte interesantă și amănunțită suită de portrete ale oamenilor politici din Țara Românească a fost reunită într-o altă pânză de mari dimensiuni, *Proclamaarea Unirii (Votul de la 24 Ianuarie 1859)*.

Peisajul și natura statică panotate în sălile următoare – apar ca teme de sine stătătoare în a doua parte a carierei maestrului, atunci când tematica istorică își pierduse din însemnătate ca mijloc de luptă și de propagandă în favoarea idealurilor de unitate și independență ale țării ce-și găsisese, în sfârșit, calea pe care urma să se dezvolte. Și în această privință era un pionier pentru arta românească. În expoziție pot fi admirate: *Peisaj cu rațe*, *Car cu boi*, *Vara la țară*, *Canoniera Grivița în portul Constanța*, *Pe malul Lacului Herăstrău*, *Stejarul*, *O vedere din Bughea*, *Lectură în parc*, *Pe bancă pe o terasă*, *Privind de pe terasă*. Multe dintre acestea au o mare încărcătură autobiografică par a fi un jurnal în imagini al vieții liniștite și opulente pe care o duceau el și soția, în-

conjurați de rude, prieteni și admiratori. Curtea din spatele casei artistului, plină de flori și de verdeață, cu ronduri și alei îngrijite, sau curtea largă a conacului de la moșia familiei erau spații ideale de petrecere a după-amiezilor toride ale verii (*Petrecere cu lăutari*, *În grădină*, *Femei în grădină*, *Vara la țară*). Toate lucrările din această suită degajă aceeași bucurie suscitată de motivul ușor, frivol chiar, în care artistul se simte neînhibat de seriozitatea temei ca atunci când aborda „genul major” al istoriei. La acestea se

adaugă o piesă de artă aplicată: o ladă de zestre, pe care maestrul a dăruit-o cadou de nuntă la căsătoria lui Petre Grădișteanu (ziarist, președintele Ligii Culturale pentru unitatea tuturor românilor), în 1887. Este o operă rară pentru creația sa, aflată în patrimoniul Muzeului Județean de Istorie și Arheologie Prahova, ce este expusă pentru prima dată public. Pe acest mic obiect de uz curent au fost concentrate mai multe dintre genurile în care el era neîntrecut: pe capac apare o horă țărănească, pe laturile mici, liliac și trandafiri, la blatul din spate două ghirlande de flori între care a

plasat dedicația, iar pe blatul din față o duioasă compoziție cu un cuplu ce se plimbă, la braț, într-o grădină pe a cărei alee, în prim-plan, stă un câțel.

Naturile statice sunt, pentru Theodor Aman, excelente exerciții de culoare și materialitate. Sunt aranjate, inspirat, fructe sau flori și se disting câteva în care, alături de vase, sunt așezate obiecte care definesc un portret sau chiar un autoportret. Așa este *Pomiera cu cireșe*, unde, în prim-plan, este o scrumieră cu o țigaretă stinsă și o fotografie tip cabinet ce depășește marginea mesei. La alte două compoziții, tot cu apetisante cireșe, vasele în care sunt puse acestea sunt așezate alături de niște ziare, ce denotă preferințele de lectură ale artistului pentru anumite periodice, precum *Monitorul* și *Le Journal de Bucarest*. Peste blatul de marmură albă al mesei se ițește colțul unei cărți de vizită pe care se vede imprimat numele autorului – mijloc de a-și atribui lucrarea fără a mai fi necesar să o semneze. Lângă *Buchetul de liliac* se află o casetă de bijuterii, deschisă, o mănășcă lungă, de bal, și două epistole peste care odihnește un condei de argint. Într-o altă *Natură statică cu flori*, artistul a inserat fotografia înrămată a

Femei în grădină

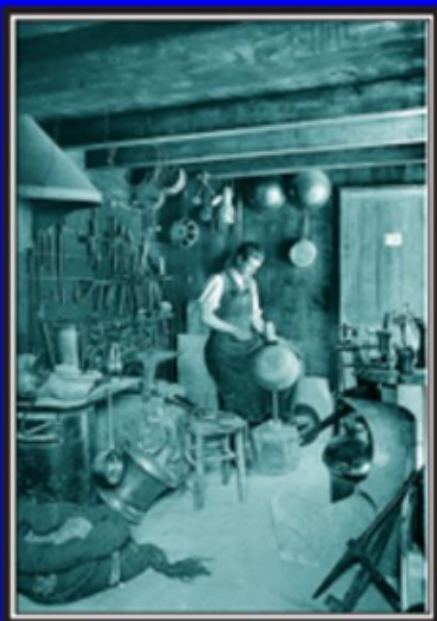
ALBUM ISTORIC

Muzeul Țăranului Român în colaborare cu Ambasada Elveției din București au prezentat o expoziție de fotografie având ca subiect „Viața unui sat elvețian la 1896”. Au fost prezentate, între 10 martie și 3 aprilie 2011, 60 de imagini sepia, puse la dispoziția muzeului de cercetătorul etnolog Radu Octavian Maier, ilustrând săteni îmbrăcați în costume de lucru sau de sărbătoare, dar și diverse industrii casnice elvețiene din mediul rural. Expoziția este premergătoare unor proiecte comune cu instituții reprezentative din Elveția (între care Muzeul de Etnografie din Geneva), ce se vor derula în acest an, începând cu deschiderea la București, în luna septembrie, a expoziției L'air du temps.

Casă din Treib

Un atelier de tinichigerie

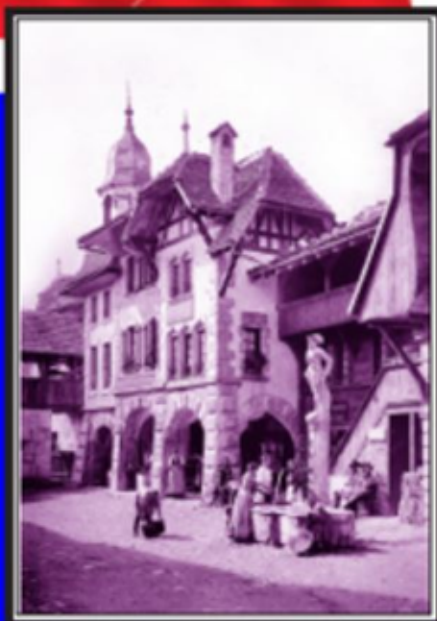

*Interiorul Casei Chalamala,
construită de bufonul Chalampe
(pe adevăratul său nume, Girard), care
a trăit în vremea lui Pierre al IV-lea,
conte de Gruyères (1342-1365)*

Prepararea untului

Cișmeaua satului

Filatură din cantonul Ticino

Staul de vite din cantonul Valais

mele măsuri luate de Mihai Viteazul după Șelimbăr este înființarea mitropoliei ortodoxe a Albei Iulia, cu competență asupra întregului Ardeal ortodox.

De unde până atunci existaseră armături ecleziastice – practic, modalitatea de exprimare a alcătuirilor politice în Evul Mediu – oarecum „neunitare”, de această dată armătura există la rangul de mitropolie, caracteristic și celorlalte două țări românești, Țara Românească și Moldova. Când spunem „neunitare” ne referim la structuri ecleziastice ortodoxe, care acopereau aproximativ întregul Ardeal și dincolo de el, către nord și vest, fără însă a exista un singur for superior ortodox al acestei țării, așa cum a organizat Viteazul la 1600, sancționând o făptuire istorică deopotrivă legitimă și restauratoare. Pentru că, dacă mitropolitul Țării Românești era – și este – și „exarh al plaiurilor”, așadar dincoace și dincolo de Carpații Meridionali, cel al Moldovei avea obediența și în teritoriile stăpânite de Ștefan cel Mare în Ardeal – Ciceul, Cetatea de Baltă, dar și, o perioadă, Rodna și Bistrița –, pentru ca marele domn moldovean să întemeieze, poate pe o veche tradiție, o episcopie a Vadului cu obediența pe un întins teritoriu intracarpatic. Această episcopie ortodoxă a secolului al XV-lea se conexează ca armătură ecleziastică de stăpânire românească cu stavropighia de la Peri în Maramureș, care este recunoscută în secolul al XIV-lea de Patriarhia de la Constantinopol și avea competență în Maramureș, Ugocea, Bereg, Satmar,

Acvaforte de secol XIX
înfățișându-l pe Negru Vodă

Ardud, Chioar, adică pentru tot ceea ce se va numi ulterior Partium (la nord și nord-vest de Transilvania). Teritoriu pe care Viteazul l-a avut – memorie istorică? – în vedere între stăpânirile sale la 1600, odată cu „prima întoarcere” vizionară la origini.

Titulatura domnilor celor două țări extracarpătice releva, la puțină vreme după întemeiere, întinderea dominației lor politice, care nu putea să atingă asemenea dimensiuni fără două explicații: o vitalitate politică remarcabilă și, deopotrivă, o pre-existență a „vlahiilor” tradiționale ale populației răsăritene latinofone pe teritoriul guvernat. Iată titulatura lui Mircea cel Bătrân, așa cum o atestă actele de cancelarie: „Io Mircea mare voievod și domn din mila lui Dumnezeu și cu darul lui Dumnezeu, stăpânind și domnind peste toată Țara Ungrovlahiei și a părților de peste munți, încă și către

părțile tătărăști și Amlașului și Făgărașului herțeg și domnitor al Banatului, Severinului și pe amândouă părțile pe toată Podunavia, încă până la marea cea mare și stăpânitor al cetății Dârstorului”. Și titulatura lui Roman I, domnul Moldovei (1391-1393): „Io Roman voievod, stăpânind Țara Moldovei de la munte până la mare”. Semn al conștiinței vechimii principatului moldovenesc, dar și al originii comune cu Țara Românească este și utilizarea în titulatura domnilor moldoveni a sintagmei „domn a toată Țara Moldovlahiei” (1415) sau în titulatura mitropolitului moldovean („Iosif al Moldovlahiei” în 1415).

De ce a întârziat reîntregirea? O problemă legată de subiectul atins în aceste rânduri, dar care lămurește întregitor teza că nucleul civilizator și politic românesc s-a aflat în Ardeal, de unde a „roit” la est și sud de Carpați, este aceea a formării extracarpătice, aproape în același timp, a două state în locul unuia singur. Răspunsul la această chestiune ar ajuta și descifrarea unei alte probleme cardinale a Evului Mediu românesc: de ce românii au reușit să-și realizeze unificarea statală atât de târziu, abia în secolul al XIX-lea, și să se reîntregească natural la 1918? Credem că răspunsul cel mai competent, întemeiat atât pe logica istorică și realitatea geopolitică, cât și pe o documentație bogată, l-a oferit deja istoricul P.P. Poniștescu în *Interpretări românești*: „Fără Ardeal, oricine își dă seama, privind harta, că

**Transilvania, leagănul politic
al stataliității românești**

Samuel Huntington

Aportul „descălecatului“ în procesul de întemeiere al Țării Românești și Moldovei le plasează și pe acestea, alături de Transilvania, în cadrul civilizației occidentale, de la începuturile lor. Continuăm cu partea a doua a articolului despre implicațiile actuale ale „liniei Huntington“.

FALILE DE CIVILIZATIE ȘI ȚĂRILE ROMÂNE

Dr. MIHAIL E. IONESCU

Letopisețul cantacuzinesc, scris la sfârșitul secolului al XVII-lea, așadar când cunoașterea surselor istorice s-a adâncit, vorbește de două „descălecături“ ale Țărilor Române. Cel „dintâi izvodindu-se de rumânii carii s-au despărțit de la romani și au pribegit spre miiazănoapte“ trecând Dunărea și sălășluind până la apa Tisei și în Maramureș, așadar inclusiv în Transilvania (numită „Țară Ungurească“ în textul original, întrucât autorul utilizează denumirile contemporane lui). Iar cel de al doilea, „când au fost în cursul anilor de la Adam 6798 [1290], fiind în Țara Ungurească un voievod ce l-au chemat Radul Negru Voievod, mare herțeg pre Amlaș și Făgăraș, rădicatu-s-au de acolo cu toată casa lui și cu mulțime de noroad: români, papistași, sași, de tot felul de oameni, pogorându-se pe apa Dâmboviții, început-au a face țara nouă“.

Originea transilvăneană a elitelor întemeietoare a determinat o altă capitală trăsătură a evoluției românești. Anume existența unui program politic de „întoarcere la origini“, în Tran-

silvania. Acest lucru se reflecta în menținerea cu orice preț și privilegierea locuitorilor domeniilor și cetăților de peste munți; în grija acordată structurilor eclesiastice ortodoxe din Transilvania; în

strânsa legătură cu viața politică de peste munți; în înființarea cu cel dintâi prilej a unei mitropolii a Ardealului, care să chează juiască în limbajul politic al epocii recuperarea originilor. Între pri-

Una dintre posesiunile lui Ștefan în Ardeal, Ciceu (ruinele cetății); harta lui Huntington; astfel și-a imaginat Constantin Lecca, în secolul al XIX-lea, vânătoarea lui Dragoș Vodă

Așadar, chiar dacă am accepta validitatea tezei Huntington, România politică s-a aflat la origini în spațiul occidental al Europei, de unde în chip firesc s-a extins la sud și est de Carpați, legitimându-se atât prin obârșia latină, cât și prin recuperarea politică a anticei Dacia provincie romană. Însemnătatea politică a acestei concluzii pentru vremurile de azi este covârșitoare. România aparține de la origini Occidentului.

Este oare teza „liniei Huntington” o primejdie pentru unitatea politică a României, realizată ca urmare a unui efort exemplar național în 1859 și 1918?

Și această întrebare își are rostul său. Unitatea românească a avut nevoie de sute de ani pentru a se făptui, datorită intruziunii unei stăpâniri străine în nucleul său de întemeiere. A fost nevoie de uriașe eforturi și mari sacrificii pentru a se ajunge în 1918 la realizarea sa. O cercetare recentă dă măsura acestei extraordinare cheltuieli de energie națională pentru a se realiza Reîntregirea de la 1918, arătând că pentru perspectiva de azi a preeminenței raportului cost/beneficiu în orice întreprindere istorică, decizia de a intra în război în 1916 a fost o „gravă eroare istorică”. Desigur, nu aceasta este perspectiva din care se cuvine analizată

Un eșec al construcției Uniunii Europene ar readuce în actualitate „linia Huntington”

și istoricește se validează și legitimează Reîntregirea.

Acest uriaș efort a fost necesar în condițiile existenței unui continent divizat în blocuri politico-militare, iar Reîntregirea a fost facilitată de prăbușirea marilor imperii înconjurătoare spațiului românesc rus, habsburgic și otoman, pentru a fi amenințată teribil și a fi în primejdie de a fi lichidată odată cu declanșarea celui de Al Doilea Război Mondial (pierderile teritoriale din anul 1940), adică atunci când Europa se divizase din nou în blocuri concurente.

În condițiile actuale, însemnătatea așa-numitei „linii Huntington” este superfluă. Extensia către Est a UE și NATO a pecetluit reconfigurarea unui continent „liber și unit”, dincolo de liniile despărțitoare culturale care l-au neliniștit pe cercetătorul american la începutul anilor

’90, adică la sfârșitul Războiului rece, când se prăbușise lumea bipolară. România și-a atins în 2004 și 2007 obiectivul național de a

fi parte a celor două organizații occidentale și se regăsește azi, după îndelungată vreme, la azimutul original. Este o realizare de proporții istorice, care se cere apărută ca lumina ochilor. Pentru că recăderea continentului în trecut ceea ce azi se numește în jargonul specialiștilor „renaționalizarea politicii externe”, eșecul construcției Uniunii Europene, amenințată azi de recesiunea financiar-economică, pot reactiva oricând concepții periculoase pentru pacea și securitatea continentală. Teoria „așa cum a fost”, cu referință la hărți politice continentale demult depășite, în contradicție cu voința popoarelor europene de a beneficia de avantajele certe ale circulației bunurilor, capitalurilor și, mai ales, oamenilor de-a lungul și de-a latul Europei, poate seduce capete înfierbântate de aiurea, dar nu să se și traducă în acțiune politică. Care, chiar

dacă ar apare acest lucru, ar atrage o reacție de tip tsunami, inaugurând o perioadă de regres istoric. Cazul dezmembrării fostei Iugoslavii arată cât de periculos este cursul războiului în Europa.

Dacă „linia Huntington” mai are azi o relevanță, ea este dată de dinamica po-

**Ofensiva Bisericii Ortodoxe Ruse
(care se consideră continuatoarea Bizanțului
și a Treia Romă) este tot mai evidentă**

Moldova și Țara Românească sunt două provincii excentrice, căror le lipsește tocmai nucleul central. Este deci sigur că punctul de plecare al situației speciale în care a trăit politiceste poporul românesc timp de atâtea veacuri este stăpânirea Ardealului de unguri“.

Cucerirea ungară a voievodatului Transilvaniei, în etape începând cu secolele X-XI, a rupt unitatea politică a spațiului românesc și a întârziat reîntregirea lui mai multe sute de ani tocmai pentru că a ocupat centrul acestuia, cel care dădea masa lui critică. Iar când, „roind“ din Ardeal, în condițiile știute, elitele politice românești au format două state la est și sud de Carpați, ele nu au avut forța suficientă pentru a reveni la vatra originară, ci s-au străduit să păstreze memoria istorică și legitimitatea obârșiei politice pentru vremuri mai bune. Reîntregirea politică a venit peste secole – doar cu episodul Viteazului, care a reușit să reîmprospăteze memoria istorică, la mijlocul acestui mare interval – din pricina unei asimetrii de proporții cu vecinătățile imperiale interesate și, chiar atunci, în 1918, printr-o înălțare neașteptată de evenimente, care trimiteau în istorie aceste vecinătăți hiperputernice și proiectau un alt echilibru european.

Reîntregirea politică a românilor nu s-a putut face fără Transilvania

Așadar, ca o primă concluzie generală, statele extracarpătice românești sunt de origine transilvană, de impuls propriu, de extensie a civilizației occidentale către Orientul bizantin. Ele s-au aflat la linia de competiție între Occidentul latin și Orientul greco-bizantin și, apoi, ceea ce va fi Turcocrăția înlocuitoare a Bizanțului căzut la 1453. „Mărcile“ estice românești, departe de a fi o construcție străină sau de impuls și subordonare sudică sau vestică, cum este cazul unor state vecine de azi, sunt edificii de rezistență istorică pentru a păstra identitatea latină într-un spațiu în care se afla deja de 1.000 ani. Că este așa o verifică și faptul că dinastiile românești din Moldova și Țara Românească au basculat repetat în epoca de început între confesiunile catolică și ortodoxă, iar dinastiile întemeietoare se pare

că au fost catolice, statornicindu-se finalmente în spațiul Ortodoxiei tot ca o reacție la cucerirea străină a Ardealului.

Circulația cu Ardealul original nu a încetat niciun moment, iar forța elementului politic românesc va fi atât de mare, încât se va impune în veacul următor, inclusiv în Ungaria catolică (Iancu de Hunedoara, tatăl marelui rege al Ungariei, Matia Corvin). Și păstrarea unității confesionale între locuitorii români ai celor trei state ale spațiului politic românesc a fost un simptom al conștientizării unei unități și identități originare.

Ca o secundă concluzie generală: originile întemeierii românești extracarpătice au generat și un program politic de amplă perspectivă. Revenirea la origini, așadar recuperarea matricei Transilvaniei întemeietoare, a devenit un program de lungă durată istorică, pe care N. Iorga l-a întrezărit a fi fost în lucrarea de la jumătatea secolului al XV-lea a unui Iancu de Hunedoara sau în înfăptuirea Viteazului, așadar în impulsul intern către construcția unei „Dacii“ latine, comandament al începutului politic al acestui spațiu românesc, opus mereu oricăror tentative care nu au lipsit de a da acestei străvechi și neuitate construcții politice antice o altă pecete identitară decât cea latină.

Căderea Constantinopolului
(miniatură medievală franceză) în 1453 a fost recepționată de lumea creștină europeană ca un șoc

● Nicio calfă să nu bea din butoi, ci din căni sau pahare mici ● Cei care acționează împotriva intereselor urbei, a „ordinii și poliției“ vor fi expuși public și înlăturați din toate funcțiile ● Casele străinilor pot fi moștenite doar de descendenții direcți ● Amenzi ridicate pentru căsătoriile cu persoane din altă „națiune“ decât cea săsească

Albert Huet

1589. „BUNA RÂNDUIALĂ“ LA SIBIU

MĂRIA PAKUCS

În Europa veacului al XVI-lea și în următoarele două, formula gute Policey – în germană – sau bonne police – în franceză – desemna buna guvernare, buna ordine pe care autoritățile, locale și centrale, se străduiesc să le aplice în folosul celor guvernați.

Sensul restrâns cu care folosim astăzi cuvântul poliție, pentru a desemna instituția care este însărcinată să asigure și să păstreze ordinea publică, datează din vremea regelui Ludovic al XIV-lea. Acesta a creat oficiul de locotenent general de poliție, aflat în fruntea poliției care asigura ordinea în Paris.

În Germania secolului al XVIII-lea, termenul Polizei avea și sensul de „comportament politic“, „bune maniere“.

Gute Policey înglobează eforturile și măsurile luate de autoritățile politice centrale și locale, dar și de diferitele corporații din întreaga Europă occidentală pentru atingerea acelei stări ideale a comunității. Idealul este definit prin valori primordiale morale, ce asigurau pacea și ordinea socială. Instrumentele pe care auto-

ritățile le folosesc pentru disciplinarea socială a supușilor sunt legile și poruncile oficiale privind normele acceptate de conduită ale indivizilor în diferite contexte sociale și profesionale, restricționarea luxului și a exceselor de tot felul (la nunți, botezuri, banchete), dar și legi împotriva prostituției sau a cerșetoriei.

Marele consiliu al orașului Augsburg a publicat, în 1537, o „ordonanță de bună disciplină și ordine (Policey)“, care prevedea: respectarea cuvântului divin, participarea la slujba religioasă, căsătoriile, interzicerea obsesivă a jocurilor „supărătoare“, prostituția. Aceași grijă pentru disciplinarea religioasă a subiecților se desprinde și dintr-o

liticii europene supusă imperativelor unui joc de echilibru între doi giganti tradiționali – Rusia și S.U.A. – și uriașii emergenți, între care China este cel mai proeminent, iar Turcia își flexează „mușchii” într-un secol pe care îl vrea fast față de cel încheiat nefericit pentru ea în 1918. Această politică de echilibru are a lua în

considerare faptul că Rusia întârzie să-și recunoască calibrul regional de putere, tinzând către cel pierdut acum 20 de ani de superputere globală, ceea ce o face un competitor al Occidentului pe „linia Huntington”. Ea este cea care solicită o nouă arhitectură de securitate în Europa, care să înlocuiască Actul Final de la Helsinki (1 august 1975), pe care tot Moscova l-a pulverizat în ce o privește prin războiul cu Georgia (august 2008). Utilizând potențialul energetic major, care face Europa dependentă pentru câteva decenii de acum înainte de relații non-conflictuale cu Rusia, dar deopotrivă și de un *soft power* existent în fosta sferă de influență (comunistă) în Europa de Est – exprimat de la orientarea unor părți, chiar însemnate în unele țări, ale elitelor de la conducerea statelor de o parte și de alta a „liniei Huntington” sau în investițiile majore de capital în aceste țări, care determină o interdependență economică crescândă –, Moscova va căuta neîndoiește să-și rea-

Așa cum ne-o demonstrează conflictul din fosta Iugoslavie, reintroducerea „liniei Huntington” poate genera mari tragedii umane

firme rolul tradițional de „moștenitoare” a Bizanțului în spațiul ortodox. Este ceea ce întrezărise Huntington, pe urmele lui Toynbee, în 1993 ca reprezentând o primejdie pentru Europa. Acțiunea energetică și constantă a bisericii rusești în statele ortodoxe ale UE furnizează numeroase exemple în acest sens, folosirea acestui vector de *soft power* fiind în creștere în vremea din urmă.

In astfel de condiții, orice acțiune/proiect politic conceput undeva în UE, care să slăbească unitatea UE atinsă în perioada post-Război rece, nu poate fi decât spre folosul acestui nou proiect al Moscovei.

Pe de altă parte, Turcia, care a beneficiat de războiul de secesiune/sucesiune al fostei Iugoslavii, s-a imbarcat într-o politică externă pe care unii au numit-o „noul otomanism”, ceea ce o poziționează iarăși ca un competitor al Europei pe „linia Huntington”. Ea are avantajul dobândit în ultimii 20 de ani de a avea, ceea ce i-a lipsit după

1923, state musulmane pe fostele teritorii imperiale (partea islamică a Bosniei, Kosovo și, parțial, Albania), precum și minorități puternice în altele (Macedonia și Serbia). Politica Ankarei la Marea Neagră, inclusiv în Caucazul de Sud, adaugă acestui tablou tușe întregitoare, Turcia socotind mare *nosstrum* arealul acvatic

în care se pătrunde prin Strâmtoarele aflate sub suzeranitatea sa. De aceea, includerea Turciei în Uniunea Europeană este o decizie continentală de anvergură, lipsind, cel puțin în această parte, „linia Huntington” de relevanță.

Cu alte cuvinte, răspunsul la această întrebare este următorul: da, linia Huntington are relevanță azi și poate hrăni proiecte care să pună în primejdie unitatea teritorială a României în cel puțin două cazuri. Atunci când constatăm o recrudescență a proiectelor imperiale – rus sau otoman –, care se contrapun Uniunii Europene ca un competitor pe spațiile de falie, corespunzătoare în mare „liniei Huntington”, sau când, pe de altă parte, în sânul U.E. se constată renunțarea la întărirea sa prin extindere ori când în sânul ei prevalează „renaționalizarea politicii externe”. Ambele cazuri pot genera proiecte depășite, care neîndoiește vor fi condamnate istoric, dar ca rezultat al unor inutile războaie. ■

bate de ora nouă toți trebuie să se despartă și să meargă direct acasă, fără strigăte și ceartă pe străzi, și cel care va fi prins pe stradă după ora nouă, mai ales fără lumină, și va fi auzit strigând și vociferând sau spionează pe altul în locuri strâmte sau la ferestre, acela va fi dus imediat de către străji la primărie". „Jocurile pe bani, cu zaruri și cărți sau cu bile să le fie permise calfelor pentru distracție cu condiția ca nicio calfă să nu joace peste un dinar, ceea ce se arată și în vechile statute ale breslelor."

Ordonanța din 1581 premerge importantul act instituțional reprezentat de Statutul orașului Sibiu, redactat în 1589. În textul acestuia se fixează viziunea politică despre destinul istoric al Sibiului și despre felul în care magistratul înțelege să păstreze nealterate tradițiile comunității politice („națiunii”) săsești, dar se și construiește legitimarea autorității centrale a magistratului. Preambulul statutului cuprinde formula „gute Ordnung und Policy”, leitmotivul limbajului politic și moral al autorităților din toată Europa vestică, care este pusă într-o ilustră tradiție istorică. Am tradus expresia *gute Policy* prin „bună rânduială”, în lipsa unui concept politic și semantic similar în limba română.

„Din mila Domnului cel Atotputernic iubiții noștri străbuni ai națiunii săsești, prin credincioase servicii și fapte de arme față de regi și împărați, au obținut acest pământ săsesc, și-au construit pe același pământ orașe, târguri și sate și chiar au întărit unele locuri cu fortărețe, ca să îl aibă în posesie pe vecie, iar apoi la fel ca și acest oraș Hermannstadt, ce își ia numele de

la căpetenia Hermann, construit și împodobit doar cu o bună ordine și rânduială [...] Dar ca un oraș să aibă asemenea libertate și privilegii din vechime, are nevoie și de bună purtare, ordine și disciplină, așa am hotărât în mod unanim și am așternut în scris preacinstitul Sfat împreună cu onorata comunitate cu bun spirit creștinesc și din toate inimile, care să fie fără nicio pagubă și daună”.

Statutul din 1589 stabilește în următoarele sale capitole noile direcții ale guvernării în Sibiu. Pentru prima dată se stipulează interdicția străinilor (ne-sașilor) de a cumpăra proprietăți în oraș fără știrea magistratului. Cei care ar acționa împotriva intereselor urbei, a „ordinii și poliției” vor fi expuși public și înlăturați din toate funcțiile. Casele străinilor puteau fi moștenite doar de descendenții lor direcți, altminteri ele trebuia oferite spre vânzare „oamenilor germani”, care le construieră. Mai mult, era prevăzută o amendă ridicată pentru căsătoriile cu persoane din altă „națiune” decât cea săsească.

Cei care veghează ca dispozițiile acestui statut să fie

respectate sunt șefii vecinătăților, dar și preotul orașului. Statutul mai cuprinde și hotărâri despre cum să fie administrat grăul orașului și cum să fie adunat lemnul de foc din pădure pentru Turnul Sfatului. Se decide apoi ca spațiul de sub bolțile caselor, precum și Piața Mică și Piața Mare, să devină spațiu public pentru nevoile orașului. Cei care locuiau în perimetrul astfel definit îl puteau folosi scutiți de taxă; aveau însă obligații de păstrare a igienei și erau protejați în continuare prin interzicerea oricăror construcții care ar fi împiedicat pătrunderea luminii în case. Legea mai conține și instrucțiuni privind păstrarea curățeniei în timpul iarmarocului. Orașenii trebuie să acopere pământul din fața casei lor cu cărămizi sau cu grinzi și să arunce orice murdărie și putoare. După ce va fi primit două avertismente, gospodarul care nu se supunea urma să fie amendat cu un florin de aur. De asemenea, pentru a evita acumularea gunoierului și a mirosului neplăcut, proprietarii de case nu aveau voie să murdărească apa care le curge prin curte.

Statul din 1589 ilustrează cel mai bine reprezentările despre guvernarea politică ale magistratului din Sibiu și ale judeului regal Albert Huet. Huet a fost, în opinia noastră, cel care a introdus acest nou vocabular politic al guvernării în sânul urbei natale și al comunității sașilor ardeleni. Școlit la Universitatea din Viena și secretar al cancelariei maghiare de la curtea Habsburgilor, Albert Huet a cunoscut inovațiile politice și juridice din Sfântul Imperiu de Națiune Germană și din monarhia habsburgică. ■

Țărani din Sibiu,
litografie din secolul al XIX-lea

lege similară adoptată de sfatul orașului Nürnberg în 1572, fiind vorba de o reînnoită lege sau „Policeyordnung“, conținând „bunele legi creștinești, porunci și interdicții“, ce stabilea pedepsele și implicit delictele. Mai întâi erau amenințați cu pedeapsa fizică cei care îl jigneau pe Dumnezeu, apoi erau reamintite supușilor obligativitatea participării la slujbă, interdicția de a mânca sau bea în timpul serviciului divin, interzicerea concubinajului (în fapt a căsătoriilor încheiate doar în baza dreptului cutumiar, fără binecuvântarea religioasă), urmând apoi alte reguli privind organizarea nunților, a șezătorilor, interdicția de a umbla noaptea pe străzi etc.

În orașele germane – pentru situația cărora am amintit aici doar două exemple –, consiliile orașenești, ca organe însărcinate cu punerea în practică a bunei ordini, pun ac-

centul tot mai mult pe reformarea morală a supușilor. Pentru istoria urbană a Transilvaniei, asemenea evoluții se desprind mai greu și adeseori presupun îndrăzneală din partea istoricului în citirea surselor.

Cuvintele *Policey* și *police* apar deja în vocabularul politic al Evului Mediu, în secolul al XIV-lea în Franța și în secolul al XV-lea în Germania.

La Sibiu, expresia apare pentru prima oară în 1560, în scrisoarea pe care Sfatul din Nürnberg a trimis-o către urbea din Transilvania, la solicitarea unui cetățean din Sibiu. Acesta dorise să afle dacă fiii bărbierilor și ai felcerilor sunt primiți în orice breaslă (dintr-o altă sursă știm că aurarii din Sibiu refuzau să primească în ucenicie pe urmașii breslașilor mărunți). Răspunsul venit de la Nürnberg a fost afirmativ: așa fusese hotărât prin legea și „Policeyordnung“ ale sfântului împărat, în 1548.

Prima lege emisă la Sibiu care poartă numele de „Ordine de disciplină și bună purtare și pedepsele tuturor calfelor, învățăceilor și servitorilor“ datează din 1581. „Primarul, judele regal și întregul pre-

înțelept sfat“ au decretat această ordonanță „pentru educația și bunăstarea tineretului“, adresându-se unei categorii sociale care cauza îngrijorare pentru părinții orașului. Tinerii ce învățau o meserie trebuia instruiți și despre buna purtare în comunitatea din care urma să facă parte, odată ajunși la vârsta adultă.

Iată câteva dintre articolele acestui regulament: „Atunci când calfele își țin sărbătorile, luna după Sf. Mihail, de anul nou, la nunți sau la alte adunări, calfele bătrâne sunt obligate să țină această ordine și aceste reguli împreună cu calfele tinere. Mai întâi, nicio calfă să nu bea din butoi, ci din căni sau pahare mici, și nici unul să nu îl oblige pe altul să bea din cană mai mult decât vrea sau are nevoie, ca astfel să evite păcatul beției condamnat de Dumnezeu, iar cel care va fi descoperit să fie amendat“. „Noaptea după ce

Zidurile de apărare ale Sibiului

Cetățean de vază din Sibiu, acuarelă din secolul al XVIII-lea

Orășeancă, acuarelă din secolul al XVIII-lea

generației tinere a artiștilor plastici din România. Acest fapt a determinat organizațiile feminine din Cehoslovacia, Iugoslavia și România („Mica Înțelegere feminină”), prin secția Praga, să organizeze o expoziție de pictură românească, invitând-o pe Magda Iorga să-și expună tablourile în expoziție.

Vernisajul a avut loc la 15 mai 1936, în salonul „Topic” din Praga, în prezența Hanei Beneș, soția președintelui Republicii Cehoslovace, Edvard Beneș, a ministrului României la Praga, a personalului Legației României la Praga și a unor personalități artistice din Cehoslovacia. Magdalina Iorga expunea 59 de tablouri: peisaje din România și Italia, portrete, studii.

După opinia Juniei Letty, publicată în revista *Europe Centrale*, cele mai reușite peisaje erau cele ce înfățișau Bucureștiul în timpul iernii și zidurile vechi la venirea primăverii. Mai puțin izbutite erau considerate vederile din Veneția, care prezentau o Veneție a nordului, a lui Andersen, în tonuri clare, catifelate, și nu o Veneție a sudului, în tonuri scânteietoare. Junia Letty considera că până la cea mai frumoasă a expoziției era *Peisajul din preajma Mangaliei*, în care „o casuță de un roz cald, așezată pe marginea falezei, îndură asaltul valurilor și al vânturilor, ale căror răcoreală sărată și mirositoare

Bunica înconjurată de nepoți...

le simțim trecându-ne pe frunte”.

Dintre portrete au reținut atenția publicului și a comentatorilor cele ce înfățișau ființele apropiate și dragi pictoriței. Figura patriarhală și maiestuoasă a tatălui, exprimând gravitate și lirism, era prezentată în hlamida savanților de la Oxford. Potrivit altor critici de artă, „cel mai expresiv tablou este cel al mamei artistei. O doamnă bătrână cu părul alb, al cărei aspect e plin de suplețe, are aparența unui tablou viu rococo, însă fără acea psihologie optimistă și amețitoare a aceluia *fin de siècle*”. Impresionante și apreciate erau și portretele unui *Bătrân țăran* și al unei *Tinere țărănci române*, în costume de lucru și exprimând senina melancolie a României.

Reporterii ziarelor *Prager Tagblatt* și *Narodni Osvobozneni* considerau că talentul Magdei Iorga se manifesta mai deplin-vizibil în studii, mai ales în „micile act-studii, a căror culoare distinctă și energic modelată e frumos plasată în spațiu”.

Tablourile expuse inspirau criticului de artă al ziarului *Narodni Listi* concluzia că „d-na Magda Iorga s-a eliberat de descrierea realismului impresionist francez și conturează oamenii și peisajele dintr-un punct de vedere personal și cu un ușor accent melancolic [...] Pictura acestei artiste are ceva sculptural

într-însa [...] Expoziția d-nei Iorga face o deosebită impresie de sfortare creatoare, la care se mai adaugă și o sensibilitate lirică feminină, ceea ce la femeile artiste n-a fost totdeauna ca o condiție *sine qua non*.”

Criticii de artă din țară opinau că tânăra pictoriță „are distinse calități de portretist. Portretele sunt pictate în armonii lirice, afirmând dragostea de culoare și relevând o delicată sensibilitate.” Peisajele sunt luminoase, culoarea este așezată pe fiecare lucru aparte, iar desenul amănunțit.

Istorie, dar, în final, tot pictură

Liliana N. Iorga (1910-1985) este singura dintre descendenții lui N. Iorga care a îmbrățișat domeniul istoriei, în care s-a remarcat ca editor și traducător al operelor părintelui ei. În 1932 și-a luat licența în istorie, iar în 1934 a fost numită la Institutul de Bizantinologie. Aici pregătise pentru tipar, în 1939, volumul

Dascăli slujitori ai Muzei Clio

Descendenții lui N. Iorga din prima căsătorie (aprilie 1890) cu Maria Tasu (Petru, Elena, Maria, Florica) nu s-au evidențiat în planul creației culturale. În schimb, zestrea culturală

ereditară a celei de a doua soții a lui N. Iorga (cu care s-a căsătorit în februarie 1901), Ecaterina (Catinca), sora istoricului Ioan Bogdan, a fost mai consistentă. Mircea și Ștefan au fost poeți, Magdalina – pictoriță, Liliana istoric. Mai puțin cunoscuți în acest plan au rămas (pentru noi) doar Adriana, Valentin și Alina.

Am ales pentru acest număr al revistei să prezentăm două fiice ale lui Nicolae Iorga, Magdalina și Liliana, cu atât mai mult cu cât ultima a fost istoric.

Magdalina Iorga

Ediție din 1942 a lucrării lui
Dimitrie Cantemir *Viața lui*
Constantin-Vodă Cantemir,
îngrijită de Liliana Iorga

O PARTE A „CLANULUI IORGA”

TRAIAN D. LAZĂR
(Colegiul Național „I.L. Caragiale”, Ploiești)

Magdalina Iorga (1905-1993) a plecat în 1930 la Paris, pentru a studia pictura. A lucrat în atelierul maestrului André Lhote și a urmat Academia liberă a profesorului Lucien Simon, unul dintre maestrii picturii franceze interbelice. Magdalina Iorga aparține, prin creația sa picturală, școlii franceze, având ca specific cultivarea culorii. A expus pânze la Saloanele din Paris și apoi în țară.

De timpuriu (avea abia 19-21 de ani), s-a bucurat de cro-

nici favorabile în presă, care înregistra cu satisfacție că „o mlădiță a marelui cărturar își adevărește aceeași chemare de a simți gândul și arta, închinându-i truda unei munci roditoare”. O expoziție personală la Sala „Dalles” a fost bine primită de presă și de critică. S-a remarcat cu acel prilej că tânăra artistă nu s-a lăsat ispitită de modernism, care, „prin efecte superficiale, mai mult sau mai puțin decorative, caută să ascundă un desen șubred și o lipsă de în-

țelegere a viziunii de culoare, ci și-a ales mijloace de exprimare serioase și cumpătate”.

Mama și tata primii pictați

Magdalina Iorga a respectat orientarea clasică a tatălui, căci Nicolae Iorga a anatimizat deschis și public avangardismul, socotit decadent. În urma acestei expoziții, Magdalina Iorga a fost socotită reprezentanta integrală a

valorile de talie internațională ale trecutului românesc, precum N. Titulescu, N. Iorga etc.

În stilul epocii, sărbătorirea a 100 de ani de la nașterea lui N. Iorga a fost planificată din timp. Printre acțiunile premergătoare s-a numărat retipărirea unora dintre scrierile savantului, dar și editarea unei opere „cărcea marele învățat i-a închinat ultimele luni ale vieții”, sub titlul *Materiale pentru o istoriologie umană*. În fond, era vorba despre un ansamblu de texte pregătitoare ale unei *Istории universale* (Istории a omenirii, în terminologia lui N. Iorga). Misiunea a fost încredințată și realizarea a fost rezultatul muncii fiicei marelui istoric, Liliana N. Iorga, cea mai în măsură s-o înfăptuiască, întrucât fusese colaboratoarea apropiată a acestuia, era obișnuită și cunoștea modul de lucru al părintelui ei și era familiarizată cu gândirea lui. Ea este cea care a dat titlul volumului. Acesta evidențiază aspectul de nedeșăvârșire al cărții. Tot editoarea a stabilit ordinea situării textelor în volum: o ordine convențională, impusă de nevoia de a da cititorului posibilitatea de a se orienta în masa imensă a fragmentelor, ordine stabilită logic și cronologic.

Nu s-a subliniat deloc în momentul editării – nici nu era

posibil – însemnătatea *Materialelor*. Se punca în circulație o sinteză a unei istorii universale, alta decât cea aflată în vigoare, o istorie care nu era fundamentată pe materialismul istoric, având deci o altă bază ideologică decât marxismul. Cercetătorii și cititorii aveau astfel acces și la o altă viziune culturală decât cea impusă de P.C.R.

În cadrul acelorași pregătiri planificate pentru sărbătorirea centenarului nașterii lui N. Iorga, Liliane Iorga i s-a încredințat punerea în circuitul cultural intern, prin traducere din limba franceză, a lucrării tatălui ei, *Byzance après Byzance*. Traducătoarea a îndreptat și completat, cu competență, precizie și răbdare, multe dintre referințele sau notele lucrării, adesea incomplete, adresate de N. Iorga specialiștilor familiarizați cu izvoarele.

Virgil Cândea, autorul postfeței volumului, recunoaște că „anii de colaborare cu părintele său, comprehensiunea și venerația pentru opera lui o recomandau [pe Liliana N. Iorga – n.n.] drept cea mai bună autoare cu putință a versiunii românești.

Totuși, nici în cazul *Materialelor*, nici în cazul celui alt volum nu i s-a dat posibilitate editoarei și traducătoarei să-și expună ideile, conform practicii curente, asupra muncii sale. Modestie sau practică restrictivă a P.C.R. față de vechile elite intelectuale?

În ultimii ani ai vieții, Liliana Iorga s-a dedicat uneia dintre datoriile ce considera că i-au rămas de îndeplinit: „publicarea scrisorilor schimbate între părinții mei de-a lungul celor 40 de ani de căsătorie”. Urmărea prin aceasta ca trecutul lui N. Iorga, care

„a tăiat brazde și a lăsat urme”, să nu ajungă la cheremul biografiilor care „dau descori curs liber fanteziei lor”. Volumul de documente literare proiectat de Liliana Iorga a fost editat de Andrei Pippidi. Liliana Iorga a scris prefața, în care argumentează necesitatea publicării scrisorilor și redă cu sensibilitate o sinteză a raporturilor sentimentale dintre părinții săi. Deși editorul nu o spune, presupunem că Liliana Iorga a fost sursa multora dintre bogatele informații din notele ce însoțesc scrisorile. ■

Ecaterina Iorga (tablou de Sever Burada)

Iconografie bizantină, dar lucrarea nu a mai apărut.

În anul 1942 a îngrijit o nouă ediție a lucrării lui Dimitrie Cantemir *Viața lui Constantin-Vodă Cantemir*, tradusă din limba latină în românește de N. Iorga. În prefața volumului, editoarea se referă la prima ediție, din 1924, realizată chiar de N. Iorga, și pe care o compară cu ediția din 1883, evidențiindu-i plusurile. Ediția Iorga conținea textul latin al scrierii lui D. Cantemir și traducerea românească. Această ediție dădea „un text latin revăzut cu numeroase corecturi ortografice și, între paranteze, unele adaosuri de nume și date, pentru a înlesni înțelegerea lui publicului școlar”. Iar traducerea românească era făcută „în graiul cronicarilor înșiși, mângâietor pentru ureche în armonioasă lui simplitate”, foarte potrivit pentru formarea elevilor, „trezind în minte și în suflet tânăr conștiința trecutului”.

Ediția din 1942 conținea doar traducerea românească a scrierii lui D. Cantemir, textul latin urmând a se tipări într-o ediție critică. Noua ediție era „o simplă reeditare a traducerii [din 1924 – n.n.], păstrând în total forma primei ediții”. Dar editoarea adusese și unele schimbări față de ediția din 1924. Textul fusese împărțit în capitole. „Firul vieții lui Vodă-Cantemir se poate astfel urmări mai ușor”, afirma ea. În note, editoarea a adău-

gat explicația câtorva arhaisme, pentru cititorii mai puțin deprinși cu forma veche a limbii. Ediția din 1942 a fost întregită cu cele câteva pagini din *Istoria literaturii românești*, în care „Nicolae Iorga însuși comentează *Viața lui Constantin Cantemir*, fixându-i cadrul în care va rămâne”.

Comentariul editoarei se referă și la textul lui D. Cantemir, care „nu putea fi o narațiune obiectivă, e mai mult o aprigă pledoarie, chemată să îndreptățească o politică și, poate, să facă iertat un păcat” [uciderea lui Miron Costin – n.n.]. Opera lui D. Cantemir „rămâne un izvor de căpetenie pentru epocă”. Liliana Iorga a reeditat, în 1944, unele articole și studii ale lui N. Iorga privind

metodologia studierii istoriei.

Evenimentele militare de la sfârșitul celui de Al Doilea Război Mondial și frământările politice care le-au însoțit, continuate și după încetarea conflictului, până în 1947, instituirea și consolidarea regimului comunist, însoțite de radicale schimbări politico-social-economice, dar și culturale, nu au constituit un mediu propice pentru evoluția creației culturale în maniera în care fuseseră formați descendenții lui Nicolae Iorga. Abia spre sfârșitul obsedantului deceniu, aceștia se vor manifesta din nou în planul creației culturale publice.

Magdalina Iorga, care era căsătorită dinainte de război cu un inginer italian, a avut posibilitatea să plece din țară, continuându-și cariera de pictor în Italia. Cei rămași în țară vor beneficia de slăbirea restricțiilor regimului.

„Cea mai bună autoare cu puțință”

Procesul integrării vechilor elite în creația culturală s-a desfășurat mai rapid în domeniul tehnicii și al științelor exacte, dar mai lent în cadrul științelor umaniste (sociale), din cauza încărcăturii ideologice mai mari a acestora. Depășirea izolării artificiale impuse de Războiul rece și deschiderea către lume au determinat regimul comunist să repună în circulație

...și istoricul în hlamida savanților de la Oxford, două tablouri de Magdalina Iorga păstrate de Muzeul memorial „Nicolae Iorga” din Vălenii de Munte

Elena Văcărescu

care nu mai iau sfârșit, se sfâșie ministreasa, sunt la cuțite.

Ca distracții, nimic. Toate ministresele străine au luat câte o zi din săptămână pentru ceai, așa că regulat și în fiecare zi se întâlnesc tot aceleași persoane *que c'est d'ennuyeux et d'une bêtise inimaginable* [ce plictisitor și de o prostie inimaginabilă], de mult nu a pomenit Margherita o plictiseală și o prostie mai mare ca această iarnă. În locul lui Davilla [Citta, diplomat] nu va veni Cretzianu [Alexandru, diplomat], căci va fi scos la pensie și Vasiliu de la Tokyo se va reîntoarce în țară, postul de acolo se va desființa, am întrebat-o de Peo [Aloisi, diplomat italian, iubit al Adinei], nu mai știe absolut nimica, cum poimăine va veni italianca la Margherita, are s-o întrebe. Îmi spunea că a mai fost și la palat, la regină, la ceai, monotonie mare și la Elisa-

beta [principesă de România, căsătorită cu principele moștenitor (diadohul) Greciei, viitorul rege George] s-a dus, care și-a aranjat frumos casa. Ileana [princesă de România, viitoare arhiducesă de Habsburg] a plecat pentru câteva săptămâni la München, în vederea unui prințisor, a ajuns să umble ea după ei, iar în martie se va duce regina în Spania pentru însurătoarea cretinului de Nicolae [prinț de România, căsătorit prima oară cu Ioana Dolet], vrea să-i dea o infantă.

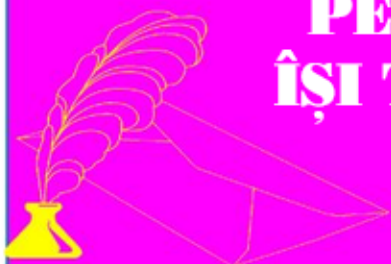
Pe Haidu l-am mai văzut și zilele trecute, nimic avansat, nu se fac tranzacții, așteptau împrumutul; de acum încolo să vedem, se zice tot de la Margherita că plecarea reginei subit la Constantinopol a fost în legătură cu împrumutul nostru suedez asupra chibriturilor, acolo s-a întrunit trustul și că ea s-a amestecat luând un comision foarte important, nu a avut niciun rost plecarea ei subită pentru două zile tocmai în momentul când acolo s-a tranșat acest împrumut suedez. La Româno-Americană mi-a comunicat chiar azi Teodorini că la 5 februarie a primit întâmpinarea, adică răspunsul americanilor care este mai mult slab, căci nu opun niciun motiv serios, pare mai mult sentimentală, invocând numele domnului Ionescu și că ei ar avea intențiunea ca în viitor să puie sonde mai multe,

lucrând mai intensiv și în acest caz nu pot consimți la rezilierea contractului, în total, după preîntâmpinarea lor, șansele voastre au sporit și de la data fixată pentru preîntâmpinare se cere un interval de 30 de zile pentru prima zi de judecată, care va fi în martie, dacă câștigați la tribunal probabil că ei vor sta de vorbă ca să nu meargă la Curtea de Apel, dacă câștigați ei, Teodorini crede că se va putea și atunci discuta ca să nu mergeți voi la Apel și Teodorini este sigur de un câștig oarecare, mâine îmi va trimite un exemplar după răspunsul americanilor pe care ți-l voi trimite și ție, iar unul îl voi da lui Georges Ioan, ca să vedeți și voi pretențiile lor.

Relativ la garnitura de Aubusson este o ovreică foarte bogată care vrea să le ia, ea a dat telegrama, a găsit prea mult 120.000, a plecat deoamdată în străinătate, sperând ca tu să mai lași ceva din preț când se va înapoia. Pe Mircea l-a operat ieri, l-a debarasat de polipi, este bine; Nicușor, foarte amabil și drăguț, i-a recomandat un coleg, rugându-l să-i ia mai puțin și Teddy este în casă cu o bronchită, de la Ionica are vești foarte bune și Radu are acum picior și gheată ortopedică, tot ea săraca, căci măgarul acela de tată nu trimite absolut nimica, 5.000 a dat pe gheată și picior, 3.000 operația lui Mircea, în plus trebuie Nicușor plătit, nici nu știu cum face, i-a dat Constantin bani ca să facă aceste lucruri urgente. M-me Ioan este tot bolnavă și Mimi cu dese crize de ficat, avem un ger nemaipomenit ca intensitate și durată,

PE VREMURI OAMENII ÎȘI TRIMITEAU SCRISORI

GEORGETA FILITTI

Adina Woroniecki

Correspondența particulară furnizează totdeauna amănunte de viață cotidiană, necăutate, nestilizate și nu de puține ori cu accente de bărfă de-a dreptul scandalosă. Văduva lui Take Ionescu (Magazin istoric, nr. 2, 12/2008; 12/2010), măritată mai apoi cu principele polonez Jean Woroniecki, e destinatară scrisorilor ce publicăm mai jos, păstrate la Biblioteca Națională, fondul St. Georges.

Fosta ei cumnată, Martha Cordescu, cum se vede, un fel de „ochii și urechile ei”, cât timp era în străinătate, împletește chestiuni de afaceri cu bărfesuculente. Am corectat pe alocuri ortografia ei absolut fantezistă. Nepotul Dan Nasta, cunoscutul om de teatru și colecționar de excepție, îi trimite din Sinaia o adorabilă scrisoare-raport, adnotată de fratele său Mircea, despre mersul gospodăriei de acolo.

*Martha Cordescu către
Adina Woroniecki*
[februarie 1929]

Dragă Adino, sunt înghețată, m-am întors de la Micescu [Istrate, jurist, om politic, ministru al Afacerilor Străine, 28 decembrie 1937-10 februarie 1938], care mi-a spus să-ți comunic următorul: chiar azi a avut o convorbire cu Sion și crede că a ajuns la o înțelegere, adică că va obține ceva mai mult de 12 și jumătate, nu știe precis cât anume, în privința pădurii, însă nu au putut cădea de acord, mâine se va întâlni Micescu iarăși cu Sion, ca să mai discute, și tot mâine îți va scrie Micescu o scrisoare, l-am rugat și eu s-o facă sigur și mi-a promis că-ți va scrie neapărat după convorbirea de mâine cu Sion, el este pentru împăcare și crede

că ajungeți la un rezultat destul de satisfăcător, și tu să nu te alarmezi, nefiind cazul, așa că așteaptă cât de curând scrisoarea lui.

Azi dimineată am fost la Margherita [Ghica]. Am găsit-o în pat, bineînțeles, cu 10 cojoace pe ea, m-a întrebat fel și fel de tine, cred că am știut să-i răspund. Mi-a spus că turcul pleacă din București, a fost numit ambasador la Moscova, nu se știe deocamdată cine îl va înlocui, poi-măine are o recepție de adio, se va duce și Margherita, care îi curioasă să vadă cum se prezintă casa, el n-o pleca zilele astea. Cel mai important potin [bărfă] este următorul: că Elisa B[rătianu] a găsit printre hârtiile lui I[onel] B[rătianu] scrisori de la Marie Știrbei, fata lui Barbu, din care reiese că între nepoată și

unchi n-a fost numai dragoste platonice, ci lucruri mult mai avansate. În urma acestei descoperiri, s-a infuriat Elisa, urmând un scandal monstru între Elisa, Barbu, Nadêje [soția lui Barbu Știrbei] și fete, i-a dat afară din casă, strigând lui Barbu maquereau [proxenet] și multe altele, i-a țipat și de regină, de complicitatea Nadêjei și că final și-a speculat propria fată ca să aibă mână bună pe lângă Ionel, acum nu se vor vedea, familia Știr[bei] foarte rușinoasă, iar fata stă tot prin străinătate de când cu scandalul, actualmente este la Elencuța [Văcărescu, *Magazin istoric*, nr. 2/1997], care a fost invitată de regele Egiptului, a luat pe Marie Știr[bei] cu ea și sunt în Egipt. Că Ilienska cu Isa [Schombecka], soția ministrului Poloniei] s-au făcut de râs cu certurile

silierul tehnic al subsemnatului, care am fost chemat la acest post de răspundere după grave nereguli în gestiune. Talentele mele de expert contabil au salvat onoarea firmei. De două zile o bancă din București ne-a sporit capitalul, așa că ne putem arunca în niște speculațiuni intime, cumpărând acțiuni gastronomice și poate chiar și... câteva fise. Cred că bănuiești că banca în chestiune, cu care ducem tranzacții de două săptămâni, este o sucursală a lui Lecitițki (pronunțat pe ton ascuțit și repezit, ca un pumnal în ureche).

3. Culturale. De când a venit domnișoara Eustațiu, cunoscuta animatoare a artelor, un suflu cultural nou s-a abătut asupra noastră: se cumpără zilnic, repet zilnic, ziarul *Universul*, și nu numai în scop de împachetare, parol, madam dragă, se citește în chip dezinteresat pagina morților cu exclamații demne de cel mai înalt rafinament intelectual. La noi dintr-un anunț mortuar se face o adevărată lecție doctă de istorie, cu arbori genealogici, considerațiuni asupra medicinei, asupra vieții viitoare etc. *Cronica Întâmplări*

din Capitală e pre-text de discuțiuni de psihologie criminalistică, cercetări de cauze sociale întrerupte de „frisoane”, cu gândul la „solitari” și la inele. Am senzația reconfortantă a unei Academii intime cuibărită incognito în casa noastră. Dacă nu te grăbești, n-am ce-ți

face. Să nu zici că nu te-am prevenit.

4. Grădinărie. (Pardon! Horticultură). Am tăiat brazii dinspre stradă, spre Argetoianu, alcătuind un zid geometric ispititor ochiului (opera subsemnatului). Iarba va fi azi, mâine cosită. Florile sunt foarte frumoase, „totul e regulat”, cum ar spune Coana Mare.

5. Edilitare. Deși am mai fost odată la Primărie, după adresa care ne-au trimis-o ca răspuns la plângerea duminică, n-au binevoit să se miște, încât ieri, 10 august, beneficiind de o ploaie torențială, ne-am oferit curtea, generoși cum suntem, drept canal de scurgere al apelor de pe strada Furnica. Canalul nostru s-a înfundat etc. Dacă ar fi ținut mult timp, era cazul să ne suim în camera albă. Tanti s-a dus imediat la San Giorgian, apoi la Primărie, încât azi au venit să se intereseze și de soarta sinistraților ce suntem. Nu s-a produs nicio stricăciune, dar în pivniță apa nu scade defel. Viitorul, care e puțin cam elastic pentru cei de la Primărie, va rezolva aceste probleme edilitare atât de grave pentru securitatea noastră.

6. Le monde [lumea]. Mircea a întâlnit-o pe Letiția cu junii întrebând de dumneata etc. Am fost invitați la domnișoara Adina Iamandi la un cocktail-party, e foarte drăguță și se plictisește de moarte că nu cunoaște pe nimeni deoarece a stat doar prin străinătăți. Le vedem des pe surorile siameze, Nadia și Evelyn, care ne-au cântat ieri la pian în prezența lui tanti Mariuka, Lischen și câțiva kinderi [copii]. Măine suntem poftiți de Nadia [Kebap] la un ceai cu muzic la dr. Gheorghiu la care sus-numita s-a mutat, Evelyn luându-i locul pe lângă Nina Duca. Și zău, nu mai poate lumea fără noi și pace!

Am fost în două rânduri la mormânt, unde am pus flori; dl. deputat Crețu continuă să pună niște splendide gladiole. Am aranjat foarte frumos, e o adevărată încântare să te uiți.

Coana Mare m-a delegat să-ți scriu pentru ea că te sărută, că toate sunt în regulă și că dacă o vezi pe Dora să-i spui că o sărută.

Deoarece am impresia că-ți răpesc prea mult timp cu vorbăria mea, îndrăznesc prea supus să încheiu țidula mea șerpuită ca un drum de munte și să te pupic dulce,

Dan

[Adaos Mircea Nasta] Ce zici, dragă tanti, de această epistolă? Are dreptate Coana Mare, „Băiatul ăsta e cam trezit!”

Te sărut cu drag și te așteptăm cât mai curând,

Mircea ■

Sinaia, carte poștală din 1930

s-a speriat lumea, nu se vorbește decât de lemne, cărbuni și stabilizare, dacă s-o menține gerul tot așa ar fi imposibil să spăl un geam, nu-ți faci ideie ce este afară și ghețăriia din casă, în ori și ce caz, dacă îți menții sosirea tot la 1 martie, să mai mi-o spui, vrei să spui și lui m-me Olmazu [mama Adinei] să vie la sosirea ta la București, deși nu știu unde va dormi, poate la Lischen. Căinii sunt bine, Kong puțin afară tremură ca un om, știi că-i cam delicat, le-am spus că îți scriu, îți sărută mâinile și îți mulțumesc pentru pâinea și bojogul zilnic căci de la Dumnezeu au o poftă nebună. Lischen cu Alex sunt de o săptămână la Sinaia și vor mai rămâne câteva zile, am scris și lui m-me Olmazu, care este bine, Alex încă se ține scai de Ionel, care îmi pare cam fleac, ori da ori ba, dar atâta trăgăneală nu-i permisă.

Te părăsesc îmbrățișându-te,

Martha

Dan Nasta către Adina Woroniecki

Sinaia, 18 august 1939

Dragă tanti,

Adunând întreg materialul demn să figureze într-o scrisoare destinată să informeze o persoană dornică de vești informative, care se află pe malul mării, precum spre a preciza mai bine în localitatea zisă Eforie, care prin alipirea Dobrogei la Patria Mămă, au făcut ca să puteți face băi de nămol care prea bune sunt pentru cei a căror sănătate respectivă la încercare este pusă de evenimentele importante care se desfășoară furtunos pe meleagurile sărmanei noastre planete, care aud că se distrează foarte bine plimbându-se la hotel Rex de la Mamaia, care aud că a întâlnit prietene ca nisipul mării, de plictiseală nu se plânge și care fapte pe noi ne întristează că dorul de patrie (Sinaia) nu recheamă pe cea carele dintre

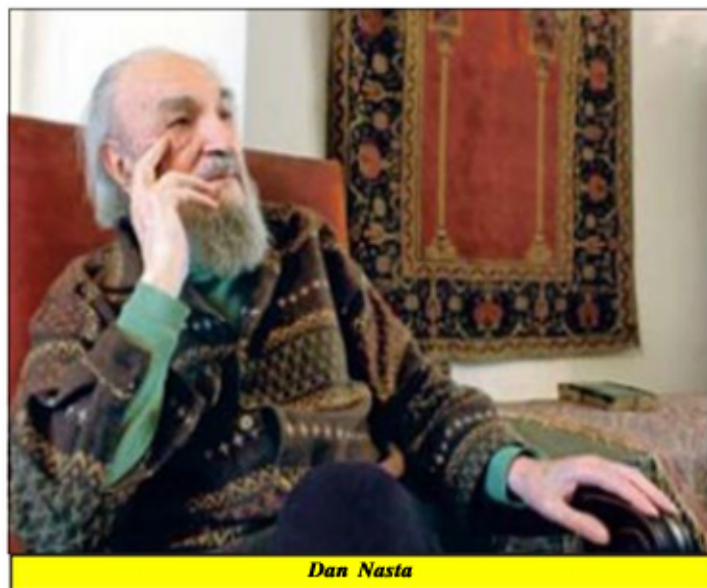
noi a plecat să fie vreo două săptămâni care s-au scurs în prea smerită plictiseală de ploii binecuvântată și de prea supuși culeasă cu prea supusă plecaciune, căci a cârți întru Domnul e faptă cu totul neduhovnicească și împotriva legilor, faptu e care pre pă-mânt au fost hărăziți la aspră încercare să pue pe cei ce ființe sunt pre nume diavoli, trimițându-le întru petrecanie, care piodică ei văzând, au scuipat în sân care a fugit de teama urgiei celei grele de ciudă s-au răzburat scriind lămurită scrisoare la prea lămurita persoană cu dichis alcătuită în slovă cu meșteșug împlinită echivoc să piară, doar adevăr să apară din litera clară, rară, ca un strop de ceară clară, prin ortografia rară clară...

După această scurtă și concisă Introducțiune (da trezit ești, frate!) se cuvine să redactăm un raport impecabil ca ținută stilistică.

1. Sănătate. Coana Mare: bine mersi, din pod în pimniță și vice-versa, discutând pe întreg traectul de preferință cu Ioasaf, Maria, Mircea. Regim de plimbări, de sănătate bineînțeles, presărate cu repausuri prin lumea „chic“.

Ego: Vivat, crescat, floreat. Excusez du peu [iertare puțin].

2. Economice-financiare. Barometru cazinou: timp variabil, buletinul bursei se capătă între 10.30-11, orele de închidere, sau între 6-7 (orele de lichidare a acțiunilor). Un pas mai greu pe scară vreu porcii să spună: timp frumos. Într-un cuvânt, Bursa nu e nici albă nici neagră, ci „mediocră“. Capitalul de subzistență este regizat prin con-

Dan Nasta

Thor, tablou de Marten Eskil Winge, 1872

J.R.R. Tolkien

Atunci când vorbim despre mitologia nordică, despre civilizația vikingă, parcă suntem purtați într-o altă lume, plină de creaturi neștiute până acum, nebănuite și pline de farmec. În ultimul deceniu, acea lume a căpătat o aură de vedetă, prin publicarea volumelor lui J.R.R. Tolkien filologul care și-a dedicat viața „fabricării” miturilor, reușind să îmbine și să aducă în fața cititorilor o fărâma din trecutul îndepărtat al vikingilor.

ZEI, EROI ȘI VALKYRII

ANDREEA TUDOR

Interesul pentru mitologia vikingă a renăscut în epoca victoriană, când însăși regina Angliei avea o afinitate pentru poveștile moralizatoare și pline de aventuri ce se găseau în Saga. Entuziasmul care i-a cuprins pe englezi în secolul al XIX-lea este demonstrat de numărul mare de romane, poezii, articole dedicate subiectului, dar și de genealogiile fabricate. Victoria, de pildă, își găsea descendența în marele Odin. Popularitatea miturilor vikinge a determinat universitățile britanice de prestigiu, Oxford și Cambridge, să adauge în curricula academică studii despre vechii nordici.

Lumea vikingilor a devenit populară și în Germania, cu ajutorul lui Richard Wagner, prin *Inelul Nibelungilor*, primul său spectacol având loc la Bayreuth, în 1876. Punerea în scenă a mitologiei nordice, bazată pe povestea de dragoste dintre Sigurd și valkyria Brunhilda, a reprezentat apoi șansa perfectă a național-socialiștilor de a-și găsi legitimarea mișcării în vechea istorie eroică a nordului. Inițial susținut financiar de regele Bavariei, spectacolul a căpătat un caracter anual, devenind aproape un ritual german modern.

După cel de Al Doilea Război Mondial, mitologia

nordică a intrat din nou într-un con de umbră, căpătând o etichetă negativă, poate tocmai din cauza propagandei naziste. Însă după aproximativ 20 de ani, literatura și-a întors din nou fața spre vikingi, găsind în universul scandinav surse de inspirație.

Ymir și Bătrâna vacă

Mitologia nordică este grandioasă și tragică. Tema principală constă în lupta perpetuă a forțelor generoase ale naturii împotriva elementelor vătămătoare, neavând deci un caracter idilic, așa cum îl aveau credințele sudice. Era

Telex Telex Telex Telex Telex

CASTELUL LUI LUDOVIC AL II-LEA

Copil fiind, când visa privind pe fereastra camerei sale din castelul Hohenschwangau, viitorul rege Ludovic al II-lea al Bavariei vedea un pinte stâncos în mijlocul panoramei impresionante a Alpilor bavarezi. Astăzi, 1,3 milioane de vizitatori se amestecă în fiecare an în visul lui

Ludovic, devenit real, postat în vârful aceluși pinte: castelul Neuschwanstein, rămas neterminat.

Despre Ludovic al Bavariei, rege din 1864, protector al artelor, unii au spus că era nebun, alții că a fost un geniu. În 1869 el a dinamitat o bucată de munte și a purces la construcția castelului visat. Victimă a unui romantism pronunțat, suveranul va părăsi treptat lumea reală, izolându-se la Neuschwanstein. Pereții castelului se vor acoperi de fresce povestind legende medievale, scandinave sau germane. Admirator al lui Wagner, al cărui mecena era, monarhul va porunci să i se tapiseze pereții camerei cu scene din „Tristan și Isolda”, adaptată pentru operă de marele compozitor german. Sala tronului are un aer bizantin, cu arcade aurite, fin cizelate. La etajul trei regele și-a amenajat o grotă, de fapt, o imitație de grotă, din al cărei balcon admira peisajul Alpilor. Din 1884 Ludovic al II-lea își va găsi refugiul în acest castel. Numai pentru doi ani însă. Declarat nebun și internat la 12 iunie 1886, va muri înecat în ziua următoare, aproape de München, în timpul unei plimbări cu psihiatrul lui. Sinucidere, moarte sau accident? Istoricii nu pot răspunde exact.

SECRETELE RESTAURĂRII TEATRULUI BOLȘOI

La începutul lunii octombrie 2011 moscoviții se vor bucura din nou de frumusețea teatrului Bolșoi (construit între 1821 și 1825), după o perioadă de restaurare, în vederea unei mai bune acustici. În sala de spectacol au început deja să se strângă schelele. În partea centrală a parterului se poate vedea integral pânza „Apolo și muzele”. Acum Bolșoiul arată exact ca în veacul al XIX-lea. Vreme de nouă luni 12 pictori au restaurat centimetru cu centimetru plafonul din lemn.

Toate elementele decorative sunt făcute din *papier maché*. Înainte de aurirea propriu-zisă, ele sunt acoperite cu poliment, un compus din argilă din straturile cele mai adânci și albușuri de ouă, cel mai bine clocite. Pentru lucrările de restaurare din sala de spectacol a fost nevoie de cinci kg de aur și câteva zeci de litri de vodcă, din cea mai banală. Totul pentru a se obține o acustică excelentă. Plafonul din lemn slujește și el calității sunetului. Bolșoiul era primul ca acustică între teatrele lumii, dar înainte de restaurare ajunsese pe locul 59. Și fotoliile vor fi plasate tot în urma unei expertize acustice, pentru că acustica depinde până și de pliurile țesăturilor folosite.

Odin intră în Valhalla, stelă funerară vikingă

trebuia și ea să se hrănească, a început să lingă uriașele blocuri de gheață din care, încetul cu încetul, au început să se contureze forme, până s-a întruchipat o ființă în- treagă, *Buri*, „o făptură minunată, un zeu puternic și frumos“.

În timp ce Audhumbla descoperea, din gheață, primul zeu, Ymir adormise. Și din sudoarea sa au luat ființă un fiu și o fiică, iar din picioare – un uriaș cu șase capete, *Thrudgelmir*, care, curând după „naștere“, l-a creat pe un altul, *Bergelmir*, strămoșul tuturor giganților.

Când uriașii au conștientizat existența zeului Buri și a fiului său, *Börr* (născut), au început un război împotriva lor, deoarece giganții și zeii reprezentau două forțe opuse, care nu puteau trăi împreună. Lupta a continuat mult timp, până când *Börr* a luat-o de soție pe *Bestla* (fiica uriașului Bölthorn ghimpele râului), iar, din căsătoria lor, s-au născut trei fii: *Odin* (spiritul), *Wile* (voința) și *We* (sacru). Erau cei trei zei din care avea să se tragă tot neamul zeilor,

stăpâni și paznici ai Lumii – zeii *Aseni/Aesir*.

Imediat, cei trei fii i s-au alăturat tatălui în lupta împotriva uriașilor gheții și au pus capăt războiului, uci- gându-și dușmanul principal, pe Ymir. În timp ce Ymir se prăbușea la pământ, fără viață, sângele îi curgea râuri, producând un potop în care aveau să piară înecați toți giganții, cu excepția lui Bergelmir, care a scăpat cu ajutorul unei bărci și s-a refugiat

la capătul lumii, alături de soție. Acolo a fost creată o nouă lume, numită *Jötunheim* (casa uriașilor), unde a început existența unei noi rase de giganți ai gheții, care căutau mereu vrajbă și erau pregătiți să își părăsească ținutul și să se aventureze în raiduri asupra teritoriului zeilor.

Din Ymir s-a născut lumea...

Spectaculozitatea lumii vikinge se poate observa încă de la mitul creării lumii, deoarece nu este pomenită o modelare obișnuită, ci una sângeroasă, crudă, s-ar putea spune chiar barbară. Trebuie menționat că rădăcina cuvântului *viking* provine de la verbul a prăda, a jefui, iar *vikingr* înseamnă pirat.

Denumirea se probează și prin concepția privind crearea lumii. Astfel, cei trei zei Aseni principali, *Odin*, *Wile* și *We*, odată încheiată lupta ancestrală, au început să modeleze pământul din corpul

Moartea lui Balder, tablou din secolul al XIX-lea

normal ca pericolele întâmpinate la vânătoare și pescuit, sub cerurile nemiloase ale Nordului, și suferința cauzată de iernile lungi și geroase, când soarele aproape că nu se zărea, să-i facă pe vechii scandinavi să considere gheața și frigul spirite răuvoitoare. Și, din același motiv, erau invocate, cu fervoare, influențele binefăcătoare ale căldurii și luminii.

Scalzii, poeții care au transmis timp de generații Eddele și Saga, au fost rugați să povestească despre crearea lumii. Ei au spus că, la început, când nu era nici pământ, nici apă, nici aer, când întunericul se odihnea peste toate, exista o ființă puternică, numită Tatăl Suprem, pe care ei și-o imaginau vag ca fiind necreată și nevăzută, dar care putea concepe totul prin simpla gândire a lucrului.

Potrivit poemului *Völuspá* (Prezicerile vizionarei), la începutul lumii exista haosul, marele abis, Ginnungagap. „Aici nu era apă, nu era iarbă, nu era grăunte de nisip ori

piatră; nu era lumină, nu era întuneric, nu era sunet și nu era tăcere. Ginnungagap nu avea formă, dar nu era gol nu cuprindea nimic și în el se afla totul“. Au apărut, nu se știe exact când și cum, două lumi opuse: tărâmul focului originar sau *Muspellsheim* (care s-ar traduce prin „Casa Distrugătorilor lumii“), situat la sud, unde nu puteau trăi făpturi obișnuite, deoarece focul mistuia totul. Chiar și zeii se fereau să se apropie. Acolo era cald și lumină, iar granițele erau în permanență păzite de uriașul-flacără Surtr. El își învârtea, cu violență, sabia arzândă și trimitea în văzduh scânteii, ce cădeau, suierând, pe blocurile de gheață de pe fundul abisului, topindu-le parțial cu căldura lor.

Cealaltă lume, situată la nord, se numea *Nivellheim* (*Niflheim*) și era întru totul opusă. Acolo domneau frigul, gerul cumplit, iar ceața învăluia totul. În centrul lumii clocotea izvorul *Hvergelmir*, un „cazan“ imens, din ale cărui ape izvorau 12 râuri cunos-

cute ca *Elivagar*. Pe măsură ce își urmau cursul, îndepărtându-se de sursă și întâlnind vânturi reci, tăioase, ce veneau dinspre marele abis, ele au început să se transforme în blocuri de gheață, care se rostogoleau în adâncurile incomensurabile ale Marii Despicături, scoțând zgomote puternice, asemănătoare tunetelor.

Pe măsură ce aburii se ridicau din abis, sub formă de nori, se întâlneau, din nou, cu frigul atotcuprinzător, schimbându-se în brumă sau promoroacă, care, strat cu strat, a început să umple spațiul central. Astfel, prin continua interacțiune a căldurii cu frigul și, probabil, prin voința Tatălui Suprem, cel necreat și nevăzut, au luat naștere primele două creaturi primordiale: uriașul *Ymer/Ymir/Orgelmir*, personificarea oceanului înghețat, și vaca *Audhumbla* (ceea ce s-ar traduce prin „Bătrâna vacă“), din al cărei lapte (din ugerile sale curgeau patru râuri de lapte) se hrănea Ymir. Dar cum vaca Audhumbla

Richard Wagner

Audhumbla cu ugerile din care curgeau patru râuri de lapte ce îl hrăneau pe Ymir; manuscris islandez din secolul al XVIII-lea

printre Aseni în urma unui tratat prin care Njord a fost predat ca ostatic, împreună cu fiul, Frey, și fiica, Freya.

Zeițele erau în număr de 26 și locuiau în *Vingolf*. Sala festivităților zeilor se numea *Valhalla*. Sulițe îi sprijineau tavanul; acoperișul fiindu-i făcut din scuturi, în timp ce zalele îi acopereau pereții.

În partea cea mai îndepărtată se întindea, peste cer, *Bi-fröst*, cel care mai era numit și „Calea tremurândă” și căruia oamenii îi spun curcubeu. Acela era podul pe care zeii l-au construit între Midgård și Asgård, drumul între pământ și cer.

Yggdrasil sau axis mundi

În lumea nordicilor, tot ceea ce gândeau, tot ceea ce făceau era dedicat momentului final, *Ragnarök* („Amurgul zeilor”). Toate faptele zeilor și ale eroilor, toate gândurile și vorbele lor anunțau și pregăteau lupta finală. Chiar și crearea lumii a reprezentat o cauză a venirii „Amurgului zeilor”. Uciderea și sfârșirea uriașului Ymir sunt văzute ca o prevestire a ceea ce se va întâmpla, la final, cu Odin. Populația scandinavă nu numai că era conștientă că „Amurgul zeilor” avea să vină, dar știa și cum poate ajunge în fiecare dintre „tabere” (eroii, războinicii ce își găseau sfârșitul în luptă, ajungeau în Valhalla, cetatea celor vrednici; în timp ce oamenii care mureau de boală sau de bătrânețe ajungeau în Helheim și luptau, la final, de partea răului). Știau cum se vor desfășura bătăliile, cine va muri dintre zei și cum, în ce chinuri, precum și cine va ieși învingător.

Universul scandinav avea nouă lumi suprapuse, legate între ele de arborele lumii, Yggdrasil, care le străbatea pe toate. Sub rădăcinile lui Yggdrasil se afla ținutul subpământean al lui Hel. Între ele existau: tărâmul zeilor Vani, Vanaheim; ținutul uriașilor de gheață, Jotunheim; lumea uriașilor de foc, Muspelheim; lumea elfilor întunecați, Svartalfheim; lumea elfilor, Alfheim; lumea piticilor (gnomilor), Nidavellir; și lumea oamenilor, Midgård.

Midgård era înconjurat de un ocean și de un zid de apă-rare, construit de zei pentru a-i apăra pe oameni de giganți. La fiecare rădăcină a lui Yggdrasil se aflau izvoare sacre al sorții, al înțelepciunii și unul din care izvorau apele curgătoare. La izvorul sorții își aveau sălașul Nornele cele trei surori care păzesc izvorul Urd. Nu se știu foarte multe lucruri despre ele, dar *Völuspa* spune că sosirea lor în Asgård a schimbat multe lucruri. Ele au venit și au cerut să locuiască într-un loc îndepărtat, chiar sub rădăcinile lui Ygg-

drasil. Locuința lor era o groată întunecată și la ieșirea ei se afla izvorul. Acolo stăteau ghemuite și scoteau neîncetat apa, pe care o amestecau cu țărână magică, stropind în-continuu rădăcina copacului, pentru a-i păstra vigoarea. Chipurile lor erau acoperite de văluri cenușii și nimeni nu putea spune dacă erau frumoase sau urâte, tinere sau bătrâne. După ce îngrijeam copacul, începeau să toarcă, dar firul nu era unul real, de el atârând numai viața tuturor viețuitoarelor, ci însăși soarta universului.

Conform lui Mircea Eliade, Yggdrasil reprezintă cea mai prestigioasă imagine pe care ne-o propune mitologia nordică, cea mai elocventă privind religia vechilor scandinavi. Yggdrasil reprezintă acel *axis mundi* sau *universalis columna*, noțiuni menționate de scriitorii latini.

Toată viața vikingilor era parcă o pregătire pentru acel moment de glorie, în care zeii, eroii și valkyriile își vor încrucișa armele cu uriașii și spiritele chinuite de întunericul apăsător al împărăției zeiței Hel. Deși poate părea că acea viziune se apropie de cea egipteană, unde oamenii își pregăteau mormintele din timpul vieții, fiind mereu cu gândul la viața de după moarte, considerăm că diferențele sunt foarte mari, deoarece vikingii nu își săpau morminele și nu se întrebau dacă se vor reîncarna sau dacă preoții vor recita incantațiile conform rigurilor religioase. Ei își făureau arme speciale, puse deoparte pentru cel mai important moment al Lumii. Ei trăiau pentru bătălia finală, când se vor confrunta cu forțele răului și vor deveni marii salvatori ai Midgårdului. ■

O artistă necunoscută în rolul valkyriei Brunhilda

lui Ymir: sângele curs din răni a format mări și fluvii; fiecare bucată din trupul mort au frământat-o, ca și cum ar fi fost argilă moale, pentru a crea dealurile, câmpiile și albiile râurilor. Din oasele uriașului au apărut stâncile și munții; din dinți, s-a conturat coasta mării; din păr, pădurile și iarba; din măduva oaselor a apărut neamul piticilor.

Dar nu exista încă cerul! Cei trei și-au strâns puterile și au ridicat țeasta uriașului, astfel încât ea a devenit o cupolă deasupra pământului. Iar, pentru a o păzi și sprijini veșnic, au fost chemați patru pitici, care au fost denumiți Öster (Est), Văster (Vest), Norr (Nord) și Söder (Sud). Fiii lui Börr au luat apoi creierul lui Ymir și l-au aruncat în țării, formând, astfel, norii pufoși.

Totul era gata, dar nimic nu se putea zări, căci era beznă adâncă și noapte nesfârșită. Atunci, cei trei zei au prins scânteii din focul nestins al Muspellsheim-ului și le-au aruncat pe boltă. Astfel au fost create stelele. Iar cele mai strălucitoare scânteii au fost strănse, pentru a se făuri Soarele (*Sol*) și Luna (*Mani*), pentru care au fost construite care speciale de aur, frumos împodobite.

Dar cum răul este mereu pe urmele binelui, sperând să îl distrugă, străvechii locuitori

ai țărmurilor nordice au imaginat o cursă celestă continuă, în care Soarele și Luna sunt urmăriti de lupii sălbatici *Sköll* (repulsia) și *Hati* (ura), al căror singur țel era de a ajunge și înghiți minunatele obiecte strălucitoare din fața lor, pentru ca lumea să cadă iarăși pradă întunericii primordial.

Se spune că, din când în când, lupii pot ajunge din urmă prăzile, înghițindu-le, astfel producându-se eclipsele. Apoi, oamenii, speriați de ceea

ce se petrecea, scoteau zgomete asurzitoare, care îi speriau pe lupi, care-și scăpau prada. Astfel salvați, cei doi aștri își reluau cursul, zburând chiar mai rapid decât înainte.

După ce au terminat de împodobit bolta cerească, Asenii au hotărât ca o regiune întinsă, mărginită de mare, să fie dată uriașilor, de vreme ce Bergelmir deja se adăpostise în acea parte izolată a lumii. Iar, la urmă, au împrejmuit o parte din lume cu imensele sprâncene ale lui Ymir, care, pe loc, s-au transformat în stânci inaccesibile. Regiunea a fost numită *Midgård* (Ținutul de mijloc) și avea să fie

Heimdall, miniatură din același manuscris islandez din secolul al XVIII-lea

locuită de oameni. Iar deasupra norilor Asenii au construit *Asgård*-ul, cetatea zeilor. Acolo se aflau palate și clădiri neînchipuit de măndre. Cea dintâi dintre ele era *Gladshheim*, cea mai frumoasă zidire care a fost ridicată vreodată; acolo se aflau 12 tronuri de aur și cel mai înalt dintre ele era cel al lui Odin.

Zeii, cărora le erau aduse omagii divine, sunt în număr de 12: *Odin, Thor, Balder/Baldur, Tyr, Brage, Heimdall, Höder, Vidar, Vale, Uller, Forsete, Loki*. În listă nu sunt incluși *Njord* și *Frey*, deoarece ei aparțin divinităților vane (zeii apelor) și au fost primiți

Din categoria istoriilor scrise vikingie, *Eddele* ocupă o poziție importantă; cea mai veche, *Edda Veche*, în versuri, datează din preajma secolului al IX-lea. Două veacuri mai târziu, istoriograful și poetul islandez Snorri Sturluson (1179-1241) și-a legat numele de o nouă colecție de cântece mitologice și eroice, denumită de atunci și „*Edda mai tânără*” sau „*Edda lui Snorri*”. Alături de *Edde*, nu trebuie omise nici așa-numitele *Saga* (Povestiri), comparabile cu *Iliada* și *Odiseea*, povestiri cu caracter mitico-religios.

Alături de Jenő Horthy, fratele lui Miklos Horthy

Cum Almasz decăzuse din grațiile noii puteri de la Budapesta, nu mai încearcă să revină în Capitală. Se dedică pasiunii pentru automobile în provincia austriacă Styria. De altfel, este angajat peste câteva luni de compania austriacă „Steyerwerke“, ca agent de vânzări, și devine din ce în ce mai apreciat pentru talentele sale de mecanic. În anii '20 testează câteva dintre noile modele de automobile ale companiei, ocazie cu care câștigă și câteva curse de automobilism. În 1929, atunci când „Steyerwerke“ își închide porțile din cauza crizei, compania renunță, printre altele, și la serviciile renumitului pilot de încercare Laszlo Almasz. Acesta avea să descrie momentul, în jurnal, ca una dintre cele mai triste zile din viață.

Deși însemnările lui Almasz au dispărut, în marea majoritate, cele rămase încă în arhivele din Budapesta construiesc portretul unui om ce încerca să înțeleagă schimbările majore prin care trecea

Europa la acea vreme și să își facă un rost în vârtoarea evenimentelor. Ca și alți membri ai familiilor nobiliare, Laszlo Almasz se găsea într-o lume foarte diferită de cea în care crescuse, o lume ce își schimbase, în doar câțiva ani, sistemul de valori.

Când începe să caute noi surse de venituri în afara Europei Centrale, avea deja o reputație solidă ca mecanic și pilot de curse. În plus, după anii petrecuți la „Steyerwerke“ posedă suficiente cunoștințe în domeniu. În 1926 pleacă pentru prima oară în Egipt, însoțindu-l ca șofer pe prințul Antal Esterhazy, într-o expediție de vânătoare cu punct final Sudanul. Scopul misiunii era mai larg însă: testează noul automobil Typ VII produs de Steyr și realizează, de asemenea, una dintre cele mai de succes campanii publicitare pentru pușca de vânătoare produsă de aceeași firmă.

Următorii ani vor arăta asemănător pentru Almasz, cu nenumărate călătorii în Orientul Mijlociu, majoritatea în interes de serviciu, cum s-a întâmplat în 1927, când conduce automobilul produs de

cei de la Steyr spre oaza Baharia, în plină competiție cu rivalul tradițional al companiei, Citroën. Cu ocazia numeroaselor vizite în Orientul Mijlociu, Victor Sumeika, unul dintre starurile poloului egiptean, îl prezintă pe Almasz familiei princiare egiptene. O ocazie pe care Almasz nu o irosește: îl ajută pe fratele său Janos să pună bazele unei afaceri prospere, oferind elitei egiptene numeroase expediții de vânătoare în pădurile din Ungaria. Multe dintre aceste notabilități s-au bucurat de ospitalitatea familiei Almasz la Budapesta. Sumeika afirmă că unele dintre cele mai vii amintiri legate de Ungaria sunt numeroasele trofee de vânătoare ce împodobeau pereții casei familiei Almasz.

Înot în plin deșert

În 1929, în timpul unei asemenea expediții de testare a automobilelor Steyr, pătrunde adânc în deșert și descoperă o lume care îl fascinează. Împreună cu el se afla Rudy Mayer, regizor și prieten apropiat, cel care filmează această primă expediție. Documentarul, intitulat *Înotători în deșert*, a fost lansat de fiul lui

În centrul imaginii, Hans Eppler, Laszlo Almasz și Peter Stansted

Istorie și film

Laszlo Almasy, în uniformă Afrikakorps...

În anii '90, povestea contelei Laszlo Almasy a reprezentat subiectul bestsellerului *Pacientul englez*, semnat de Michael Ondaatje, autor născut în Sri Lanka și stabilit în Canada. Patru ani mai târziu, vine și succesul de box office al filmului cu același nume, regizat de Anthony Minghella, film ce a fost recompensat cu patru premii Oscar. Povestea celui denumit „Părintele nisipurilor”, de către beduini, este însă mai complicată decât reiese din carte și peliculă.

... și în interpretarea lui Ralph Fiennes, în filmul *Pacientul englez*

CONTELE ALMASY, PACIENTUL MAGHIAR

DANA DOLGHIN

Născut în 1895 în Burgenland, cel mai estic land al Austriei de astăzi, Laszlo Ede Almasy era fiul cunoscutului etnograf maghiar Gyorgy Almasy. În sufrageria reședinței familiei se adunau regulat exploratori, geografi, oameni de știință, astfel încât cei doi băieți ai familiei, Janos și Laszlo, sunt obișnuiți de mici cu spiritul aventurii și atmosfera cosmopolită. De altfel, Laszlo pleacă de mic de acasă pentru studii, întâi la Graz, apoi în Anglia. Urmează cursurile Politehnicii, ceea ce nu miră pe nimeni, având în vedere că pasiunea pentru experimentele tehnice îl făcea deseori să sosească accidentat

la școală. La numai 17 ani își ia brevetul de pilot, un vis din copilărie. Are 19 ani la debutul Primului Război Mondial și participă, până în 1917, ca pilot voluntar, la confruntările din Balcani, apoi se alătură Regimentului 11 Husari. La 22 de ani, este decorat de regele Ferdinand I al Bulgariei (1887-1918), pentru actele de curaj de pe câmpul de luptă, iar ulterior ia parte la operațiile împotriva trupelor italiene până la sfârșitul războiului.

Deocamdată... pilot de curse

În perioada republicii comuniste instaurate de Bela

Kun în Ungaria, Almasy se înrolează într-un regiment austriac de automobile. De altfel, el a rămas un monarhist convins toată viața și un îndârjit anticomunist. În 1921 conduce mașina fostului împărat Carol al IV-lea (1887-1922), suveranul *de jure* al Imperiului Habsburgic și regele înlăturat al Ungariei. Acesta se îndreaptă spre Budapesta, pentru o ultimă încercare, de altfel eșuată, de a prelua conducerea politică. La 25 de ani, tânărul Almasy se refugiază pe domeniul familiei din vestul Ungariei. Dar politica nu îl ocolește nici aici. Pământul său natal este ocupat și anexat Austriei câteva luni mai târziu.

Pozând pentru obiectivul fotografic

bilesc contactul cu tribul african Magyarab, populație ce vorbește limba arabă. Sursele existente atestă că populația descinde din maghiarii ce au luptat în armata otomană în secolul al XVI-lea.

În 1933, participă mai mult ca ghid în echipa condusă de celebrul etnograf și orientalist Leo Frobenius și artista Elizabeth Pauli, ce doreau să analizeze picturile de pe pereții peșterii din deșert. Unul dintre participanții la expediție remarcă malițios că „Almasy era mai preocupat de cum conducea prin deșert decât să descopere alte situri”. De altfel, devenise faimos ca explorator nu datorită grijii minuțioase pentru studiu, ci pentru că spiritul său aventurier îl conducea spre locuri necunoscute și necartografiate. Monografiile publicate de Laszlo Almasy (*Cu mașina spre Sudan*, Budapesta, 1927,

Misterioasa Sahara, Budapesta, 1935, *Explorări recente în deșertul libian*, Budapesta, 1936, *În aer... pe nisip*, Budapesta, 1937) au fost privite mereu circumspect, ca ale unui explorator de ocazie. Într-adevăr, cei care au studiat aceste scrieri au observat numeroase neconcordanțe sau chiar greșeli de documentare. Era evident că Almasy era mai puțin preocupat de consemnarea corectă și în context a descoperirilor sale decât de aventura în sine. În plus, atașamentul său față de orice însemna tehnică nu îl putea îndepărta prea tare de aerodromuri: la începutul anilor '30, expedițiile sunt un hobby pentru Almasy. În fapt, lucrează la Cairo ca instructor de zbor.

Spion german?

Michael Ondaatje folosește personajul lui Almasy ca pe un manifest împotriva naționalismului. De altfel, Laszlo Almasy făcuse, în cele trei lucrări publicate, o reverență

elegantă triburilor întâlnite în Africa și manifestase o atitudine tolerantă față de arabi și de musulmani, în concordanță cu vederile sale monarhiste. Așa cum observa unul dintre specialiștii maghiari ce au studiat cărțile lui Almasy, „pare să judece oamenii exclusiv pentru caracterul lor, nu pentru origine sau naționalitate”. Deșertul, de asemenea, este o metaforă potrivită pentru atitudinea sa față de națiuni: „Am ajuns să urăsc națiunile. Sunt deformate de state”, spune personajul lui Ondaatje, în timp ce străbate ținuturile fără granițe ale deșertului. Filmul preia această idee, deși dovedește mult mai multă grijă față de aspectele politice ale perioadei.

Pe bună dreptate, am putea spune, pentru că, în viața reală, Almasy nu se ține departe de intrigile politice ale vremii. La sfârșitul anilor '30, pentru marile puteri europene, deșertul era una dintre resursele nevalorificate, iar un fin cunoscător al acestuia – o armă redutabilă. Activitatea de spionaj a contelui Almasy

Cu contele Nandor Zichy

Scenariul filmului *Pacientul englez* se concentrează pe povestea de dragoste dintre Laszlo Almasy și Catherine Clifton, soția unuia dintre membrii expediției de cartografiere a deșertului libian. La începutul anilor '30, Almasy este trimis de Societatea Geografică Regală să cartografieze întinderile Saharei. Povestea este reconstituită de către conte, după moartea cuplului Clifton. El însuși își trăiește ultimele zile, îngrijit de infirmiera Hana, într-o vilă părăsită din Italia, undeva spre sfârșitul anului 1944. Treptat, contele Almasy, desfigurat în urma unui accident de avion, le povestește celor prezenți despre experiențele războiului. Presupusa activitate de spionaj a contelui este motivată în film de încercarea disperată de a o salva pe Catherine, fără a face referințe explicite la operațiunea „Salaam”. Personajul Caravaggio, spion canadian, este cel care îl acuză pe Almasy că a trădat informații armatei germane.

Mayer în 1997. Imaginile îl înfățișează pe adevăratul Almasy în timpul unui traseu aventuros, de aproape 12.000 km. Pe lângă spiritul glumeț și aventuros al nobilului maghiar, filmul prezintă imagini inedite ale lumii africane în perioada dintre cele două războaie mondiale.

Almasy era departe de prototipul omului de știință. Spun cei care îl însoțeau că era un aventurier și un explorator prin definiție. Începând cu 1932 inițiază primele expediții de explorare în deșertul din nordul Africii, în special în Libia. În acel an, pleacă în căutarea legendarei oaze Zerzura, împreună cu trei britanici, într-o expediție finanțată de prințul Kemal el Din Hussein, un pasionat al explorărilor în deșert. Cartografiază câteva situri preistorice în deșertul libian și descoperă așa-numita *Peșteră a înotătorilor*, în Uweinat, și, de asemenea, platoul Gilf Kebir, cunoscut din surse, dar nelo-calizat până la acea dată.

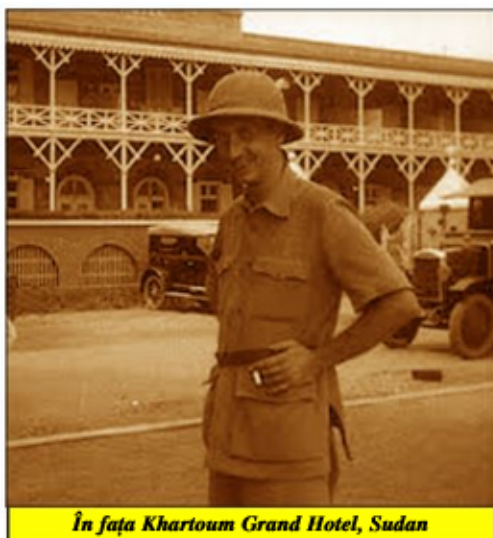
Este probabil momentul în care Almasy devine un explorator veritabil. În timpul acestei expediții, alături de Robert Clayton, cartografiază

o bună parte din uriașul platou Gilf Kebir, cartografiere ce a fost posibilă datorită avionului adus de Clayton. Acest episod din viața contelui Almasy a fost punctul central al scenariului realizat de Anthony Minghella pentru filmul *Pacientul englez*, dar adevărul rămâne mai banal decât povestea din film. Cuplul Clayton moare în 1932, soțul din cauza unei infecții dobândite chiar în timpul expediției, iar soția un an mai târziu, într-un accident de avion. În afara legăturilor pur profesionale dintre cei trei, nu există niciun indiciu despre vreo relație între Almasy și doamna Clayton.

La fel de problematică rămâne și presupusa descoperire a Peșterii înotătorilor. Triburile beduine din zonă cunoșteau acest loc, iar desenelor de pe pereții peșterilor le fusese atribuită o origine supranaturală, fiind pictate, în

accepțiunea locală, de spirite sau de un „djin” (în tradiția Islamului, ființe supranaturale ce trăiesc alături de oameni). Prin urmare, expediția condusă de Almasy nu a făcut decât să cartografieze fiecare intrare în peșteră și să reprodusă desenele de pe pereții acesteia. De altfel, un articol pe această temă fusese publicat în *National Geographic* încă din 1921, fiind semnat de prințul Kemal el Din Hussein.

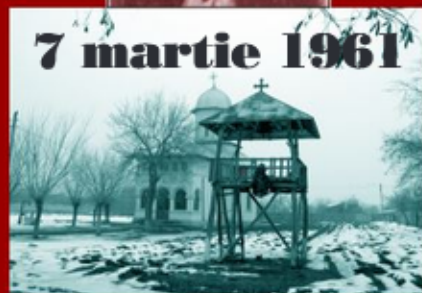
Aventura lui Almasy în deșert nu se termină aici. Doi ani mai târziu, Almasy și Hans Joachim von der Esch resta-

În fața Khartoum Grand Hotel, Sudan

În luna februarie 1961, cu un an înaintea încheierii colectivizării agriculturii la scară națională, Sfatul Popular al comunei Dobrotești, din județul Teleorman, declara această acțiune încheiată. Pe fondul de nemulțumire creat, în ziua de 7 martie 1961 a avut loc o revoltă.

Ea a apărut ca o ultimă rezistență și unică soluție împotriva angajamentului luat de organele de partid locale

Anghelina Bălțatu și clopotnița din care a tras clopotul timp de o oră

și raionale de a încheia la începutul anului 1961 procesul de colectivizare. „Au venit de la raion o serie de activiști de partid care au început să forțeze oamenii. Au început să facă echipe, îi prindea, îi puneau să facă cerere forțat, nu-i prindea, îi semna altul cererea” – mărturisește unul dintre săteni. S-a mers mai departe: de la intimidare, la bătăi și chiar au fost omorâți oameni.

REVOLTĂ LA DOBROTEȘTI

STELUȚA PĂTRAȘCU

La 7 martie 1961 conducerea G.A.C.-ului (Gospodăria Agricolă Colectivă) „7 Noiembrie”, reprezentată de președintele Nicolae Pătrașcu și Florea Florescu, instructor pentru colectivizare și împuternicit de la raion, a chemat oamenii la Adunarea Generală. Sediul se găsea la intrarea în comună, la vechea moară a lui Gheorghe Urmaticu, naționalizată în 1948. Pentru că oamenii nu au vrut să vină, Florea Florescu „a aruncat o glumă: «Bă, veniți că vă dau cererile înapoi!» Și atunci toți s-au dus”. Autenticitatea acestui fapt este probată și de declarația lui I. Văcaru, care afirmă că „zvoniul a venit de la cei din birou; pe la ora 2-3 după-amiază Gheorghe Brânzan a plecat cu lumea și a spus că a venit Florescu de la Raion

să dea cererile înapoi și toți vroiau cererile”.

Marca majoritate a populației din Dobrotești nu mai știe de la ce a început revolta. Toți își aduc aminte scânteia: „se dau cererile înapoi”.

„Muncitorii” restabilesc ordinea

În acest timp, pentru a strânge lumea, Anghelina Bălțatu s-a urcat în clopotniță și a tras clopotul timp de o oră: „bătea într-una, asta arăta că e pericol mare în sat”. Anghelina a tras clopotul din proprie inițiativă. Preot la biserica de la intrarea în sat, unde s-a tras clopotul, era Teodor Istrate, despre care găsim următoarea caracterizare din 1949, făcută de organele de partid: „este

mic burghez, a avut moară care i s-a naționalizat. În trecut a făcut politică reacționară. În prezent nu se manifestă”.

Toată suflarea comunei, femei (majoritatea participanților), tineri, copii, bărbați, „cam la vreo 200-300”, au mers spre sediul G.A.C.-ului, „tot satul era, pentru că toți aveau cereri de înscriere”.

La sediu l-au găsit pe Florea Florescu. „Cereri le scria, o parte de el erau semnate” – povestesc sătenii. Savu Dolocan, fost brigadier la G.A.C., își aduce aminte că Florea Florescu „a înființat colectivul. Era iubit de oameni, nu era rău”. Dar ceea ce a urmat infirmă această caracterizare. La cererea țăranilor, Fl. Florescu răspunde fie că cererile nu sunt la el, fie că sunt la Raion sau la Sfat, ori că Gheor-

rămâne probabil cel mai disputat aspect al vieții sale, explorată mai degrabă în film decât în romanul lui Michael Ondaatje. Deși legendele și mărturiile legate de povestea lui Almasi abundă, însemnările personale ale contelui rămân învăluite în mister: dacă jurnalele sale de călătorie au dispărut parțial, și corespondența lui rămâne până la această dată nepublicată.

Se pare însă că în 1941, contele Laszlo Almasi lucrează îndeaproape cu generalul Erwin Rommel și participă la câteva misiuni de spionaj. Conform unor surse, Almasi ar fi lucrat pentru unitatea de comando „Brandenburg” a Abwehrului, serviciul de spionaj al armatei germane. Probabil cea mai faimoasă expediție la care participă este operațiunea „Salaam”, în cadrul căreia Almasi transportă doi agenți germani din Libia în Egipt, pe drumurile necunoscute din deșert și în spatele frontului inamic. După o călătorie periculoasă, se pare că grupul a ajuns în final la destinația dorită. Hans Eppler și Peter Stansted, cei doi ofițeri germani, coboară din mașină și parcurg restul traseului până la Cairo pe jos. Unde anume a ascuns Almasi întregul echipament al misiunii rămâne una dintre enig-

mele expediției, deși se pare că descoperirile arheologice recente ar fi localizat una dintre peșterile folosite pentru camuflaj. Cei doi spioni au fost interceptați câteva săptămâni mai târziu în Cairo și arestați. Dezvăluirile acestora îl acuză pe Almasi de spionaj în favoarea germanilor, acuzație preluată ulterior de opinia publică. La finalul războiului, Almasi este închis pentru câteva luni în Ungaria natală, sub acuzația de spionaj, dar este ajutat să fugă din arest la Roma. Se pare că în spatele evadării a stat MI6, serviciul de spionaj britanic, deși dovezile în acest sens nu sunt concludente.

Contele s-a întors în deșert, cu intenții clare de a continua cercetările, la mai bine de șapte ani după război. În 1951, în timpul unei vizite în Europa, se îmbolnăvește grav și moare la Salzburg. Fusesse numit de curând director al Institutului Deșertului din Cairo. Mormântul din Salzburg a fost uitat până în 1995, atunci când i s-a ridicat și piatra funerară.

Fotografia de la nunta lui Robert Clayton publicată de ziarul Daily Mail

Laszlo Almasi pare să fie prins undeva între rolul civilizator al europeanului care descoperă Africa și cel fascinat de misterul ei. În cele câteva monografii publicate, vorbește cu reverență despre acest continent, unde simte apropierea „ființei care stă deasupra tuturor, pe care am descoperit-o în deșerturile africane. Sper că am reușit să îmbin sacrul și profanul. Acum, că urmăresc drumurile pe care le-am desenat pe hărțile unde înainte nu exista nimic, sunt convins că urmele cauciucurilor mele nu au întinat aceste locuri necartografiate, că nu am trădat acest loc prin faptul că i-am expus misterele, păstrate pentru mii de ani”.

MONEDA LUI DARIUS I

(Triverb: 8, 2, 3)

Gheorghe BRAȘOVEANU

Soluție rebus DOMNITORI BUNI, RĂI, MARI, FRUMOȘI etc., nr. 5/2011

I – A – – IAR – A – BOGDAN – ARS – ALEXANDRU – BN – V – RAU – P – VLAD – S – MR – DOAR – M – SUI – DV – MINTIT – TA – MIHNEA – E – SIRA – F – T – LEU – CITATA – ATEE – UNII – AFUMATI – PS.

Soluție joc CENTRU POLITIC ASIRIAN, nr. 5/2011

CAPITALA NINIVE

(CA – PI – T/A – LA – N/IN – I – VE)

revoltă, au fost ridicați direct din pat. Marian Trâncu „s-a culcat, la miezul nopții, au venit patru inși: doi la poartă, doi înăuntru”. Cei doi care au intrat erau milițieni, iar ceilalți doi de la poartă erau din sat, nu i-a văzut, stăteau ascunși în întuneric.

Informații despre participanții la revoltă s-au primit de la membrii de partid care făcuseră întovășirile și G.A.C.-urile.

În dosarul deținutului Ion Dănălache găsim explicația arestării așa-numiților „capi ai revoluției” în noaptea ce a urmat rebeliunii: „în perioada 7 martie 1961-23 aprilie 1964 am fost reținut de organele de anchetă penală și în final trimis la penitenciarul politic Periprava, județul Tulcea. Motivul arestării mele a fost neacordul cu practica din comuna natală privind colectivizarea forțată a țăranilor”.

Satul a rămas sub ocupația milițienilor o săptămână, „muncitorii” plecând în dimineața următoare. Au fost păzite localurile publice și cele două clopotnițe, iar pe străzi se patrula: „a doua zi dimineața, [pe drumul] de la biserică la primărie, erau soldați [milițieni – n.n.], din 25 în 25 de metri; era gardă de militari și se făcea patrulă și noaptea”. Având în comună efectivele miliției, autoritățile locale s-au grăbit să refacă organizarea economică pe care o desființaseră țăranii: „în acea săptămână au dus caii, căruțele, plugurile înapoi la sediul G.A.C.-ului, veneau președinții de G.A.C. și le luau înapoi pentru reorganizarea acestuia” – povestește unul dintre săteni.

În zilele de după revoltă au avut loc anchete dure la sediul

Ilie...

Sfatului Popular din Dobrotești. Aproape întregul sat a fost anchetat. Arghir Dumitrescu își amintește de acele momente: „pe mine m-au luat cu taică-meu și ne-au dus [...] Aici am mâncat bătaie de la 12 ziua până dimineața”. Au fost reținuți și anchetați pentru că erau chiaburi și au influențat lumea să nu intre în G.A.C. Anastase Dumitrescu a suferit ani de zile din cauza bătăilor în abdomen și tot din această cauză a murit.

De același tratament inuman au avut parte și femeile: „un sfert din femeile din sat

... și Ion Dănălache

au fost chemate pentru că femeile au fost mai rele”. Păuna Robitu, născută Călin, a fost anchetată împreună cu mama ei: „M-a bătut tare de tot. Bătaie ce am văzut! Mama pentru că a dat în Florescu a luat și mai multă bătaie”.

Arestările au continuat. După primul val, cel din noaptea de 7/8 martie, a urmat al doilea, la 9 martie 1961, din el făcând parte preotul Teodor Istrate, Ion Tecuceanu, Constantin Enache; al treilea val, la 5 aprilie 1961, când au fost ridicați Ion N. Grigoriță, Păuna Robitu (Călin) cu mama ei, Ion Văcaru, Năstase Văcaru. Ultimul val a fost în mai 1961, când au fost arestați alți 20 de locuitori.

Traseul celor arestați a fost următorul: Sfatul Popular al comunei Dobrotești, sediul Raional din Roșiori de Vede, Sediul Securității din București, închisoarea Jilava, colonia de muncă din Periprava.

Bătuți la Securitate

Cel mai dur tratament li s-a aplicat arestaților la sediul Securității din București. Constantin Enache relatează despre cele 20 de zile petrecute acolo: „vineri, sâmbătă, duminică am stat în picioare cu mâinile la spate, cu ochelari la ochi, cu capul la perete. Când [securistul – n.n.] se plimba, îmi dădea două palme pe la spate, nu mă mai durea, mă ardea de acum. Nu știu de mâncare, nu știu de apă, atunci inima cât nu sărea din piept”. Pe Marian Trâncu „l-au băgat într-o cameră la berbec. În camera aia era numai sânge, când vedea i se făcea rău. Îl despuiau și cu berbecul îl băteau. Aduceau doctorul să

ghe Brânzan a greșit când a afirmat așa ceva. De frica țăranilor, Florescu s-a ascuns într-o sobă oarbă. Anghelina Bălțatu l-a tras de picioare afară și au sărit toți și l-au bătut și au vrut chiar să-i dea foc. Singurele persoane care i-au luat apărarea au fost Gh. Brânzan și Savu Dolocan. Cu toții au ajuns în dreptul bisericii, unde, de frică, Florescu a promis că le dă cererile înapoi. Aici a fost din nou bătut de mulțimea furioasă.

În acest timp apare primul eșalon al Miliției și Securității. Țăranii îi iau la bătaie, „cu pietre, cu rame, stanogi [lateralele podețelor de lemn la stradă] au dat în Securitate, dădeau la greu chiar și copiii mici“. Constantin Enache, unul dintre participanți, conchide: „și până în ziua de azi de asta nu mai sunt stanogi la podiști, că lumea le-a luat atunci și bătea la milițieni ca la fasole“. Comandantul s-a predat, pe Florea Florescu l-a luat ambulanța și țăranii s-au adunat și mai mulți pe străzi.

Revoluții au pus stăpânire pe localitate și au instituit starea de urgență. În „dreptul morii [la intrarea în comună, dinspre Roșiori de Vede – n.n.] era tineretul, fete și băieți, și orice mașină care trecea o legitima și la care găsea că e membru de partid îl dădeau jos și îl băteau soră cu moartea. Tineretul a fost în prima linie“. Pe înserat a venit al doilea val de milițieni de la Alexandria și Turnu Măgurele, cu câini și cu o mașină de muncitori. Constantin Popovici, fost milițian, povestește: „Am mers prin Roșiori [de Vede], unde era o mașină plină cu muncitori, era o țesătorie, de acolo din

Preotul Teodor Istrate
în detenție...

întreprindere erau oamenii numiți de director. Era organizată treaba. Au urcat în mașină și au mers cu noi“.

Sătenilor le este teamă și acum să spună că muncitorii înarmați cu ciomege care i-au bătut pe revoltați erau securiști. Așa-zișii „muncitori“ au restabilit ordinea: „la primărie muncitorii au intrat în ei și i-au lovit pe oameni“. Tactica adoptată a fost următoarea: în

primul rând erau „muncitorii“, în al doilea rând erau milițienii și în spate veneau mașinile cu farurile aprinse. „Muncitorii“ au lovit cu ciomegele, milițienii au tras cu pistoalele, „se trăgea într-una, au venit cu mitralieră, cu petarde, de se lumina cerul“.

Valuri de arestări

În noaptea de 7/8 martie 1961 s-au făcut primele arestări. O parte dintre ele au fost făcute la întâmplare: „erau mașinile cu farurile aprinse și pe cine a prins în noaptea aia i-a arestat“ își amintește unul dintre localnici. Cei mai mulți dintre arestați au fost persoane dinainte vizate, în jur de 20 sau 30. Considerați capii revoltei, Gheorghe Roșu (ridicat primul), Ion Dănălahe, Barbu Grama, Anghelina Bălțatu, Marian Trâncu au fost arestați. Unii se ascuseseră în pod, alții au fost luați direct din pat. Modul de operare al autorităților ni-l arată Constantin Popovici: „m-am

dus la un cetățean cu cineva de la primărie, cetățeanul era în pod cu familia. Cei de la Roșiori [milițienii – n.n.] aveau și un câine lup și puneau câte o căciulă într-o furcă și o ridicau în pod și ei dădeau cu toporul în căciulă. S-au urcat alții pe dincolo, au desfăcut țițele și au băgat câinele și i-au dat pe toți jos. Era o familie, au arestat bărbatul“. Aceeași tactică a fost adoptată în cazul arestării Anghelinei Bălțatu, în noaptea de 7/8 martie. Unii dintre săteni, care au realizat pericolul, s-au ascuns, ceilalți, care știau că au fost simpli spectatori și nu s-au implicat în

... și înainte să fie arestat

CINE PE CINE A TRĂDAT

Cornelius Ryan și Barbara Tuchman sunt două nume pe care orice pasionat de istorie le asociază cu o altă manieră de a scrie despre trecut. Primul ne-a lăsat minunatele cărți de reconstituire istorică a unor mari operațiuni din cel de Al Doilea Război Mondial (debarcarea din Normandia, încercarea de a cucerii podurile peste Rinul Inferior și Meuse sau cucerirea Berlinului). Cea de a doua a reconstituit atmosfera epocii apuse odată cu Primul Război Mondial sau pe cea a secolului al XIV-lea.

Stilul lor nu a făcut prea mulți prozești, din păcate. În spatele unor astfel de cărți atât de plăcute la lectură se află o imensă muncă de documentare. Și vor fi întotdeauna critici care vor acuza prea multă fantezie, mai multă decât ar permite documentul sec istoric.

Iată de ce putem spune că Mihai Retegan a dat dovadă de curaj atunci când și-a alcătuit volumul *Povestea unei trădări*, apărut la Editura RAO, în felul în care a făcut-o. De fapt, recidiva, pentru că în 2007 scrisese, împreună cu Maria Georgescu, o carte similară: *S.S.I.-SOE Jurnal politic (1941-1944)*. Accesul în arhivele britanice, la documentele faimosului serviciu de informații – dar mai ales de acțiuni neortodoxe în spatele liniilor inamice-Special Operations Executive (SOE) i-a permis să își imagineze că, printr-un miracol – am putea să îl numim – Eugen Cristescu ar fi avut acces (grație unui nenumit agent infiltrat la Londra) la dosarele care priveau România. Este adevărat, mult prea târziu pentru ca să mai poată influența în vreun fel cursul istoriei. În felul acesta, cartea rămâne în domeniul istoriei și nu trece în cel al prozei istorice, căci fostul șef al S.S.I. nu face decât să contabilizeze ceea ce știm astăzi că s-a întâmplat, din surse românești și mai ales britanice. Probabil că prima întrebare pe care Eugen Cristescu ar fi trebuit să și-o pună, dacă într-adevăr astfel de dosare i-ar fi ajuns vreodată pe birou, ar fi fost: ce interes ar fi avut britanicii să îi permită accesul la respectivele informații și cât preț poate să pună pe conținutul lor. Probabil că nimeni nu i-a întrecut până acum în subtilul joc numit cu un termen englez *deception* și pe care nimeni nu a reușit să îl traducă încă cu un echivalent care să îi surprindă toate nuanțele.

Miezul cărții îl constituie documentele din Arhivele Naționale britanice, fondul SOE, prezentate pentru prima oară publicului din România. De un interes deosebit este raportul întocmit la 7 septembrie 1945 de Alfred Gardyne de Chastelain, cu titlul *SOE în România (Ma-*

gazin istoric, nr. 3-9/2010). Anexele cărții mai conțin o foarte utilă listă a pseudonimelor date de SOE unor agenți de influență și unor oameni politici români cu care au colaborat, cât și o listă întocmită de același de Chastelain a agenților și colaboratorilor SOE Istanbul. Poate că era util și un glosar, care să explice clar diferența dintre un agent, un agent de influență și un colaborator și pentru cei care se apucă să scrie despre astfel de lucruri fără să se priceapă.

Este o meserie grea și periculoasă să fii șeful unui serviciu de informații într-o țară mică precum România, situată și la intersectarea intereselor unor mari puteri angrenate în cel mai sângeros conflict din istoria omenirii. Ne putem pune în continuare întrebarea în ce măsură au dispus cei ce au condus astfel de servicii în România secolului trecut de principala resursă care le stătea la îndemână (pentru că bani nu au avut niciodată destui): inteligența. Faptul că toți au sfârșit în pușcărie (unul chiar executat), iar arhivele serviciului au trecut prin trei „epurări” în interval de 50 ani ne determină să fim sceptici.

Il urmărim pe Eugen Cristescu lamentându-se, în zilele lui august 1944, pentru soarta pe care o intuia că avea să fie a țării sale. Din documentele SOE nu rezultă că ar fi făcut prea multe pentru a încerca să obțină maximum din condițiile date.

Dar rostul acestor rânduri este doar acela de a vă îndemna să citiți o carte de istorie scrisă altfel decât v-ați obișnuit să citiți, despre un moment din istoria noastră care a generat și va mai genera opinii divergente, adesea ireconciliabile. ■

Dorin MATEI

vadă dacă mai ține la bătaie. Îl băteau până nu mai putea ține lingura“.

Păuna Robitu mărturisește: „la București, la Securitate, am stat o lună, ne-a anchetat. Pe mine nu m-a bătut. Pe mama a bătut-o să spună mai mult [...] N-am știut de mama, ne-am întâlnit în mașina ce ne ducea la Jilava“. Toți cei din Dobrotești au fost ținuti separat, „pentru a nu ne înțelege între noi ce să declarăm“.

La Jilava nu au mai fost bătuți. Acolo au stat o săptămână. O parte dintre țărani s-au întors acasă după interogatoriile de la București și Jilava. Cei rămași la Jilava au fost duși în gara Filaret și îmbarcați în vagoane cu destinația Chilia, unde au ajuns după două zile, timp în care, își amintește Ion Văcaru, „am mâncat în vagoane, [trenul – n.n.] nu s-a oprit niciodată [...] Când m-am dat jos era un nămol până la genunchi“.

Condițiile de detenție la Periprava le reconstituim după mărturiile supraviețuitorilor. Locuiau câte 50 persoane în grajduri de animale, unde aveau pățuri. Îmbrăcămintea era cea clasică, de deținut, zeghea având drept caracteristică inițialele C.R., însemnând „capii revoltei“. Munca era la câmp sau la grădină pentru cei mai în vârstă, ca în cazul preotului Teodor Istrate; „cei tineri munceau la descărcat de vagoane“. Ion Dănilache – care a fost condamnat la 60 de luni, dintre care a executat trei ani și 277 de zile – spune: „în toată perioada detenției am efectuat diverse munci, un an la cultura mare,

Ion N. Grigoriță

un an am muncit la câmpul experimental privind plantele agricole“. După șase luni toți cei arestați au primit dreptul de a scrie acasă și de a primi pachet: „nu vroiam mâncare să-mi trimită, ci țigări. Cu două țigări pe zi lucra altul în locul tău și cu o țigară îți dădea și mâncarea pe toată ziua“ își amintește unul dintre deținuți. Această cerere de țigări și slănină se repetă la toți cei care au fost la Periprava: Ion Văcaru, Th. Istrate, Ion Dănilache, Ion N. Grigoriță. Arestații au stat aici între un an și trei ani, perioada maximă executând-o cei arestați în noaptea de 7/8 martie 1961.

Femeile au fost duse la închisoarea din Arad. Acolo au fost închise nouă femei din Dobrotești, printre care Păuna Robitu, Ioana Călin, Ana Martac, Stana M. Pitiș, Anghelina Bălțatu, baba Florea. Au stat toate într-o cameră cu 40 de femei. Erau adunate din trei județe: Teleorman, Olt și Prahova. Închisoarea era situată într-o fostă cazarmă cu patru etaje. Femeile nu au avut drept la pachete de acasă. „Ani de zile am trăit cu spaimă și cu frică, n-am vorbit cu nimeni, la colectiv stăteam singură la masă, iar când plecam acasă mă uitam dacă e cineva pe drum și apoi plecam“ – spune una dintre femeile închise.

Nu numai arestații au avut de suferit în urma revoltei. Starea de nesiguranță și teamă s-a perpetuat în rândul celor rămași acasă, pentru care interogatoriile, întreținerea unui climat de vinovăție s-au prelungit de-a lungul întregii perioade de detenție. Membrii familiilor celor închiși mărturisesc: „vecinii ne spuneau că noi suntem de vină, că o să ne ducă pe Bărăgan“. Bunurile celor arestați au fost confiscate.

Satul, locul unde „s-a născut veșnicia“, a fost tulburat din temelii de colectivizare.

Și acum, după o jumătate de veac de la evenimente, sufletul țăranului teleormănean nu se mai regăsește în bucata lui de pământ. Comuniștii, prin sistemul politico-represiv, au reușit să-l dezmoștenească pe țăran de ce avea mai scump: pământul. Azi nimeni nu mai duce dorul pământului și nu ar mai muri pentru el. ■

Ion Văcaru cu soția

PENTRU BIBLIOTECA DUMNEAVOASTRĂ

● **DOCUMENTE DIPLOMATICE ROMÂNE, seria I, vol. 12, 1884-1885** (editori: Rudolf Dinu (coord.), Alin Ciupală, Antal Lukács; sub egida Ministerului Afacerilor Externe și a Institutului Diplomatic Român)

Editura Conphys, Râmnicu Vâlcea, 2010, 931 pp.

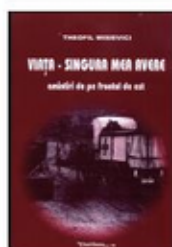
● **Cristina Constantin – ARȚISTI FOTOGRAFI EUROPENI DIN SECOLUL AL XIX-LEA ÎN PATRIMONIUL MUZEULUI MILITAR NAȚIONAL „REGELE FERDINAND I”** (sub egida Muzeului Militar Național „Regele Ferdinand I”)

Editura Alpha MDN, București, 2010, 189 pp.

● **REFORMA MILITARĂ ȘI SOCIETATEA ÎN ROMÂNIA (1878-2008): RELAȚIONĂRI EXTERNE ȘI DETERMINĂRI NAȚIONALE** (coord. Petre Otu, director de proiect; sub egida Institutului pentru Studii Politice de Apărare și Istorie Militară)

Editura Militară, București, 2009, 424 pp.

● **Theofil Misievici – VIAȚA, SINGURA MEA AVERE. AMINTIRI DE PE FRONȚUL DE EST**

Editura Vasiliana 98, Iași, 2010, 200 pp.

● **Colonel (r) Corneliu Chiries – JUDEȚUL BACĂU ALTAR DE JERTFĂ ȘI EROISM** (Ediția a II-a revizuită și adăugită)

Editura Babel, Bacău, 2009, 464 pp.

● **Denisa Bodeanu, Vasile Valentin – AFACEREA „EVANGHELISTUL”. VIZITA LUI BILLY GRAHAM ÎN ROMÂNIA (1985)** (sub egida Consiliului Național pentru Studierea Arhivelor Securității)

Editura Argonaut, Cluj-Napoca, 2010, 353 pp.

● **Alexandru Madgearu – ORGANIZAREA MILITARĂ BIZANTINĂ LA DUNĂRE ÎN SECOLELE X-XII**

Editura Cetatea de Scaun, Târgoviște, 2007, 208 pp. + planșe

● **Alexandru Popescu – DICȚIONARUL UNIVERSAL AL SPIONILOR**

Editura Meronia, București, 2010, 283 pp. + foto

● **Patrick J. Geary – MEROVINGIENII EUROPA ÎNAINTE DE CAROL CEL MARE** (traducere de Cosmin Popa-Gorjanu)

Editura Cetatea de Scaun, Târgoviște, 2009, 248 pp.

● **Mihai Epure – NEAMURI FĂRĂ ZESTRE**

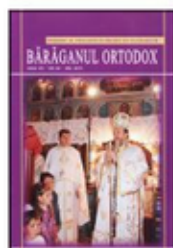
Editura Cartega, București, 2008, 204 pp.

● **REVISTA TEOLOGICĂ** (publicație oficială a Mitropoliei Ardealului)

Serie Nouă, Anul XX, aprilie-iunie, 2010

Editura Andreiana, Sibiu, 2010, 275 pp.

● **BĂRĂGANUL ORTODOX** (periodic al Episcopiei Sloboziei și Călărașilor)

Anul VIII, Nr. 84, mai 2010

CITREȘAR

3

1692. Se încheie bătălia de la Hougue, din cadrul războiului Franței cu Liga de la Augsburg (Olanda, împăratul german, Spania, Suedia, majoritatea statelor germane și Anglia), unde francezii înfruntă o flotă anglo-olandeză de două ori mai numeroasă și mai bine înarmată. Comandați de viceamiralul de Tourville (1642-1701), francezii pierd 15 nave. Curtenii de la Versailles îi cam plăng de milă contelui de Tourville – altfel un erou de necontestat –, de data asta însă un învins. Toți cred că va urma dizgrația, însoțită de reproșuri. La 16 iulie are loc audiența viceamiralului la Ludovic al XIV-lea, care îi spune: „Sunt foarte mulțumit de dumneavoastră și de întreaga mea flotă. Am fost bătuți, dar dv. ne-ați acoperit de glorie, pentru dv. și națiunea noastră. Am pierdut un număr de nave, dar lucrul va fi remediat în anul viitor și nu încape îndoială că îi vom bate pe dușmani“. Și, într-adevăr, Tourville este învingător în anul următor, în largul capului Sao Vicente, lângă coasta portugheză.

10

1922. În Sala Filarmonicii din Petrograd începe procesul public intentat de bolșevici unor preoți care s-au opus confiscării bunurilor bisericești. Principalul acuzat este mitropolitul Veniamin al Petrogradului și, alături de el, alte 86 de persoane. Tribunalul condamnă zece inculpați la moarte prin împușcare, dar, pentru unii dintre ei, sentința finală va fi mai blândă. În noaptea de 12 spre 13 august sunt împușcați patru: mitropolitul Veniamin, arhimandritul Serghii, profesorul I.P. Novîțki, de la Universitate, și un avocat, fost jurisconsult la o mănăstire, I.M. Kovșarov.

22

1834. Se declanșează un fel de „Paganinigate“ al veacului al XIX-lea. Scandalul are ca subiecți o englezoaică de 18 ani, Charlotte Watson, și un seducător viclean, de 52, nimeni altul decât marele muzician Niccolò Paganini. Charlotte este fiica gazdei londoneze a violonistului. Fata are și o scorpie de mamă vitregă. Paganini o simpatizează vizibil pe domnișoara Watson și îi propune să plece cu el la Paris, unde i-ar putea asigura, în condiții bune, lecții particulare de canto. Când domnul Watson află de plan și de fuga fetei, îi ia urma și o întoarce de pe puntea vaporului care îi ducea pe cei doi în Franța. Ziariștii se năpustesc pe subiect și nu îi dau pace Charlottei doi ani buni. Scriu despre ea că era minoră și că Paganini o sedusese mefistofelic, cucerind-o cu bijuterii. Ca să scape de atacurile presei, domnișoara Watson pleacă în America în 1839, unde reia legăturile prin corespondență cu violonistul, care planuiește chiar să plece acolo și să se căsătorească. Ceea ce în final nu face.

26

1924. Franklin Delano Roosevelt se reîntoarce la politică, rostind un discurs în cadrul convenției democratice, la Madison Square Garden. Este un bărbat frumos, înalt, foarte iubit de mamă, de soție (verișoara lui, Eleanor, nepoata preferată a fostului președinte american Theodore Roosevelt), dar care de trei ani, din 1921, se luptă cu o boală cumplită. Totul i s-a tras de la o întâmplare nefericită. În timp ce practica sportul cu vele în week-end, cade în apele înghețate ale Atlanticului, iar a doua zi, acostează pe o insulă și ajută la stingerea unui incendiu în pădure. Pentru a se răcori face o baie și încă o dată răcește puternic. Are febră, nu se mai poate ridica, picioarele îi paralizază. Medicii pun diagnosticul de poliomielită. La numai 39 de ani. Dar bolnavul nu se plânge. Are multă voință, face toate exercițiile prescrise de doctori. Nu va mai merge însă niciodată. Eleonor va deveni, cum spune el, „gura sa și urechile sale“. Pentru a-și rosti cuvântarea, Roosevelt cere să fie ridicat din scaunul rulant și urcă singur, de fapt, se catără, cele zece trepte până la pupitrul, cu un efort enorm. Ajunge sus cu fața vântată de încordare, epuizat dar cu surâsul pe buze își rostește discursul. Urmează o oră și 13 minute de aplauze frenetice ale membrilor convenției. Acest om va deveni președintele S.U.A. între anii 1933 și 1945.

Nobili venețieni

republici maritime comerciale italiene, precum Pisa și Genova, rivale Veneției în Mediterana răsăriteană, din secolul al XI-lea. Marele rival era Genova, întemeiată ca stat independent în 1005. Ea avea importante stabilimente comerciale, câștigate în prima cruciadă (1098) în Constantinopol, pe coasta siropalestiniană, în Creta și Marea Neagră.

Conflictul deschis dintre Veneția și Genova a fost declanșat de altercațiile între coloniștii din Accra ai celor două republici. În 1257, o flotă venețiană condusă de Lorenzo Tiepolo înfrângea în apele Accrei o flotă genoveză. După aceea, venețienii au distrus fortificațiile cartierului genovez din Accra, apărute de 800 de oșteni și 50-60 de baliste, și i-au alungat din oraș pe toți genovezii.

Această victorie navală a fost contrabalansată politic de Genova, în 1261, când Mihail al VII-lea Paleologul (1261-1288), restauratorul Imperiului Bizantin, i-a acordat privilegiul cum avusese Veneția în

Imperiul Latin de Răsărit. Republica Ligură primea dreptul de a instala colonii și contoare comerciale pe litoralul Asiei Mici, inclusiv la Smyrna (Izmir) și în insulele Chios și Lesbos. Genovezii erau scutiți de vamă în tot Imperiul Bizantin și dețineau monopolul comerțului în Marea Neagră, de unde Veneția era practic exclusă. În Constantinopol ei primeau o parte din cartierul venețian și Galata. Primul război genovezo-venețian s-a încheiat în 1270, printr-un armistițiu mediat de regele francez Ludovic al IX-lea cel Sfânt (1226-1270).

În 1277 un nou acord diplomatic permitea venețienilor să se reînstaleze la Constantinopol și Salonic, pentru ca, în 1288, și genovezilor să li se permită revenirea în Accra. În perioada următoare genovezii și-au întărit pozițiile în Marea Neagră, inclusiv prin întemeierea coloniei Caffa, din Crimeea. Aria de confruntare venețiano-genoveză se muta din Mediterana sud-estică în Marea Egee, Bosfor și Marea Neagră. Cum arabii recuceriseră întregul litoral siropalestinian (1291), interesele comerciale ale Veneției (relația cu Orientul) erau grav afectate, în timp ce rutele comerciale principale se mutau în Marea Neagră.

Confruntări, fără război declarat

În acest context, Veneția a declanșat al doilea război cu Genova, război

ce avea să dureze cinci ani și să se termine indecis. Corăbiile venețiene au jefuit coloniile genoveze din Cipru, dar flota Genovei a învins-o pe cea venețiană, în largul Ciliciei (Asia Mică). O armadă venețiană condusă de Ruggero Morosini a prădat posesiunile genoveze Caffa și Foceea, în replică fiind jefuit cartierul venețian din Constantinopol. În 1298, într-o înfruntare decisivă, flota venețiană comandată de Andrea Dandolo (95 de galere) a fost înfrântă la Curzola, în Adriatică, de armada de 85 de galere a amiralului genovez Lamba Doria. Veneția a pierdut 84 de nave. Printre cei 7.000 de prizonieri luați de genovezi s-a aflat însuși amiralul Dandolo, care s-a sinucis pe drumul spre cetatea rivală. În această bătălie a căzut prizonier și faimosul călător Marco Polo (1254-1324), care în 1295 se întorsese din China, unde stătuse 16 ani, și care armase o galere pe cheltuiala sa. El a rămas un an într-o închisoare din Genova, loc în care a dictat unui compatriot cartea fabuloaselor sale călătorii, *Milionul*.

Papa Bonifaciu al VIII-lea, unul dintre mediatorii „păcii eterne”

Galeră venețiană și corabie genoveză

UN SECULAR RĂZBOI PE MARE VENEȚIA-GENOVA

VICTOR IONESCU

Istoria Evului Mediu consemnează cu litere mari datorită ponderii combatanților, dar și a istoriografiilor acestora că Franța și Anglia s-au confruntat timp de un secol în așa-numitul Război de 100 de ani. Declanșat din cauza revendicării coroanei franceze de către regele Angliei, Eduard al III-lea (1327-1377), după ce pairii francezi îl aleseseră ca succesor al ultimului capetian, Carol al IV-lea cel Frumos (1322-1328), pe Filip al VI-lea de Valois (1328-1350), războiul a durat între 1337 și 1453, cu mari pauze între momentele de confruntare.

Istoricii nu au uitat, dar au trecut în umbră, faptul că mai înainte avusese loc un alt război de 100 de ani, a cărui fază finală se suprapunea pe începutul Războiului de 100 de ani.

Este vorba despre secularul conflict naval care a opus cele două Serenissime Republici maritime italiene: Veneția și Genova, în intervalul 1256-1381. Ele s-au luptat pentru supremația Mediteranei răsăritene în trei războaie derulate în Marea Egee (1256-1355) și într-un al patrulea, decisiv, desfășurat în Italia și apele sale teritoriale (1378-1381). Victoriile au fost împărțite: Veneția a câștigat primul și ultimul război; Genova pe al treilea; al doilea s-a terminat nedecis.

Veneția, care, prin poziția sa geografică, avea interese majore pe coasta adriatică a Bizanțului, dezvoltase o amplă politică comercială în tot estul Mediteranei, bazată pe privilegiile comerciale acordate ei de împărații bizantini, în 1126, 1147, 1187 și 1198. La Constantinopol cartierul venețian avea cel mai bun amplasament, pe Cornul de Aur. Venețienii dețineau acolo magazine, un bazar, cheuri, locuințe și patru biserici.

Rutele comerciale se mută în Marea Neagră

Odată cu a patra cruciadă (1204), când flotele venețiene au transportat grosul cruciaților care, în loc să elibereze Ierusalimul, au ocupat Constantinopolul și au fundat ceea ce s-a numit Imperiul Latin de Răsărit (1204-1261), Veneția a devenit o putere colonială, primind, pentru

serviciile prestate, provinciile grecești Peloponez, Epir, Acarnania, Etolia, insulele ioniene Corfu, Cefalonia, Zante, insulele egeene Eubee, Naxos și Andros, câteva orașe din Tracia, printre care Adrianopole, trei optimi din Constantinopol, inclusiv catedrala „Sf. Sofia”.

Cu aceste vaste posesiuni, Veneția căpăta în Levant o situație preponderentă, care o avantaja ca principal comerciant între Europa și Orient. Poziția dăuna intereselor altor

Vettor Pisani este eliberat și devine căpitan general (tablou de secol XIX)

1351, flota venețiană condusă de Niccolo Pisani a incendiat Galata și l-a forțat pe împăratul bizantin să se alăture coaliției venețiano-aragoneze. Genova a trimis o armadă de 62 de nave, comandată de Paganino Doria, care a asediat fortăreața Oreos din insula Eubecia, unde se adăpostise amiralul venețian. Doria a fost nevoit să ridice asediul, desfășurat între 15 august și 20 octombrie 1351, când în Egeea a apărut escadra aragoneză a lui Ponce de Catapan. În februarie 1352, flota venețiano-aragoneză s-a confruntat în Bosfor cu flota genoveză. Ambele părți au înregistrat pierderi mari, iar venețienii și aliații lor s-au retras din Bosfor. Împăratul bizantin a fost silit să accepte o pace, în condițiile impuse de Paganino Doria.

În 1353, genovezii au fost înfrânți în apele Sardiniei, lângă Alghero. Serios slăbită, Genova a apelat la ajutorul lui Giovanni Visconti, senior al Milanului. În replică, Veneția s-a aliat cu principii Scala și Este. În acest fel, tot nordul

Italiei devenea un teatru de război. În 1353, Francesco Petrarca ajunge la Veneția, ca ambasador al lui Visconti și mediator. Dogele Andrea Dandolo l-a primit cu tot respectul, în prezența Marelui Consiliu, dar a pus la îndoială imparțialitatea poetului. La 5 iunie 1354, Petrarca scria din nou dogelui Dandolo, care-i răspundea, tot în scris, după opt zile, invitându-l să se adreseze celor vinovați de începerea războiului, Genovei și lui Visconti, sponsorul său.

Tratatul eșuând, genovezii și-au reorganizat flota cu ajutor financiar milanez. În 1354, Paganino Doria trecea din nou în Adriatică, ocupând Parento, din Peninsula Istria, și administrând o înfrângere zdrobitoare flotei venețiene, lângă Navarino (4 noiembrie). Genovezii au capturat 35 de galere venețiene. La aflarea veștii, dogele Dandolo a murit „de inimă rea“, la 7 noiembrie, în locul său fiind ales Marino Falier (1354-1355).

Deoarece era un partizan al războiului până la capăt și refuza să trateze cu Genova cum i se cerea, Marino Falier a pus la cale o conspirație, pentru „a deveni un așa-numit *signore a bacchetta* [suveran absolut – n.n.] și a asigura dominația familiei sale“, cum scria Da Mota. „Pentru trădarea pe care a încercat să o comită împotriva Comunei Veneției“, Marino Falier a fost condamnat la decapitare. Execuția s-a făcut în Palatul Ducal și, prin decret al Consiliului celor Zece, pe locul unde trebuia să se afle por-

tretul său, în sala „Marelui Consiliu“, s-a inscripționat: «Aici a fost locul lui ser Marino Falier, decapitat, pentru că a comis o crimă».

Dogele nou ales, Giovanni Grandenigo (1355-1356), a fost cel care a încheiat umilitoarea pace cu Genova. Veneția a fost obligată la plata a 200.000 de ducati, drept daune de război, sumă uriașă, care a apăsător greu asupra economiei sale. Acest al 56-lea doge a trăit doar un an, în care a apucat însă să vadă și o largă coaliție antivenetiană, formată din Ungaria, care voia Dalmația, Austria și Padova. Urmașul său, Giovanni Dolfin (1356-1361), deși a luptat curajos, a pierdut Istria și, înfrânt la Nervesa (1358), a fost obligat să predea toată Dalmația și să renunțe la titlul de „duce al Dalmației și Croației“. Vreme de 20 de ani (1360-1380), economia venețiană a trecut printr-o criză gravă. Pentru redresare, autoritățile au apelat la o justă și egală participare a tuturor forțelor, de la breslele artelor și meseriilor până la confreriile religioase.

Papa Clement al VI-lea, reprezentat pe o camee

De cealaltă parte, genovezii pierduseră în luptă atât de mulți oameni, încât nu au putut constitui echipaje pentru cele 66 de galere capturate, fiind nevoiți să le incendieze. Veneția și Genova au semnat o „pace eternă” (Milano, 25 mai 1299), mediată de Matteo Visconti (1255-1322), seniorul Milanului, Carol al II-lea de Anjou (1285-1309), regele Neapolelui, și Papa Bonifaciu al VIII-lea (1294-1303).

În prima jumătate a secolului al XIV-lea cele două republici rivale și-au continuat expansiunea colonială. Veneția și-a fortificat pozițiile pe care le deținea în Grecia și în arhipelag. Genova făcuse și ea progrese. Se instalase în Foccea (Asia Mică) și în insulele Chios și Lesbos. În Marea Neagră recăstigase Caffa și se instalase la Tana și Trebi-

zonda, controlând comerțul cu grâu, pește sărat, piei și blănuri. În 1348, Genova și-a plasat o bază navală la Kavak, în Bosfor, și a interzis trecerea în Marea Neagră, fără un permis special, a navelor venețiene și bizantine. În fine, în Cipru, colonia genoveză de la Famagusta era cea mai puternică cetate a insulei.

Deși nu s-au aflat în război declarat în prima jumătate a secolului al XIV-lea, venețienii și genovezii s-au confruntat în repetate rânduri. În 1350, când a ocupat Negroponte, Genova s-a văzut în fața a doi inamici: Bizanțul și Veneția. În aceste condiții, Genova s-a aliat cu tânărul stat al turcilor otomani împotriva Bizanțului. Veneția a încheiat cu Aragonul un tratat de alianță „până la destabilizarea, distrugerea și exterminarea

finală a genovezilor”. Tratatul menționa expres că Aragonul va lovi interesele genoveze în Mediterana occidentală, iar Veneția în Mediterana orientală. Papa Clement al VI-lea (1342-1352) a încercat să prevină războiul venețiano-genovez, fără a reuși.

Decapitat, pentru crimă

La rândul-i, marele poet Francesco Petrarca (1304-1374), care se afla atunci la Padova, ca oaspete al familiei Carrara, scria dogelui venețian Andrea Dandolo (1342-1354): „Vă implor cu lacrimi în ochi, în fața conducătorilor celor două popoare: aruncați armele ucigătoare, dați-vă mâna, schimbați sărutul împăcării, alăturați suflet lângă suflet, strângeți rândurile”. În

CONTELE VERDE

Amedeo al VI-lea (1334-1383), conte de Savoia (1343-1383), căpătase acest supranume la un turnir organizat la Chambéry, capitala savoiaardă, în 1343, unde participase într-o armură complet verde.

Este considerat unul dintre cei mai mari generali ai secolului al XIV-lea.

Contele Verde era văr bun cu împăratul bizantin Ioan al V-lea Paleologul (1341-1376), deoarece Ana de Savoia, sora tatălui său, contele Aimon Pacificul (1329-1343), fusese a doua soție a împăratului Andronic al III-lea Paleologul (1328-1341) și mama lui Ioan al V-lea. Acesta din urmă, un împărat bizantin pro-occidental, preferase să lupte nu cu otomanii, ci cu bulgarii. În 1364 el a avut o întâlnire cu Ludovic de Anjou (1342-1382), regele Ungariei, fiind astfel primul împărat bizantin în exercițiu care vizita o Curte străină. Bănuind că Ioan al V-lea voia să încheie o alianță contra sa, țarul bulgar Ioan Alexandru Assan (1330-1371),

ginele lui Basarab I Întemeietorul (1310-1352), l-a sechestrat la Vidin.

Din fericire pentru suveranul bizantin, vărul său, Contele Verde, a încropit o mică cruciadă balcanică, smulgând Gallipoli din mâinile otomanilor și cucerind de la bulgari Messembria și Sozopolis.

După ce a asediat Varna, în 1367, Amedeo al VI-lea i-a forțat pe bulgari să-l elibereze pe Ioan al V-lea Paleologul. Ca să compenseze cheltuielile vărului său, împăratul bizantin i-a plătit 42.500 hiperperi (monetă bizantină de aur).

În 1382 Contele Verde s-a angajat, alături de Ludovic de Anjou, într-o campanie napolitană și a murit de ciumă, în 1383.

A instituit unul dintre primele ordine europene, cel al Bunevestiri (1362), ai cărui 12 membri (ulterior 15) purtau un colan de argint auriu cu trei noduri. Acest ordin a fost suprimat în 1946 de Republica Italiană. Posteritatea l-a privit pe Contele Verde ca pe o întruchipare a cavalerismului medieval.

Pastila de cuvinte

Profesorul meu Al. Graur, într-o carte scrisă pentru marele public și intitulată *Puțină... aritmetică* (1971), în care face o istorie a numerelor, se referă și la „numerele magice”. El constată că, într-o perioadă foarte veche a istoriei, oamenii vedeau peste tot divinități, forțe magice de care depindea desfășurarea favorabilă sau nefavorabilă a evenimentelor. În acea epocă, unor numere ca 3, 7, 9, 12 și 40 li s-a acordat o însemnătate deosebită. Astăzi, putem constata numai că aceste numere sunt întrebuințate mai frecvent decât altele, fără să se mai știe că, la origine, li se atribuiau valori speciale. În legătură cu numărul 3, știm cu toții că în povești împăratul avea trei feciori sau fiice, nu două sau patru. La Creangă, soacra are trei nurori, iar capra are trei iezi. În alte povești, vrăjitorul se dă de trei ori peste cap, ca să se transforme în alte ființe. Am adunat cuvintele în care apare numărul 3. Unele dintre acestea prezintă evoluții mai complicate.

NUMERE MAGICE: 3

Academician MARIUS SALA

Trei este un cuvânt moștenit din latină (*tres*) în toate limbile romanice. Există în daco-română, dar și în dialectele sud-dunărene. De notat că în românescul *trei* apare un *i* final neoriginar, explicat fie ca o „prefacere” ciudată a lui *-s* din lat. *tres*, fie prin influența formei de plural a unor nume-roase substantive masculine. Putem remarca și că, de la *trei*, s-a format un feminin (*trele*), folosit numai în formule ca *toate trele, câteșitrele*. Al. Graur explică aceste formații ca fiind „analogice” după adjectivele *grele, rele*, care, la rândul lor, sunt tot forme analogice după substantive ca *măsele, cățele* (moștenite din lat. *maxillae, catellae*).

Un derivat de la *tres* era în latină *tribus* „grupare de mai multe ginți și familii înrudite, care locuiesc în același teritoriu, au limbă și credințe comune”. La început, un *tribus* cuprindea trei grupuri distincte. Cuvântul latin a fost împrumutat de franceză (*tribu*)

apare în secolul al XIV-lea). Tot din latină îl are și româna pe *trib* (atestat prima dată la 1836, într-o traducere din Virgiliu).

Seful unui trib era numit în latină *tribunus*. Republica romană a extins acest nume și la magistrați. Unii dintre aceștia reprezentau interesele plebei (erau oameni politici puternici prin popularitatea lor, capabili să mobilizeze mulțimea cetățenilor săraci). Termenul latin a fost împrumutat de toate limbile romanice; în română, *tribun* apare la Dosoftei (sub forma *trivun*).

Locul unde se adunau magistrații, adică *tribunii*, se numea *tribunal*. Termenul a fost împrumutat din latină de diverse

limbi (fr. *tribunal*, dar și pol. *trybunał*), din care l-am luat și noi: *tribunal* apare încă de la Simion Dascălu (*volnicu-i fieșcine să-și îndelunge legea de la alt scaun mai marele... unde zic acelor legi tribunal*), ceea ce poate însemna că nu este exclus să fi fost împrumutat fie din polonă, fie chiar din latină.

De la *tribunal* s-a format, în italiană, *tribuna*, care a

Ilustrații la „Capra cu trei iezi”...
... și la „Soacra cu trei nurori” (p. 73)

Și-a asigurat strălucirea

Pe timpul dogelui Andrea Contarini (1368-1382), Veneția a trecut la reușite acțiuni de revanșă împotriva Austriei și Padovei. Un nou război cu Genova era iminent, motivul apărând în 1373, în Cipru, unde, în timpul ceremoniilor de încoronare a regelui Pierre al II-lea de Lusignan (1369-1382), consulul genovez Paganino Doria și cel venețian, Marino Malpieri, au avut un schimb dur de replici, după care câțiva genovezi au fost aruncați pe fereastră, Doria scăpând doar cu fuga. Genova a trimis o flotă spre Cipru, unde a cucerit mai multe fortărețe, și o alta la Tenedos, pentru a bloca intrarea în Bosfor.

Aflate la un pas de conflict deschis, cele două republici maritime și-au găsit repede aliați: Veneția – Ciprul și Bizanțul, iar Genova – Ungaria, Austria și Padova. Prima luptă a războiului din 1378-1381

s-a dat în largul insulei Axios, flota venețiană ieșind victorioasă. În 1379 o flotă genoveză comandată de Luciano Doria a atacat flota venețiană în Adriatică, distrugându-i 15 galere, luând 2.000 de prizonieri și omorând 700 de marinari venețieni. Amiralul Vettor Pisani a fost condamnat de autoritățile venețiene la șase luni de închisoare și cinci ani de interdicție la funcții publice.

Veneția era supusă unui adevărat asediu, Doria ajungând până la Chioggia, în lagună, și blocând și căile pe uscat de aprovizionare a Veneției. Printr-o mobilizare generală, au fost armate 40 de galere, cărora li s-au adăugat altele, înarmate de particulari. Vettor Pisani a fost eliberat și repus în funcția de căpitan general, iar poporului i s-a promis lărgirea Marelui Consiliu cu cei mai merituosi 30 de capi de familii plebeiene. Însuși dogele Contarini, deși avea 80 de ani, s-a îmbarcat. Noua flotă venețiană a reușit să încercuiască Chioggia și pe genovezi.

La 24 iunie 1380, după șase luni de rezistență, genovezii s-au predat necondiționat, lăsând în urmă 4.300 prizonieri și 19 corăbii capturate. Războiul a mai continuat pe mare un an, încheindu-se în 1381, prin Pacea de la Torino, mediată de Contele Verde, Amedeo al VI-lea de Savoia, și de Papa Urban al VI-lea (1378-1382). Pacea consta în patru tratate separate: unul între

Poetul Francesco Petrarca și-a întrebuințat talentele de diplomat

Veneția și Ungaria, prin care Serenissima renunța la Dalmatia; altul între Veneția și Padova, prin care prima pierde orașele Treviso și Conegliano; al treilea, prin care Veneția dădea autonomie orașului Trieste, și un al patrulea, venețiano-genovez, prin care cele două republici renunțau la insula Tenedos în favoarea Savoiei, iar Veneția se angaja să nu-l mai sprijine pe regele Ciprului.

După un secol de confruntare navală cu Genova, Veneția se consola cu păstrarea coloniilor sale, în primul rând a Cretei. Dar, în timp ce, după „războiul de la Chioggia”, Genova intra într-o fază de lupte interne și de limitare a prezenței sale în Mediterana orientală, Veneția s-a redresat economic, printr-o reformă a sistemului de impozitare, apoi a recucerit Corfu (1386), s-a instalat la Nauplion și Argos, în Peloponez (1388), și la Scutari și Durazzo, în Albania (1396).

Tot în 1396 Genova intra sub dominația Franței, dominație care, în alternanță cu cea milaneză, va fi cvasiprezentă până în 1528. ■

Marino Falier este decapitat; tablou de Eugène Delacroix

A fost odată ca niciodată

CIREȘAR

Iunie este cunoscut, în mentalul popular, ca luna lui Cireșar, luna lui Ceriș, Cireșel sau Cireșer. Este a șasea lună în calendarul iulian și gregorian și a patra în

calendarul roman, înainte de Caesar.

Numele de Cireșel sau Cireșar vine de la faptul că în iunie se coc primele fructe ale anului, cireșele. În iunie soarele strălucește tot mai mult pe cer, iar vegetația atinge maturitatea. În tradiția populară, în iunie se sărbătoresc Moșii de Ispas, Paștele Cailor, Moșii de vară sau Rusalii (Ielele).

Dr. GEORGETA ROȘU

Sărbătoarea populară a Rusaliiilor este cunoscută în calendarul bisericesc drept sărbătoarea Pogorării Sfântului Duh. Se spune că în această zi Sfântul Duh a coborât peste Sfinții Apostoli. Ea „cade” în a 10-a zi după Înălțare și în a 50-a zi după sărbătoarea Paștilor (de aceea i se mai spune și Duminica Cincizecimii). În Oltenia și Banat sărbătoarea Rusaliiilor ține opt zile; în Transilvania șapte zile, iar în Moldova și Muntenia, trei zile.

Rusaliiile reprezintă sărbătoarea întemeierii bisericii creștine, pentru că în această zi câteva mii de credincioși din Ierusalim s-au convertit la creștinism, punând bazele primei comunități creștine, după ce au ascultat cuvântarea Sfântului Apostol Petru.

Despre Rusalii se spune că sunt fete ale câmpului, asemănătoare duhurilor necurate, care plutesc în văzduh și bântuiesc locurile izolate, neumblate de oameni. Sunt întot-

deauna însoțite la drum de lăutari, dansează și întind mese pe iarbă. Se mai numesc Iele sau Vârtoase și-i pedepesc pe cei care fac diverse munci în gospodărie sau la câmp în această zi. Ele coboară din cer, îi ademenesc pe cei care păcătuiesc cu cântece frumoase și jocuri pe la fântâni și răscruci, îi ridică și apoi îi lasă să cadă pe pământ, zdrobindu-i, sau le strâmbă gura... îi pocesc, îi damblagesc sau îi ologesc. Cei ce păteau așa ceva erau numiți „luați din Rusalii”.

În unele locuri Rusaliiile se mai numeau Ursoaice și aveau menirea să ursească, la naștere, copiii și să prezică moartea oamenilor. Femeile „țin” această sărbătoare cu mare strictețe. În satul tradițional, în ajunul Rusaliiilor adunau pelin și-l puneau sub cap pentru a fi apărate de duhurile rele.

Se spune că, odată „lovit” de Rusalii, nu te poți vindeca decât prin descântece, prin slujbe ținute de călugări la mănăstiri sau prin intrarea în horă, alături de Călușari.

Pentru a fi lecut de boala dobândită la Rusalii vrăjitoarele din sate (bătrânele care știau tot felul de leacuri) te descântau cu „toporul ielelor” (despre care se spunea că-l poți găsi numai în adâncul pădurilor neumblate de om).

Oamenii puteau să prevină „pocirea” dacă: își puneau usturoi și leuștean la uși și ferestre pentru a alunga duhurile rele; nu munceau în zilele de Rusalii; nu se urcau în pomi; aveau grijă să nu meargă la fântână, după apă, la miezul nopții; respectau interdicția de a nu trece în aceste zile pe la răscruci de drumuri și de a călători departe de casă; de asemenea, trebuia să nu doarmă în locuri deschise, sub cerul liber, iar dacă se întâmpla așa ceva trebuia să aibă grijă ca atunci când se trezeau să-și facă imediat cruce și să scuie de trei ori locul acela.

Femeile trebuie să ducă la slujbă în această zi ramuri de nuc și tei (în imaginarul popular ramurile de tei ajutau

Trib amerindian din Amazonia

însemnat la început o „galerie rezervată într-o biserică” sau „scaun bisericesc”. Acest cuvânt a fost împrumutat de franceză (*tribune*, în secolul al XV-lea) și din franceză l-am luat noi (cuvântul *tribună* apare la I. Negruzzi).

In latină exista verbul *tribuo*, al cărui înțeles primitiv era „a repartiza între triburi avantajele și sarcinile”. De la acest verb s-au format, cu prefixe, verbele *attribuere* „a acorda”, *contribuere* „a da partea sa”, *distribuere* „a repartiza” și *retribuere* „a da în schimb”, care au fost împrumutate de franceză și, din această limbă, au ajuns în română: *a atribui*, *a contribui*, *a distribui*, *a retribui* (în toate apare *tri* care amintește de *tres*). Ceea ce era repartizat se numea *tributum* în latină; acest cuvânt a fost moștenit în unele limbi romanice (fr. popular *treü*, vechea provençală *traüt*, sp. *treudo* „împozit funciar”), iar forma fr. *tribut*, împrumutată din lat. *tributum*, a înlocuit în franceza modernă forma moștenită populară. Românescul *tribut*, împrumutat din franceză, datează din secolul al XIX-lea (apare la Gh. Șincai).

Tot în latină exista termenul juridic *testis* cu sensul „martor” (= al treilea personaj), de unde verbul *testor* „a depune mărturie” și, din acesta, *testamentum* „testament” (la început, testamentul era făcut în public, ulterior s-a făcut cu martori). Toate aceste derivate s-au transmis limbii franceze (verbul *tester*, substantivul *testament* și adjectivul *testamentaire*) și sunt termeni juridici care au fost împrumutați de română. Ultimii doi, *testament* și *testamentar*, au ajuns la noi și prin latină. Prezintă interes situația lat. *testamentum* cu sensul de „Biblie” apărut în latina ecleziastică. A fost ales de teologul creștin roman Tertulian (circa 160-circa 220), teolog creștin roman care a pus bazele vocabularului creștin latinesc, pentru a traduce cuvântul grecesc *diathêkê*, cuvânt care însemna în greaca clasică „convenție, pact” și care a fost folosit în *Septuaginta* (traducerea greacă a Vechiului Testament din secolele al III-lea-al II-lea î.H.) ca echivalent al ebraicului *berith* „alianță” și, în special, „pactul lui Dumnezeu cu Noe, Abraham,

Moise etc.”, de unde, mai târziu, sensul „Vechiul și Noul Testament”.

De la verbul *testor* „a chema ca martor”, în latină s-au creat și alte verbe, derivate cu prefixe: *attestor* „a atesta”, *contestor* „a lua ca martor, a invoca” (termen juridic ce însemna „a deschide o dezbateră judiciară aducând martori”), *detestor* inițial „a blestema”, devenit „a respinge luând de martori zeii”, *protestor* „a declara public, a protesta”. Aceste derivate au fost împrumutate de franceză: *attester* (în secolul al XIII-lea), *contester* (în secolul al XIV-lea), *protester* (tot în secolul al XIV-lea), fiecare cu o istorie interesantă: *contester* a ajuns prin provençală unde, după toate probabilitățile, s-a transmis direct din latină, fiindcă în sudul Franței a continuat să funcționeze dreptul roman la Universitatea din Montpellier; *protester* a fost pus în legătură cu *protestant* „partizan al lui Luther”. Din franceză le avem și noi pe (a) *atesta*, (a) *contesta*, (a) *protesta*, împrumuturi relativ recente.

(Va urma)

Arta și falsificatorii ei

Pânză pictată de Han van Meegeren (stânga)

...și atribuită lui Johannes Vermeer

HAN VAN MEEGEREN, UN ARTIST AL FALSULUI

IRINA ȚĂRANU

Muzeul Boijmans van Beuningen, din Rotterdam, Olanda, a organizat în perioada 12 mai-22 august 2010 o expoziție consacrată lui Han van Meegeren, unul dintre cei mai renumiți falsificatori de artă ai secolului al XX-lea, denumită Vermeer-ii falși ai lui van Meegeren. Expoziția a prezentat câteva dintre tablourile pictate și vândute de falsificator, o serie de schițe descoperite în atelierul acestuia, un film documentar și secretele sale legate de realizarea picturilor.

Cine a fost acest personaj, devenit faimos la sfârșitul anilor '40, demascată în urma unui proces de colaboraționism cu Germania nazistă și care a stârnit o adevărată furtună în lumea operelor de artă de după Al Doilea Război Mondial, încât un muzeu prestigios să-i organizeze o expoziție?

Născut la 10 octombrie 1889, la Deventer, Henri Anthonius van Meegeren și-a descoperit de mic pasiunea pentru pictură. Neîncurajat în acest domeniu de tatăl său, severul învățător Henricus van Meegeren, tânărul Henri a in-

trat sub îndrumarea lui Bertus Korteling, profesorul de desen al școlii, care lucra și ca artist liber profesionist. Copilul a început conștiincios studiul și și-a însușit maniera de lucru a profesorului său, un admirator al vechilor maeștri olandezi.

Obligat de familie să se pregătească pentru meseria de arhitect, Henri s-a înscris la Universitatea din Delft. El nu vroia să devină arhitect, însă Delftul reprezenta libertatea și evadarea de sub tutela tatălui, plus o rentă lunară din partea

sufletele celor decedați din familie să treacă în lumea de dincolo și să părăsească streșina casei unde se odihniseră până atunci).

Aceleași frunze de tei erau folosite și pentru „tratarea” surzeniei. După ce erau slujite de preot erau duse acasă și, la nevoie, erau folosite la „oblojirea” urechilor acelor persoane care se plâneau de pierderea auzului, dar și pentru a feri gospodăria de grindină. De asemenea, ca să îmbuneze spiritele morților făceau pomeni în Sâmbăta Moșilor, înaintea Rusaliilor. Pomana de Moși trebuie dată în vase din pământ sau lemn și poate consta în mâncare gătită, apă, vin, lapte. Vasele sunt însoțite de „lumini” (lumânări), iar cozile cânilor sau ale donicioarelor sunt împodobite cu flori.

Începând de la Rusalii, în satul tradițional, timp de o săptămână, cete de Călușari „jucau” Călușul (*Magazin istoric*, nr. 12/2010, 1, 2/2011). Aceștia dansau în curtea fiecărui gospodar dansul ritualic, glumind cu fetele și nevestele adunate în jurul lor, pentru ca „să fie tot anul sănătoase și drăgăstoase”.

Se credea că acolo unde jucau Călușarii nu va mai fi nimeni bolnav, iar toți membrii familiei vor avea noroc și belșug în casă. De fapt, dansul Călușarilor îi ferea de hora înfricoșătoarelor Iele, devenea un remediu pentru combaterea efecte-

lor acesteia. Usturoiul din steagul călușarilor era considerat bun pentru vindecarea frigurilor, de aceea Călușarii îl împărțeau celor care se adunau în jurul lor să-i privească.

Imaginarul rural atribuie numele lunii iunie lui Iuno, soția lui Jupiter, recunoscută ca protectoare a femeilor măritate. Poate de aici s-a transmis, prin timp, mesajul că nunțile făcute în luna iunie duc la constituirea unor familii durabile. Cât despre persoanele născute în această lună, astrologia populară ne asigură că „sunt nestatornice”, dar „cu pricepere la toate, glumețe, îndrăznețe la vorbă, dar rele la minte”, că „vor călători mult”, iar unele dintre acestea vor putea ajunge „chiar domni mari”.

În popor se mai spune că de Rusalii înflorește feriga și că

acela care are în casă o ferigă înflorită va avea noroc tot anul. Zugravii țărani au pictat numeroase icoane pe lemn sau pe glajă (sticlă) cu această temă iconografică, în care este reprezentată Pogorârea Sfântului Duh sub forma unor limbi de foc asupra celor 12 Apostoli ai lui Iisus: Simon (zis Petru), Andrei, Iacob, fiul lui Zevedei, Ioan, Bartolomeu, Filip, Toma, Matei, Iacob, fiul lui Alfeu, Iuda Escarioteanul, Simon Canaanitul și Tadeu. În prim-plan, sunt reprezentați doar cinci dintre aceștia, ceilalți fiind înfățișați schematic, prin aureole. Deasupra Apostolilor, în medalion, este redat Duhul Sfânt, întruchipat de un porumbel alb.

Duminica Rusaliilor se mai numește Duminica Mare, pentru că de la ea urmează număratoarea celorlalte... În satul tradițional se făcea horă,

fetele și feciorii se dădeau în scrânciob, se sfințeau hotarele, înconjurând satul în procesiuni la care participau sătenii și preotul. Tinerii „se prindeau” frați și surori, veri și verișoare „pân la moarte”. Din această clipă „se încredințau unul altuia pe veci”. Pentru că în această zi primejdiiile sunt atât de mari, nimeni nu lucrează, deși, după anotimp, sunt multe de făcut prin case, curți sau la câmp. De anul trecut, sărbătoarea este cinstită de români prin zile libere. ■

Icoană pe lemn, reprezentând Pogorârea Sfântului Duh sub forma unor limbi de foc asupra celor 12 Apostoli ai lui Iisus

intimitate căuta căile și mijloacele care să-i permită să picteze un Vermeer autentic. A muncit în continuu, perfecționându-și stilul și în câțiva ani a început să realizeze falsuri foarte reușite, ceea ce i-a dat curaj.

Un „Vermeer“ veritabil

Prima lucrare importantă din seria falsurilor și care avea să-i aducă notorietatea de după război a fost „Christos și ucenicii la Emmaus“, cunoscută și sub denumirea de „Pelerinii la Emmaus“, operă atribuită lui Johannes Vermeer.

Pentru a-l realiza, Han van Meegeren a cumpărat de la un anticar un tablou vechi al unui pictor obscur din secolul al XVII-lea și o carte despre tehnica lui Vermeer. El a luat în calcul că știința modernă va verifica autenticitatea unui Vermeer nou descoperit, cu toate mijloacele de care dispunea. Deoarece de la acest pictor s-au păstrat foarte puține lucrări, prețul era foarte mare, iar descoperirea unui tablou nou era un adevărat eveniment, care nu trecea neobservat de specialiștii din domeniu. Astfel, trebuia luate în calcul autenticitatea materialului, pânza veche și lemnul. A pictat tabloul cu peneluri din păr de bursuc, la fel cum făcuse Vermeer. A preparat vopselele și lianții după rețete vechi, a experimentat diferite moduri de uscare făcute cu diverse uleiuri și verniuri și, după alte operațiuni efectuate, a

Procesul lui Han van Meegeren

copt pânza în cuptor la o anumită temperatură. A ajuns la rezultatul dorit, după o muncă de câțiva ani. La final, tabloul arăta ca o pictură din secolul al XVII-lea.

Pentru a introduce „opera“ pe piață, Han i-a arătat-o unui misit la Paris spunându-i că provine din colecția unei familii aristocratice italiene scăpate, al cărei nume trebuie să rămână secret. Intermediarul s-a mulțumit cu atât, deoarece expertiza era hotărâtoare. Iar pentru aceasta s-a apelat la cel mai bun expert în domeniu, Abraham Bredius (1855-1946).

Din nefericire pentru reputația sa, Bredius, trecut de 80 de ani, a contribuit la inducerea în eroare a pieței de artă. Cunoscut istoric al artei și

colecționar, el era o autoritate necontestată în domeniul marilor maeștri olandezi. Cu orgoliul atotcunoscătorului, a autentificat falsul lui van Meegeren, considerându-l una dintre capodoperele pierdute ale lui Vermeer, o lucrare ce demonstrează influența italiană asupra stilului marelui pictor. El a și publicat într-o revistă de specialitate, chiar

înainte de a cunoaște rezultatele testelor efectuate, un articol intitulat *Un nou Vermeer*, în care prezintă „Pelerinii la Emmaus“ ca pe o operă de tinerețe a lui Vermeer, „o capodoperă, încununarea operei sale“.

În urma acestei certificări, Societatea „Rembrandt“, o asociație de amatori de artă foarte bogați, a hotărât să achiziționeze pânza pentru un muzeu olandez. Au fost consultați și alți experți, care au confirmat că „Pelerinii la Emmaus“ este o capodoperă a lui Vermeer. Tabloul a fost cumpărat cu 550.000 guldeni și oferit Muzeului Boymans din Rotterdam, astăzi Muzeul Boijmans van Beuningen.

„Vermeerul“ a constituit mândria expoziției în care erau expuse 450 capodopere clasice olandeze organizate de Muzeul Boymans, cu prilejul aniversării urcării pe tron a reginei Wilhelmina. Între cei aflați la aceste festivități oficiale, s-a aflat discret și Han van Meegeren, care își privea dintr-un colț opera. Specialiști cu greutate aduceau laude acestei lucrări, iar publicul privea tabloul cu încântare.

„Christos și femeia adulteră“, tabloul cumpărat...

acestui, care îi asigura întreținerea. Acolo își ia numele de Han și începe să picteze intens. La puțin timp o întâlnește pe Anna de Voogt cu care se căsătorește, în 1912.

Ignorat de critici

Pentru a obține recunoașterea și pentru a-și face un nume, participă la un concurs organizat de Academia de Arte din Haga, care acorda o dată la cinci ani premii de onoare celor mai bune lucrări. Han van Meegeren câștigă medalia de aur cu tabloul „Interiorul Bisericii Sf. Laurens din Rotterdam” și suma de 1.700 guldeni. Din cauza muncii la acest tablou a neglijat pregătirea pentru examenul la Universitatea din Delft, unde a căzut. Însă nu îl mai interesa. Era pictor. Fiindcă câștigase medalia de aur a Academiei, a început să i se cumpere tablourile. Atunci a înțeles snobismul cumpărătorilor, care nu căutau opera de artă, ci o lucrare semnată de un posesor al medaliilor de aur.

După o perioadă însă, distincția a fost uitată de publicul cumpărător și clienții picturilor sale se împușcau. Criticii de artă nu îl mai menționau, comercianții i-au întors spatele, iar banii se terminau. Avea doi copii și viața era din ce în ce mai grea.

Han și-a dat seama că trebuie să ai un nume, un titlu, o diplomă ca să fii luat în seamă. El a făcut o cerere la Academia de Arte din Haga și a fost admis la examene. Tabloul pictat a primit premiul Academiei și a fost expus. După vernisaj comenzile au

început din nou să vină. Era august 1914.

Ducea o viață neregulată, neglijându-și familia, considerând-o o povară. Vroia să fie liber și să nu dea socoteală nimănui. Acest stil de viață i-a agravat problemele de sănătate și l-a împiedicat să lucreze. În ciuda a numeroase onorarii importante, datoriile se acumulas. Lumea începea din nou să-l uite, critica de artă îl trecea sub tăcere. După o întâlnire cu vechiul său profesor de pictură Korteling, Han se apucă iar de lucru și organizează două expoziții personale, dintre care ultima, din 1921, i-a adus un succes deplin.

În această perioadă o cunoaște pe actrița Jo van Walraven, soția unui critic de artă, cu care începe o relație. În 1923 divorțează de Anna. Câțiva ani mai târziu, în 1929, se recăsătorește cu Jo, călătorește la Londra și Paris, face portrete la comandă, afișe publicitare, lucrează pentru tipografii, pentru campanii propagandistice și de reclamă comercială. Începe să câștige

foarte bine, însă banii tot nu-i ajung.

Deși în Anglia a câștigat mulți bani cu portretele sale, criticii de artă olandezi nu-i recunosc decât calitățile „unui excelent fotograf cu penclul”, iar juriile expozițiilor îi resping tablourile. Galerile olandeze refuză să-i expună lucrările, iar presa de specialitate îl ignoră.

Dezamăgit de nerecunoașterea în propria țară și spre a demonstra tuturor că este un pictor talentat, se gândește să imite un mare clasic al picturii olandeze, să dea imitația la autentificat unuia sau mai multor experți recunoscuți și apoi să recunoască falsul. Ar fi răzbunarea perfectă. Ar arăta tuturor criticilor și experților de artă că pot fi înșelați. Se hotărăște să picteze un tablou în stilul lui Johannes Vermeer (1632-1675), celebrul pictor din Delft. Ar fi o lecție bună pentru colecționarii aroganți să cumpere cu bani grei un van Meegeren drept un Vermeer.

În acest scop se dedică studierii tehnicilor vechilor maestri. Pentru a se feri de indiscreții se mută în sudul

Franței, justificând această schimbare prin faptul că avea nevoie de soare pentru munca sa și pentru sănătate. Găsește pe țărmul Mediteranei, la Roquebrune, o casă izolată ce răspundea nevoilor sale și, în toamna anului 1932, se stabilește acolo. Pretextând dificultăți materiale, nu a angajat nici măcar o femeie de serviciu, ca să nu aibă martori în casă. În următorii ani Han van Meegeren a dus o existență dublă. În vâzul lumii picta portrete, în timp ce în

Dirk Hannena, directorul Muzeului Boymans, admirând „Pelerinii la Emmaus”

nală a monumentelor, anchetatorii olandezi au început să-l caute pe trădătorul care vânduse această capodoperă dușmanului.

La un examen atent al documentelor și însemnărilor privind obiectele de artă din colecția lui Göring, au găsit numele bancherului german Alois Miedl, asociat al firmei comerciale de artă Goudstikker din Amsterdam, prin intermediul căruia fostul mareșal al Reichului își completase colecțiile. Bancherul, prudent, s-a făcut nevăzut, însă confiscarea documentelor firmei a dus la informații prețioase. Din aproape în aproape, anchetatorii au ajuns la cel care a vândut tabloul: Han van Meegeren. Pictorul a fost arestat pentru „colaborare cu inamicul” și înaltă trădare și, după cum scria Frank Arnau în cartea sa *Artă falsificatorilor – falsificatorii artei*, îl aștepta o pedeapsă de muncă silnică pe viață.

Aducându-i-se la cunoștință acuzația gravă de colaboraționism, Han van Meegeren a cântărit variantele pe care le avea și a decis, la 31 mai 1945, să recunoască că el este autorul picturii. Putea, cel mult, să fie condamnat pentru falsificare de tablouri. Însă nimeni nu l-a crezut. Era clar pentru toată lumea că vroia să scape de pedeapsă și din această cauză declarase asemenea enormități. Pentru a da mai mare greutate declarațiilor sale și pentru a-și demonstra nevinovăția, van Meegeren a recunoscut că și alte 14 picturi, „capodopere clasice olandeze”, aflate în muzee și colecții prestigioase și semnate Vermeer,

Frans Hals și Pieter de Hoogh sunt falsuri. Aceasta a fost picătura care a declanșat scandalul. Muzeele și specialiștii au început să facă cercetări amănunțite, presa să pună întrebări incomode. Cazul a luat amploare, Han van Meegeren devenind în scurt timp dintr-un anonim o persoană foarte cunoscută.

Pentru a-și demonstra afirmațiile, van Meegeren a cerut să picteze de față cu anchetatorii un... „Vermeer”. A fost mutat într-o locuință închiriată de guvernul olandez și a început să lucreze la un nou fals, „Iisus între cărturari”. Lucrarea a fost uluitoare, putea păcăli pe oricine. Astfel, Han van Meegeren a demonstrat că el era autorul falsurilor. Câștigase pe ele echivalentul a milioane de dolari, datorită expertizelor date fără nicio rezervă de reputați specialiști, și demonstrase lumii întregi că aceștia pot fi ușor păcăliți, iar falsuri reușite pot trece drept autentice. Aceasta era răzbu-narea lui.

Cazul a făcut mare valvă în epocă. Pentru numeroși critici și experți recunoscuți internațional – autorități competente

ale muzeelor naționale olandeze, care au autentificat lucrările, și comercianți de artă cu renume, care au intermediat tranzacțiile –, aceste dezvăluiri echivalau cu un dezastru. Un singur om a reușit să le distrugă reputația, să-i prefacă în marionete ale jocului său. Cutremurul din lumea artei a luat amploare.

Experții, curatorii muzeelor au început să examineze cu mai multă atenție pânzele, ajutați și de mărturia lui Han van Meegeren, care a recunoscut că a durat câțiva ani până când a găsit tehnicile și materialele necesare, care să dea pânzei aspectul de vechi, să facă vopseaua să capete patina timpului.

Ancheta a durat doi ani. Recunoscându-și falsurile, Han van Meegeren a scăpat de acuzația de colaborare cu inamicul, iar justiția olandeză l-a condamnat, la 22 octombrie 1947, la un an de închisoare. Nu a apucat însă să-și ispășească sentința, încetând din viață două luni mai târziu, la 30 decembrie 1947, la 58 de ani.

Astfel își încheia cariera unul dintre cei mai mari falsificatori ai secolului XX. Unii dintre colecționari au rămas păcăliți cu pânze false semnate de Vermeer, Frans Hals și Pieter de Hoogh iar muzeele le-au ascuns în depozite. Astăzi, după șase decenii, ele sunt scoase din nou la lumină, expuse și cercetate. Han van Meegeren este studiat și chiar... imitat. S-a scris și se va mai scrie despre el, îndeplinindu-i-se astfel, după moarte, dorința și ambiția de a deveni un artist cunoscut. ■

Han van Meegeren pictând la proces „Iisus între cărturari”

Toți cei care îl disprețuiau pe Han van Meegeren și îi contestau calitățile artistice și măiestria aduceau acum laude unei picturi făcute de el. Orgoliul lui era satisfăcut.

Se spune că inițial van Meegeren a vrut să recunoască public farsa, însă au primit avantajele materiale: sumele mari pe care le putea obține cu falsurile sale.

Pânza a fost câțiva ani principală atracție a expoziției permanente, inspirând numeroase articole și studii erudite, în care erau prezentate influențele, elementele, stilul și cromatică lui Vermeer, spre satisfacția și amuzamentul lui van Meegeren.

L-a păcălit pe Göring

Cu banii primiți pe tablou, Han van Meegeren și-a cumpărat la Nisa o vilă ca un palat și luni de zile a ținut-o numai în petreceri, rămânând în scurt timp fără bani. Atunci s-a hotărât să-și continue munca de falsificator. Deoarece încă un Vermeer apărut pe piață ar fi trezit suspiciuni, și-a îndreptat atenția către un alt pictor din Țările de Jos. S-a decis asupra lui Pieter de Hooch care, deși avea un preț mai scăzut decât un Vermeer, era mai ușor de plasat și nu stârnea bănuieli. Astfel a pictat „Băutorii” și „Jucătorii de cărți”, pe care a primit câteva sute de mii de guldeni.

Îl preocupa din nou ideea de a picta un Vermeer, însă izbucnirea celui de Al Doilea Război Mondial i-a întârziat planul. S-a întors împreună cu soția în Olanda și s-au stabilit la Laren, însă marea majoritate a averii sale a rămas la Nisa, recupe-

... de Hermann Göring

rarea ei fiind imposibilă, mai ales după ocuparea Olandei de către Hitler. Obişnuit să dispună de sume mari de bani, Han van Meegeren nu se împăca cu strâmtorarea financiară în care se afla. Și-a făcut un nou atelier și a început să lucreze intens. Pentru început, realizează un „Cap de Christ”, pe care l-a vândut, prin intermediul unor anticari, unui cunoscut colecționar, D.G. van Beuningen, drept „un Studiu al lui Vermeer pentru o operă necunoscută”. Cu banii obținuți pe această lucrare și-a acoperit datoriile și a trăit câteva luni. „Studiului” îi face să urmeze apoi tabloul care ajunge prin aceiași anticari la același colecționar. Nici acest

fapt nu a stârnit suspiciuni. Goana după opere rare, mândria de a avea un Vermeer în colecție au trecut deasupra prudenței și a precauțiilor sau a întrebărilor cum de apar așa des tablouri ale marelui maestru olandez. Tabloul intitulat „Cina cea de taină” a fost vândut cu 1.600.000 de guldeni, dintre care 1.350.000 i-au revenit pictorului. Era primul câștig care depășea milionul. Acest lucru l-a încurajat să își continue falsurile. În următorii doi ani a pictat „Isac binecuvântându-l pe Iacob”, „Christos și femeia adulteră”, „Spălatul picioarelor”, toate semnate Vermeer, pe care a obținut sume uriașe. Printre cei păcăliți prin achiziționarea unui „Vermeer” marca van Meegeren a fost și liderul nazist Hermann Göring. Acesta a cumpărat în 1943 tabloul „Christos și femeia adulteră”.

Un alt cumpărător a fost chiar statul, care a achiziționat, după ce în prealabil și-au dat avizul numeroși specialiști, tabloul „Spălatul picioarelor”.

Han van Meegeren devenise din nou un om bogat.

Demascarea... și celebritatea

În 1945, după înfrângerea Germaniei în Al Doilea Război Mondial, guvernul olandez a început recuperarea operelor de artă care aparțineau patrimoniului național, cumpărate sau confiscate de naziști din muzeele și din colecțiile particulare în timpul ocupației (*Magazin istoric*, nr. 1, 2/2008). Astfel au descoperit „Christos și femeia adulteră”, un „Vermeer fabulos”. Deoarece Vermeer se afla sub protecția națio-

Abraham Bredius în vizită la Haga

Trupe OMON în Piața Roșie

înscriși într-un grup de candidați și urmau noi teste timp de două luni. Pentru exemplificarea durității acestora, menționăm că includeau un marș zilnic de 9 km, cu traversarea unor cursuri de apă, candidații purtând în acest timp echipamentul complet (armament, muniție, stație radio, cazarmament) în greutate de 40 kg.

După antrenamentul de bază, recruții declarați admiși începeau pregătirea de specialitate: lecții de arte marțiale, realizarea de dispozitive explozive, tehnici de minare și deminare a unor terenuri și obiective, însușirea tehnicilor de conducere a celor mai diverse mijloace de transport, de la automobil și tanc, până la elicoptere și bărci de mare viteză, antrenamente de tir cu variate tipuri de arme. În paralel, erau urmate cursuri intensive de limbi străine și cultura diferitelor popoare, erau deprinse tehnici de interogare, strategii de negociere. La finalul stagiului de pregătire, fiecare lucrător operativ stăpânește două-trei limbi străine, ceea ce îi permite să acționeze în adâncimea terito-

riului inamic și să se infiltreze în comunitățile străine din interiorul Federației Ruse.

În 1991 grupul *Vympel* avea 1.000 de luptători, divizați în echipe de 10-20 de persoane, 90% din efectiv fiind ofițeri.

Atribuțiile grupului au fost lărgite după anul 1992, astfel că de la lupta antiteroristă s-a ajuns la operațiuni împotriva criminalității organizate, traficantilor de droguri și materiale radioactive. În 1992, o echipă *Vympel* a capturat o bandă de 14 persoane înarmate, care aveau asupra lor un milion de dolari falși, iar în 1993 s-a reușit prevenirea exportului de material radioactiv din regiunea Ekaterinburg. De asemenea, în martie 2000, luptătorii unității au reușit să-l captureze pe liderul cecen Salman Raduev.

În afară de trupele speciale ale Ministerului Apărării și FSB-ului, în operațiunile antiteroriste au fost implicate de-a lungul timpului și unitățile OMON, structură aflată în subordinea Ministerului de Interne. Apariția acestei structuri este plasată în anul 1979, cu puțin timp înainte de desfășurarea Jocurilor Olimpice de la Moscova (1980).

Pentru a evita evenimente similare cu cele petrecute cu opt ani în urmă în satul olimpic din München, autoritățile sovietice au creat „detașamentele cu destinație specială” (OMON – *Otryad Militarii Osobogo Naznacheniya* – Unități de Miliție cu Destinație Specială). Acestea au fost dezvoltate treptat, ajungând să numere 20.000 de luptători, conform unor surse. Au fost implicate, spre sfârșitul anilor '80 și în prima parte a anilor '90, în evenimentele din republicile baltice, precum și în fostele republici sovietice ale Uzbekistanului, Azerbaidjanului, Tadjikistanului, în Georgia și Armenia. În noaptea de 10/11 noiembrie 1989, 11 avioane militare, cu peste 2.000 de luptători OMON, au aterizat la Chișinău, aceștia fiind pregătiți pentru o intervenție care să garanteze păstrarea republicii în componența U.R.S.S., dar acțiunea a fost anulată.

Fără milă

În operațiunile antidrog din Asia Centrală, unitățile

Vehiculul blindat BTR-70

Un exercițiu al forțelor Vympel, sigla unității și pistolul mitralieră PP-19

VYMPPEL, OMON

LUMINIȚA BANU, FLORIAN BANU

Uniunea Sovietică și-a creat noi structuri antiteroriste, pe măsură ce complexitatea situației operative și multiplicarea riscurilor o cerea. Astfel au apărut, pe lângă Grupul Alfa, două noi unități.

Vympel, grupul pentru operațiuni speciale al KGB, a fost format prin decizia comună a Biroului Politic al C.C. al P.C.U.S. și a Consiliului de Miniștri al U.R.S.S. din 19 august 1981, în urma inițiativei președintelui KGB, Iuri Vladimirovici Andropov. Menirea sa era de a executa operațiuni speciale în interesul securității statului dincolo de granițele U.R.S.S., astfel că managementul unității a fost încredințat Primului Directorat General al KGB, care se ocupa cu operațiunile de spionaj. Ulterior, unitatea a primit atribuții și în domeniul asigu-

rării securității ambasadelor, destructurarea unor organizații criminale, protecția unor personalități. În fruntea unității a fost numit contraamiralul Evald Kozlov. Această structură mai este cunoscută sub denumirea de Spetsgruppa V, iar la trecerea sa în subordinea Ministerului de Interne (după dispariția U.R.S.S.) a fost redenumită Vega Group. În 1995, unitatea, mult slăbită prin plecarea a numeroși ofițeri de valoare, a fost reintegrată în FSB (serviciul de informații interne), revenind la vechea denumire. Din acest moment, i-au fost încredințate

cu precădere misiuni de natură antiteroristă și de protecție a instalațiilor nucleare.

Operațiunea Chișinău, anulată

Structura de bază a unității a fost alcătuită din luptători ai unității Alfa, ofițeri KGB experimentați și experți militari înalt calificați. Fiecare candidat a fost verificat riguros, studierea dosarului personal, interviul și testele psihologice reprezentând un prim nivel de selectare. Cei declarați admiși în această fază erau

1833

● Consulii Vienei, printre cei mai activi ● Cu prudență și abilitate, să intre în grațiile celor doi domni ● Fonduri pentru plata agenților ● „Dosar informativ” pentru Mihail Sturdza ● Diplomatiei ruși contracarează planul de a-l numi domn în ambele țări

Mihail Sturdza dovedea o mare pricepere în treburile politice

„SPIONAJ DIPLOMATIC” ÎN MOLDOVA

Dr. ALEXANDRU POPESCU

Recentele dezvăluiri ale organizației Wikileaks bazate, între altele, pe publicarea unor documente diplomatice secrete, au provocat multiple reacții. Cu o surprindere ce friza uneori ipocrizia, unii s-au arătat surprinși că diplomații transmiteau acasă informații și zvonuri privind personalitățile politice din țara în care erau acreditați.

Oricine este cât de cât familiarizat cu documentele diplomatice știe că aceasta este o practică obișnuită, de când există diplomația. O vom ilustra cu exemple din istoria Țărilor Române, de la sfârșitul veacului al XVIII-lea și începutul celui următor.

Marile puteri ale vremii aveau interesul să obțină, prin orice mijloace, inclusiv prin cele „diplomatice”, informații despre viața politică din Principate, dat fiind că Țările Române deveniseră un teren de concurență și confruntare.

Între consulatele marilor puteri, cele ale Imperiului Habsburgic în Țara Românească și Moldova au fost deosebit de active. Viena dorea să își extindă influența aici și în perspectiva unei anexări a Principatelor. Să nu uităm că un precedent exista: ocuparea nordului Moldovei de către trupele austriece (octombrie 1774).

Conținutul informațiilor transmise de consulii austrieci de la București și Iași era deosebit de variat: de la situația politică și social-economică la viața de la Curte, de la resursele economice la contradicțiile dintre boieri, de la relațiile comerciale cu alte țări la situația din Imperiul Otoman, Rusia etc. Agenților austrieci li se cerea să dobândească informații de la cele mai înalte niveluri, solicitându-li-se să câștige „pe nesimțite prietenia” chiar a domnului și să intre „în grațiile celor doi principii”, dând dovadă de „prudență și abilitate”.

Astfel, în Țara Românească, Ștefan Raicevich reușise să își

facă bune relații la Curte, devenind secretar pentru limbile europene și îndrumător al fiilor lui Constantin Ipsilanti. Unul dintre interesele majore ale lui Raicevich era de a obține informații care-i parveneau domnului din Imperiul Otoman, despre pregătirile de război ale Porții.

Aceeași activitate o va desfășura urmașul lui Raicevich, Metzburg. Sunt spionați și consulii străini, mai ales cel al Rusiei, în legătură cu relațiile pe care aceștia le au cu Imperiul Otoman. Așa cum reiese dintr-o scrisoare cifrată, adresată de cancelarul Kaunitz lui Metzburg, rela-

Patrulă a forțelor OMON

OMON au folosit elicoptere și blindate ușoare (BTR-60 și BTR-70), intervențiile lor fiind, nu o dată, comparate cu cele împotriva „baronilor drogurilor” din Columbia. Create pentru a gestiona situații de criză generate de evenimente de natură teroristă, pentru a combate criminalitatea transfrontalieră și a menține ordinea publică, aceste unități s-au văzut tot mai mult solicitate, odată cu disoluția autorității centrale, cu dezvoltarea explozivă a rețelelor internaționale de trafic de arme, de droguri, de prostituție și de materiale nucleare. Ulterior, începând din a doua parte a anilor '90, unitățile OMON au fost implicate și în confruntările din Cecenia, unde au suferit de altfel și cele mai grele pierderi.

Luptătorii OMON, supranumiți și „Beretele negre”, sunt selectați din rândul persoanelor cu stagiul militar îndeplinit, cu vârsta între 22 și 30 de ani. Candidații sunt supuși unui examen medical amănunțit, apoi trec prin probe de rezistență fizică (marșuri forțate și alergare pe distanțe variind între 7-12 km) și forță (tracțiuni la bară,

flotări etc.). Abilitățile în lupta corp la corp sunt testate prin opunerea a cinci dintre angajații OMON fiecăruia dintre candidați. Aspirantul trebuie să susțină astfel cinci runde a câte trei minute, cu un minut pauză între

ele, în fața unor luptători experimentați. Acest test verifică atât abilitățile de luptător (în special, în prima rundă), cât și determinarea recrutului (în celelalte runde), astfel încât, dacă acesta arată perseverență, dovedește că nu refuză lupta și spune că dorește să continue chiar și când nu se mai poate ține pe picioare, este considerat admis. Confruntările au loc cu mănuși de box, fiind permise orice prize și blocaje, precum și toate tipurile de lovituri cu pumnii și picioarele, cu excepția loviturilor în ochi, gât și alte puncte extrem de vulnerabile. Partenerul aflat la pământ nu mai poate fi lovit.

Candidații declarați admiși sunt supuși apoi unui stagiul intens de pregătire, cu durata de patru luni, desfășurat într-unul dintre centrele speciale de instruire ale Ministerului de Interne. Aici sunt însușite noțiuni fundamentale de drept, instrucția focului cu diverse tipuri de arme, pregătire fizică, arte marțiale, lupta cu arme albe.

Armamentul din dotarea trupelor OMON este foarte diversificat, incluzând puști de asalt AK-47, carabine AKS-74U, pistoale automate PP-19 Bizon, puști cu lunetă Dragunov și Vintorez. Ca arme albe, au în dotare tonfe, baionete și pumnale de luptă, boxuri și bastoane cu electroșocuri.

Modul de selecție și tipurile de antrenamente prin care trec luptătorii pun accent pe calitățile *macho* ale luptătorilor și acest lucru se reflectă în duritatea intervențiilor. Nu o dată, membrii unităților OMON au fost acuzați de folosirea excesivă a forței. De altfel, deviza sub care acționează este sugestivă: „Nu cunoaștem mila și nu cerșim milă”.

În prezent, forțele de reacție antiteroristă din spațiul ex-sovietic prezentate (ca și altele, de care nu am amintit – detașamentele *Vityaz*, grupul *Saturn* din Moscova etc.) se află în plin proces de reformare, încercându-se adaptarea acestora, în special din punct de vedere al subordonării și asigurării componentei informative, la noile provocări ale mileniului al III-lea.

(Va urma)

Pușca cu lunetă Vintorez

Atacul rușilor contra cetății Brăila la 15-16 iunie 1828, acvaforte colorată de mână

ticii. Justificată este constatarea referitoare la „marea pricepere în afaceri politice”. În 1821, s-a refugiat, în timpul revoluției de sub conducerea lui Tudor Vladimirescu, în Bucovina, unde a devenit protagonist al facțiunii conservatoare a partidei naționale, orientată spre Rusia. Referirea la averea „foarte mare” și la influența sa politică este sprijinită pe un alt document al vremii, în care se arată că era „cel mai bogat, mai influent și unul dintre cei mai luminați boieri din Moldova”.

Justificată este și mențiunea potrivit căreia el „s-a aruncat cu totul în brațele Rusiei”, concretizată în colaborarea strânsă cu autoritățile țariste, începând cu

perioada ce a urmat revoluției conduse de Tudor Vladimirescu, serviciile aduse Rusiei în războiul din anii 1828-1829 împotriva Imperiului Otoman. A avut o contribuție personală la elaborarea Regulamentului Organic. Însăși recunoașterea cu obiectivitate (oricât nu ar fi convenit Vienei) a faptului că „pare a fi cel ce întrunește mai mulți sortii” se adevărește în aprilie 1834, când Mihail Sturdza devine domn al Moldovei.

Si după luarea domniei, Mihail Sturdza a continuat să se bucure de „atenția” diplomaților străini, mai ales a celor ruși. Astfel, în 1839, când partida națională din Valahia a elaborat „pla-

nul” obținerii de la Poartă a numirii lui Sturdza atât pe tronul Moldovei cât și al Țării Românești, cu care el era de acord, cu condiția susținerii din partea Angliei, Franței și Austriei, diplomații ruși acreditați la Iași și București au aflat despre existența acestui scenariu și au făcut tot posibilul pentru a-l anihila, căci Petersburgul nu putea admite ca poziția lui M. Sturdza să devină prea puternică, deoarece aceasta i-ar fi permis să promoveze o politică independentă.

Desigur, și aflarea detaliilor acestui „plan”, care nu putea fi decât secret, de către diplomații ruși s-a datorat unei „scurgeri de informații” din preajma domnului. ■

țiile domnilor români cu Viena trebuia să se bucure de „o discreție sfântă“.

Prin intermediul acestor agenți sau pe alte căi se stabilesc legături confidentiale între domnii Țărilor Române și Curtea de la Viena, așa cum reiese dintr-o scrisoare cifrată, adresată de cancelarul Kaunitz lui Metzburg. I se atrage atenția că, datorită riscului la care se expuneau domnii, la rândul lor supravegheați informativ de otomani, asupra unor asemenea legături trebuie păstrată o discreție totală.

Este sigur că agenții austrieci întrețineau o rețea de informatori în Țările Române. Spre exemplu, în martie 1794, agentul comercial Markelius îi scrie cancelarului Kaunitz, referindu-se la „fondurile pentru plata agenților noștri“.

Situația politică din Țările Române, raportul de forțe între diferite grupări boierești, apropiate uneia sau alteia dintre marile puteri, dar și perspectivele evoluțiilor viitoare au constituit preocupări informative de bază ale consulilor austrieci și ale agenților lor și în perioada așa-numită a Regulamentului Organic, deci în primele decenii ale secolului al XIX-lea. În acest context, trebuia cunoscute și analizate și persoanele care aspirau la tronurile Țării Românești și Moldovei. Unora dintre ei li s-au întocmit adevărate „fișe“, „dosare informative“, conținând date referitoare la profilul lor politic și moral, preferințe, relații cu reprezentanții

Cancelarul austriac Kaunitz cerea o „discreție sfântă“

marilor puteri, puncte slabe sau forte.

Este cazul informărilor transmise la Viena de noul consul austriac din Iași, din 1833, Lippa, referitoare la candidații la domnie în acea perioadă în Moldova. Sursele acestor informații se aflau desigur în interiorul clasei politice din Moldova, ai cărei membri le ofereau consulului austriac, în speranța obținerii bunăvoinței imperiale și, probabil, în speranța unui sprijin pentru propriile interese.

Iată câteva mostre din „fișele informative“ întocmite de consulul austriac pe baza contactelor cu persoane din interiorul clasei politice, chiar a Curții domnului, referitoare la eventualii candidați la domnie.

Rosetti Roznoveanu – „caracter binevoitor“, dar „capacitate mediocră“, „pornit spre Austria“, unde se afla fiul său. Rosetti Roznoveanu aparținea uneia dintre cele mai puternice și mai influente familii din Moldova. Era nu-

mit Roznoveanu după reședința de la Roznov. Potrivit unui alt izvor al vremii, era „grec și străin țarigrădean, dar mai bun domn decât un pământean“.

Constantin Cantacuzino – fost vistier, „om de foarte mare capacitate“, „pregătit pentru afaceri publice“, dar „fals, vicelan și fără credință“. „Fără a avea dragoste pentru Rusia, este sigur că n-ar sta la îndoială să se arunce în brațele ei.“

Hatmanul **Alexandru Ghica** – „înzestrat cu o mare lealitate și cu o probă de caracter foarte rară... în țara aceasta, lipsit de orice intenții interesate și de ambiție personală, ar dori să ajungă la domnie, mai ales spre a fi folositor și a face bine țării sale, pe care o iubește mult, pe cât nu-i iubește pe ruși“.

Mihail Sturdza – „întru-nește un spirit fin și vioi, o mare mlădiere de caracter, multă învățătură și o mare pricepere în afaceri politice, nu disprețuiește nicio intrigă, numai să-l ducă la țel; s-a aruncat cu totul în brațele Rusiei... Are o avere foarte mare... pare a fi cel ce întru-nește mai mulți sorți“.

Datele referitoare la Mihail Sturdza dovedesc o bună cunoaștere a personalității acestuia, care nu se putea realiza decât prin informații obținute din anturajul său. Afirmția că avea „multă învățătură“ se sprijină pe faptul că el cunoștea limbile greacă și franceză, latina și rusa, italiana și engleza, posedând cunoștințe în domeniul istoriei, filosofiei, jurisprudenței, matema-

Clio anunță PREMIILE FUNDATIEI CULTURALE MAGAZIN ISTORIC

De la dreapta la stânga: domnul Cristian Păunescu, consilier al guvernatorului B.N.R., domnul John Chrissoveloni, sponsorul premiului „Nicky Chrissoveloni”, domnul Nicolae-Șerban Tanașoca, autorul volumului *Balkanologie și politică în România secolului XX*, Victor Papacostea în documente din arhivele Securității și din arhiva personală și redactorul șef al revistei *Magazin istoric*

12 aprilie 2011, sala „Mitiță Constantinescu” a Băncii Naționale a României. Un cadru devenit de acum tradițional pentru ceremonia de acordare a premiilor Fundației Culturale Magazin Istoric pentru cele mai bune cărți de istorie apărute în anul anterior. O manifestare care nu ar fi posibilă fără entuziasmul unor sponsori – unii alături de noi de ani de zile. Lor și Băncii Naționale a României le suntem recunoscători că putem aduce această bucurie, an de an, unor istorici consacrați sau unora aflați la prima apariție editorială.

Iată lista premiilor din acest an.

1) Premiul „I.C. Filitti”
Acordat de doamna
Georgeta Filitti:
**Irina Spirescu – *De la Orient
la Occident.
Decorația interioară
a reședințelor domnești
și boierești (1774-1914)*,**
Editura NOI Media Print

2) Premiul
„Nicky Chrissoveloni”
Acordat de familia
Chrissoveloni:
**Nicolae-Șerban Tanașoca –
*Balkanologie și politică
în România secolului XX.***
Victor Papacostea
în documente din arhivele

*Securității și din arhiva
personală*
Editura Biblioteca
Bucureștilor

3) Premiul „Costin
Kirițescu”
Acordat de
„Rădăcini” S.R.L.:

Oameni de ieri, probleme și azi

PENSIA CAMPIONULUI OLIMPIC

Grecia antică a inventat jocurile olimpice, iar cuceritorii romani le-au păstrat și le-au în-suflă un avânt nou, pe fondul atmosferei de pax romana pe care au instaurat-o de-a lungul țărmurilor Mediteranei. Inițial, premiul obținut la jocuri era unul strict onorific (o coroană de lauri, urmată de o intrare triumfală în orașul de baștină al învingătorului), însă odată cu trecerea timpului, dorința de a câștiga tot mai multe astfel de premii a făcut ca municipalitățile să stimuleze participanții la jocuri oferindu-le din ce în ce mai multe avantaje materiale. Astfel au apărut primii sportivi profesioniști...

Papyrusul pe care îl prezentăm provine din orașul Hermopolis, din Egipt, în vremea stăpânirii romane, în anul al 14-lea al domniei împăratului Gallienus (267 d.H.). Un oarecare Aurelius Leucadius scrie către consiliul municipal al orașului Hermopolis prin intermediul episcopului său (nu este clar care este sensul cuvântului episcop – antrenor, tutore sau îngrijitor), Demetrios, pentru a cere banii care i se datorau pentru câștigarea unor premii.

Dacă municipalitățile ar fi plătit toate sumele pe care le-au promis sportivilor lor,

în Antichitate, ca și în ziua de azi, se puteau câștiga sume destul de frumoase. Lui Aurelius Leucadius i se datorează 2 talanți și 3.090 de drachme de argint (spre comparație, un soldat câștiga în jur de 30 de drachme pe lună, iar un zidar ceva mai puțin). Această sumă se vărsa în

rate lunare, însă din petiția lui Aurelius Leucadius rezultă că primarul Hermopolisului îl cam dusesse cu vorba, întrucât nu i se plătiseră decât sumele datorate pentru doar un an și o lună din recompensa pentru un singur premiu câștigat. Aceasta însă nu-l împiedică pe Aurelius Leucadius să fie cinstit până la capăt, el cerându-și banii fără a uita însă de taxele pe care le datorează orașului (și care, tot ce este posibil, i-au fost deja percepute în avans).

Absența oricăror alte mențiuni pe foaia de papyrus ne arată că nu este vorba despre un act de arhivă, ci despre ciorna unui scrib profesionist, astfel încât nu știm dacă atletul nostru și-a recuperat sau nu banii care i se datorau. Documentul a fost editat în 1905 de către C. Wessely în Corpus Papyrorum Hermopolitanorum, pp. 52-56. ■

Traducere și prezentare de
ADRIAN GEORGE DUMITRU

Către excelențele lor din senatul orașului Hermopolis, cel mare, străvechi, cel mai august și mai ilustru, din partea lui Aurelius Leucadius, cetățean hermopolitan, învingător la jocurile sfinte, practicant de pancrațiu [un sport foarte dur care amestecă luptele libere cu boxul], prin intermediul lui Aurelius Appianus căruia i se mai spune și Demetrios, cetățean al orașului Hermopolis, care a fost numit ca episcop al său. Solicit să se dea poruncă pentru a mi se plăti din banii orașului pensia care mi se cuvine pentru victoria și coroana pe care le-am obținut la jocurile sfinte, [căci au rămas de plătit] 48 de luni, de la 10 Phamenoth al anului al 10-lea până la 30 Mecheir al anului al 14-lea, adică 180 de drachme pe lună, în total 1 talant și 2610 de drachme, [și, de asemenea, să se continue plata] pentru cea dintâi victorie pentru care am fost încoronat la concursul sfânt pentru cei tineri ținut, așa ca și la Olympia, în colonia Sidon, [de unde au rămas de plătit] 35 de luni și 25 de zile, de la 6 Phamenoth al anului 11 până în luna Mecheir al anului al 14-lea, adică 180 de drachme pe lună, în total 1 talant și 450 de drachme, toată datoria fiind așadar de 2 talanți și 3.090 de drachme de argint, neaducându-se astfel nicio daună drepturilor ce se cuvin orașului și senatului său.

În anul 14 al împăratului Caesar Publius Licinius Gallienus Germanicus Maximus Persicus Maximus Pius Felix Augustus, luna Phamenoth.

ÎN BUCUREȘTI ACUM 50 ANI

MAI
■
I
U
N
I
E
1
9
6
1

„Din cauza condițiilor atmosferice nefavorabile, demonstrația oamenilor muncii din Capitală a fost contramandată. Cu prilejul zilei de 1 Mai, astăzi, la orele 10 dimineața, va vorbi la posturile noastre de radio și televiziune tovarășul Chivu Stoica, membru al Biroului Politic și secretar al C.C. al P.M.R.“

Nu au fost multe astfel de defilări, de 1 Mai sau de 23 August, care să fi fost amânate în anii regimului comunist. Se pare însă că spre seară vremea s-a mai îmbunătățit, pentru că la Arenele Romane sau în Piața Republicii au avut loc spectacole în aer liber.

Luna mai era una cu multe sărbători. Peste numai o săptămână se aniversau 40 ani de la crearea Partidului Comunist din România. Este primită în rândurile organizației pionierilor generația „40 ani de la înființarea P.C.R.“. Cu mai multă sau mai puțină emoție, copiii jură: „Eu, tânăr pionier al Republicii Populare Române, mă angajez în fața tovarășilor mei să fiu credincios poporului român și cauzei Partidului Muncitoresc Român, să fiu un luptător dărz, cinstit și curajos pentru victoria socialismului“. Reamintim că P.C.R. devenise P.M.R. la congresul de unificare cu Partidul Social-Democrat, din 1948, și avea să redevină P.C.R. la congresul al IX-lea din 1965. Se instituie și medalia jubiliară „40 ani de la înființarea P.C.R.“.

Mihail Cruceanu, un veteran al P.C.R., rememorează pentru *Scânteia* momentul creării partidului: „În București, în 1921, era o primăvară caldă și plină de soare. Delegații s-au strâns în localul sindicatelor, pe strada Academiei, unde era și redacția ziarului nostru *Socialismul*. Cele trei camere strâmte și o săliță îngustă gemeau de lume. Se vorbea în camera de la mijloc, cu ușile deschise, ca să se audă în toate încăperile. Încurcătura aceasta ne-o făcuse

poliția și Ministerul de Interne averescan, închizându-ne localul clubului în timpul grevei generale [din octombrie 1920 – *n.red.*] și ținându-l sigilat [...] Cei câțiva care conduceam dezbaterile am hotărât să ne prezentăm, în delegație, la Ministerul de Interne, spre a cere redeschiderea localului nostru din strada Câmpineanu și continuarea congresului acolo. [Au reușit să obțină acest lucru și în acea clădire s-a votat afilierea la Internaționala a III-a]. Deodată, un tovarăș a deschis ușa și, cu vocea stăpânită, ne spune că armata a înconjurat localul în care ne aflam [...] Când s-a făcut liniște în sală, ni s-a comunicat că nimeni nu poate părăsi localul [...] Apoi am fost citați fiecare pe o listă și întrebați dacă am votat pentru sau contra afilierii [...] Seara eram cu toții la închisoarea Văcărești.“ Ceea ce omitea să spună Mihail Cruceanu era că votul însemna negarea Unirii din 1918.

Se întâmplă lucruri interesante, a căror semnificație o înțelegem desigur mult mai limpede azi decât o puteau percepe locuitorii Bucureștiului de acum 50 ani. În interval de o săptămână se deschid două expoziții industriale, una austriacă și alta franceză, vizitate și de conducerea superioară de partid și de

Imagine din Piața Republicii, în după-amiaza zilei de 1 Mai

**Gheorghe Birău – GORJUL
BANCAR**
Editura Oscar Print

**4) Premiul
„Radu R. Rosetti“**
Acordat de „Besta Group“:
Alin Spânu –
*Istoria serviciilor de
informații/contrainformații
românești
în perioada 1919-1945*
Casa Editorială Demiurg

**5) Premiul
„Cristian Popișteanu“**
Acordat de
domnul Ion Nițu:
Nicoleta Ionescu-Gură –
*Dimensiunea represiei
din România în regimul
comunist: dislocări
de persoane și fixări
de domiciliu obligatoriu*
Editura Corint

**6) Premiul
„Gheorghe Brătianu“**
Acordat de Grupul de firme
„Niro“:
Bogdan Murgescu –
*România și Europa.
Acumularea decalajelor
economice (1500-2010)*
Editura Polirom

**7) Premiul
„Nicolae Iorga“**
Acordat de Grupul de firme
„Niro“:
**Larry L. Watts – With
friends like this,**
Editura Militară

**8) Premiul
„Alexandru Boldur“**
Acordat de BPV
Grigorescu și Ștefănică:
Mariana S. Țăranu –
*Moldova de la est de Prut
în timpul primei ocupații
sovietice (1940-1941)*
Editura Asociațiunii ASTRA

**9) Premiul „Alexandru
Tzigara-Samurcaș“**
Acordat de Erste Group
IMMORENT România
IFN S.A.:

Cristina Constantin –
*Artiști fotografi europeni
din secolul al XIX-lea
în patrimoniul Muzeului
Militar Național „Regele
Ferdinand I“*
Editura Alpha MDN

**10) Premiul
„Grigore Gafencu“**
Acordat de domnul
Nicolae Dănilă:
**Bernard Cook, Dumitru
Preda – United States
of America and Romania.
Diplomatic relations
1912-1919**
Editura Cavallioti

11) Premiul „Ioan Nistor“
Acordat de domnul
Napoleon Pop:

**Prof.dr. Valeriu Avram,
c-dor (r) Țiplea Mircia –**
Aviația și Marea Unire
Editura Crisserv

**12) Premiul
„A.D. Xenopol“**
Acordat de Cabinetul de
avocați Cătălin Dascăl:
Florian Banu –
*„Un deceniu de împliniri
mărețe“. Evoluția
instituțională
a Securității în perioada
1948-1958*
Editura Tipo Moldova

**13) Premiul
„Stefan Zeletin“**
Acordat de C.D. Zeletin:
**Doru Parascan, Valentina
Parascan – Documente
privind
organizarea sistemului
sanitar tecucean, VOL. II,**
Editura „Gr.T. Popa“, Iași

**Doamna Georgeta Filitti, sponsorul premiului cu cea mai îndelungată
existență, câștigătoarea din acest an, Irina Spirescu,
și domnul Cristian Păunescu**

Iancului. În felul acesta, linia de autobuze 37 nu mai în-
torcea în Drumul Sării, ci
asigura legătura cu noul
cartier Drumul Taberei. Linia
de troleibuze 81 își prelungea
traseul până la Combinatul
de produse lactate (actualul
magazin „Cora” din Mili-
tari). Se înființa și linia de
troleibuze 90, care asigura
legătura între Gara de Nord
și Gara Obor.

Pe platoul halelor Obor se
deschide Târgul Moșilor.
„Printre distracțiile socotite
pe nedrept «tradiționale» ale Moșilor se numără
imundele barăci în care, alături de scamatori,
jongleri, acrobați, sunt prezentate publicului
niște așa-zise curiozități bazate pe iluzii optice:
sirena, păunul și șarpele cu cap de femeie,
balaurul cu patru capete etc. [...] Spectatorii
sunt înghesuți în picioare într-un fel de țarc,
unde se iau la întrecere alăturile lăutarilor im-
provizatori. După niște banale giumbușlucuri
de scamatorie, urmează cloul cel mare al acestor
spectacole de 10 minute (intrare un leu, încasat
«la grămadă», fără bilet și, în consecință, fără
evidență) – prezentarea ciudățeniilor”.

Miercuri seara, 3 mai, la Sala Palatului
are loc premiera filmului *Setea*,
prima producție cinemascopice a Studioului
„București”. Scenariul este semnat de Titus
Popovici, regia de Mircea Drăgan. Filmul, care
„reflectă procesul ridicării conștiinței maselor
țărănești”, îi are în distribuție pe: George
Calboreanu, Colea Răutu, Ilarion Ciobanu,
Sandu Sticlaru, Ion Besoiu, Ștefan Ciubotărașu.
La Ateneu este găzduit joi, 8 iunie, recitalul
lui Carlo Zecchi (pian) și Radu Aldulescu
(violoncel). Ne vizitează o delegație a scrii-
torilor cubanezi, condusă de Alejo
Carpentier. George
Potra publică în
volumul *Documente
privitoare la istoria
orașului București
(1594-1821)* 613
mărturii despre tre-
cutul Capitalei.

Campionatul de
fotbal este câștigat
de C.C.A. (viitoarea
Steaua), care în-
vinge într-un meci
restant pe Dinamo,
cu 3-2. Formația
câștigătoare a fost:

Voinescu; V. Zavoda, Apolzan,
Ivănescu; Jencei, Bone;
Cacoveanu (min. 68 Crișan),
Constantin, Alexandrescu,
Raksi, Tătaru. Restanța fusese
provocată de participarea
echipei Dinamo la un turneu
de fotbal la New York. Iolanda
Balaș stabilește, la Varșovia,
un nou record mondial la
săritura în înălțime, cu 1,88 m,
din a doua încercare. În
schimb, turneul echipei de
baschet Harlem Globetrotters
are o palidă reflectare în presă.

Ce află bucurășeanul
despre întâlnirea de la Viena, dintre liderul
U.R.S.S. Hrușciov și președintele american
Kennedy: la ora 17.30, celor 1.460 de gazetari
acreditați li s-a comunicat că la Palatul Hofburg
va avea loc o conferință de presă comună a
purătorilor de cuvânt sovietic și american; la
18.10 li s-a spus că deoarece convorbirile
continuă, conferința se amână; a început
abia la 19.45. Discuțiile dintre cei doi lideri
ai lumii începeră la 12.45 și au continuat
până la 14.00. O oră și 20 minute a durat masa
oferită de președintele american. Vreme de
10 minute Hrușciov și Kennedy s-au plim-
bat în grădina reședinței ambasadorului ame-
rican, apoi discuțiile s-au purtat doar între
cei doi.

În *România liberă* se publică un fragment
din volumul în curs de apariție semnat de Tudor
Arghezi, *Cu bastonul prin București*: „Din
străvechi, Bucureștii au fost cel mai vulnerabil
punct al Munteniei, la îndemâna năvălitorului
turc, care-și varia monotonia trecând mereu
Dunărea și atacându-l pentru jaf. De la Dunăre
în sus se întinsese Codrul Vlăsiei așa-numit,
brigandajul precedând invaziile. După dobo-
rârea progresivă a Vlăsiei, din necesități de

combustibil și che-
restea, rămânea un
teritoriu arid, uscat
și dușmănos, străbă-
tut de un pârâu mai
mult noroi decât apă
cea mai mare parte
din an. E de repetat
întrebarea: de ce toc-
mai în cele mai rele
condițiuni trebuie
stabilit centrul co-
mercial, cultural și
politic al provinciei
de sud, destinat să a-
jungă vatra unei țări
de aproape 20 mili-
oane de oameni?”. ■

Academicianul D.V. Skobelin îi înmânează
lui Mihail Sadoveanu Premiul „Lenin” pentru Pace

stat. Încet-încet, pe lângă mărețele realizări ale economiei sovietice, bucureștenii încep să descopere și o altă lume.

Se încheie anul școlar (erau șapte clase obligatorii, iar liceul se termina cu clasa a XI-a). Clasele I-IV intrau practic în vacanță din 11 iunie, urmând ca până la 25 iunie, când se organizau serbările școlare, elevii să meargă în excursii. Clasele V-VI și clasa a VIII-a (prima clasă de liceu) terminaseră și ele cursurile și desfășurau diferite activități practice. Clasa a VII-a susținea examenul de absolvire și la 18 iunie urma examenul de admitere la liceu. În sfârșit, la 3 iulie începea examenul de maturitate (actualul bacalaureat) pentru absolvenții clasei a XI-a. În clasele I-VII erau cuprinși 2.300.000 de elevi.

În centrul orașului, pe locul fostei librării „Cartea Românească”, în blocul nou ridicat se deschide, la subsol, parter și etajul unu, cel mai mare magazin universal dedicat în exclusivitate copiilor. Printre noutăți, un automat foto, unde puteai obține fotografii în schimbul unei fise. Oferta de jucării nu era însă foarte atrăgătoare. La magazinul „Victoria”, raionul cel mai liniștit era tocmai cel al jucăriilor. „Din zece jucării [pe] care le prezentăm cumpărătorilor, abia vindem una-două. «Avionul zburător» este o jucărie frumoasă și căutată de copii. Atâta doar că nu zboară. Pentru compensație zboară însă elicea!”. Surprinzătoare pentru un fost practicant al acestor jocuri este articolul apărut în *Informația Bucureștilui*. Reporterul cere vânzătoarei un joc. Primește o cutie pe care scrie „Piticot”. O deschide și găsește înăuntru un carton, niște pionii și un zar. Dădea cu zarul și mutai pionii pe carton atâtea căsuțe cât indica zarul. Pe parcurs, până la punctul final, puteai ajunge în căsuțe care te ajutau să înaintezi sau în altele unde erai penalizat sau chiar eliminat din joc. Considerându-l neinteresant, reporterul cere alte jocuri („Prinde căciulița”,

Așa ar fi trebuit să arate zona dintre Gara de Nord și Strada Berzei (2 Gara de Nord; D Calea Griviței; 1 Ministerul Transporturilor; B Bulevardul Dinicu Golescu; C Bulevardul Gării; A strada Berzei)

aproape gata și noii locatari urma să se mute în curând, dar nu se făcuse încă nici măcar proiectul pentru racordarea la rețeaua de telefonie. La blocurile din zona Academiei Militare lucrările de racordare fuseseră întrerupte din lipsă de fonduri. Blocurile noi din Piața Amzei fuseseră date în folosință de cel puțin un an de zile, dar nu erau încă racordate nici ele. Pentru blocurile noi care se ridicau în Giulești nu se prevăzuse un cablu nou de telefonie.

La „Electronica” începea fabricarea primelor televizoare românești, „Electronica VS-43”. Urma să se producă 20.000 bucăți pe an. Cutia era din tablă lăcuită, gri deschis, cu ramă albă din material plastic; claviatura era roșie, cu trei clape: pornire, oprire și reliefarea mai pronunțată în cazul transmiterilor făcute din aer liber. Televizorul avea 12 canale și o diagonală de 43 cm.

Se înființează linia de troleibuz 62, care asigura legătura între cartierul Apărătorii Patriei și comuna Berceni, subordonată Capitalei. Se lucra la instalarea rețelei electrice pentru linia 88, care pornea din Calea 13 Septembrie, urma Drumul Sării, Academia Militară, Pod Elefterie, Bulevardul 6 Martie, Bulevardul Republicii, până în Șoseaua

Colea Răutu (dreapta) și Ilarion Ciobanu (în centru), în filmul *Setea*

ISTORICI AI ANTICHITĂȚII

ATENIAN „RĂZBOIUL PELOPONEZ”		ROMAN: PRIMA OPERĂ ÎN LATINĂ		AUTOR: „GEOGRAFIA”				DAR ROMAN: „COMENTARI DE BELLO GALLICO”
ÎNFOIAT		MINUS		REGE PERSAN GULIE				
						SE IA DE CUSUT		
URCARE PE VÂRFURI								
ÎMBIBAT ÎN SIROP								
							FRUMOASA DIN BASME	
STRĂMOȘUL VOSTRU				TEMELIE, FUNDAMENT				
VREME CU SOARE				INCLUSE ÎN PLANI				
		E GELOS ÎN FONDI!				ÎN LARG		
		PRIMELE ÎN ARMATĂ!				GREC; A SCRIS DESPRE ÎMPĂ- RAȚII ROMANI		
MONTĂȚĂ PE STRADĂ					HAN FĂRĂ INIMĂ!			GREC CEL NUMIT PĂRINTELE ISTORIEI
ANIMAL DE TRACȚIUNE					LEGATE LA CAPI!			
				POLONEZUL DE PE VREMURI				
				ÎN INEL!				
	BRAȚ						INIMĂ DE PLĂIEȘ!	
	ROMAN, A SCRIS ISTO- RII (12 CĂRȚI)							
		DATE ÎN PARTE!			LUATE DIN SOARE!			
		TRĂIESC ȘI DUPĂ MOARTE			ÎNCHIEIE UN TRATAT!			
ÎN SALTARI!				CUVÂNT LA DESPĂRȚIRE				
ÎNFĂȚIȘARE				BĂTUT LA TABLE				
A FACE O LUXAȚIE							CAPUL LUI HERODOT	
ATOMI CU SARCINĂ ELECTRICĂ					ASA ÎNCEPE PLUGU- ȘORUL!			
A FI AUZIT								
			ZGOMOTUL DESCĂR- CĂRII ELECTRICE					

Pavel TOTOLICI

DIHONIE ÎN TRE EXILAȚII EUROPEI

Încheiem în acest număr prezentarea documentului păstrat în Fondul Brutus Coste, aflat la Arhivele de la Hoover Institution on War, Revolution and Peace, începută în urmă cu două numere. Trebuie să facem o corectură, semnalată de doamna LAURA COȘOVANU, și să arătăm că textul, păstrat într-o dactilogramă în limba engleză, poartă data de 16 august 1965, nu 14 septembrie 1963, cum anunțasem anterior.

Continuăm cu o formă dezvoltată a acestui memorandum, datată 2 septembrie 1965, care poartă aceeași mențiune „Strict confidențial“, destinat „Prietenilor personali din ACEN în legătură cu alegerile anuale din septembrie“.

Această evoluție politică, care este foarte probabilă, deși nimic nu este sigur în politică, le-ar permite senatorilor Dodd și Douglas să ajute la obținerea unui sprijin financiar mai mare pentru Comitetul Free Europe, ceea ce ar permite FRE să renunțe la unele [subliniat în text] reduceri în bugetul ACEN. Sunt convins că lucrurile ar putea evolua suficient de bine dacă *nu* [subliniat în text] s-ar face vreo schimbare în Secretariatul General, pentru ca domnul Richardson să revină asupra unora dintre reducerile bugetare atunci când va putea.

Aceasta este doar o părere și o previziune personală și, în mod evident, nu pot vorbi în numele domnului Richardson, chiar dacă îmi este prieten apropiat. Totuși, ținând cont de prietenia noastră îndelungată, vă pot da asigurarea că este foarte sincer când spune că nu dorește să afecteze poziția independentă a ACEN și că nu dorește să dicteze, direct sau indirect, prin presiuni financiare, politica de personal a ACEN, politicile pe care acesta le urmează sau modul cum cheltuie bugetul.

Așa cum spuneam mai sus, peste 17 zile aceeași persoană elabora un document mult mai amplu – șase pagini dactilografiate, față de cele patru ale celui din 16 august, în care relua, dar și dezvoltă ideile amintite deja, completându-le cu noi argumente.

I. Aspectele negative ale unei schimbări în funcția de Secretar General.

a) În opinia mea, renunțarea la distinsul secretar general, care a deținut funcția vreme de zece ani, atât de curând după atmosfera provocată de controverse și zvonuri, ar implica pericolul criticilor publice, cel puțin din partea republicanilor Goldwater și a extremiștilor ucraineni, slovaci și a organizațiilor ABN, cât

și din partea unor grupuri mai responsabile. Grupurile extremiste naționaliste au criticat întotdeauna ACEN ca fiind o marionetă a CIA și orice controversă publică pe această temă le-ar da muniție concretă pentru prima oară.

Cele două articole critice apărute deja, fără cunoștința domnului Coste, unul semnat de foarte respectatul correspondent Edgar Ansel Mowrer [1892-1977, câștigător al premiului Pulitzer], nu au provocat vreun rău efectiv, din cauză că previziunile lor sumbre se bazau în parte pe informații inexacte și nu au fost confirmate de evoluțiile ulterioare. Dar dacă domnul Coste este îndepărtat acum, acest lucru va fi considerat o confirmare a acestor știri și a altora. Se va considera că este vorba de un conflict în legătură cu politicile, nu legat de personalități, și ca un amestec al Comitetului Free Europe contra independenței ACEN, ca un rezultat al presiunilor Washingtonului.

Pe de altă parte, dacă domnul Coste ar demisiona mai târziu, după ce această agitație s-ar domoli și după ce independența ACEN-ului ar pune capăt rumorilor, nu s-ar mai produce niciun fel de pagube. Totuși, personal, sper cu tărie că toți cei interesați îl vor convinge să continue, pentru că energia sa, experiența și influența de care se bucură mi se par indispensabile tocmai pentru că resursele financiare ale ACEN au trebuit reduse drastic.

Este important să se știe că relatările nu își au originea doar în remarcile făcute în particular, sub o presiune mare, de către domnul Coste. Domnul Martin și eu putem depune mărturie că au existat mai multe alte acuzații legate de presiunile FRE, făcute de grupuri responsabile. ■

(Va urma)

Contents (Romanian History) **I. Ghica** About another transition, the 19th century one, when we abandoned the Phanariot regime and started the modernisation of the country • **M. Rusnac** Which soviet military units were gathered at the Romanian borders in the spring of 1941 • **V. Avram** Soviet air force over Romania in 1941 • **D. Ursu** Bolshevik repression stroke not only the Sfatul Țării parliamentarians who voted for the Union in 1918, but also the three ones which were against: I.N. Krivorukoff, G.I. Buciușcan, V.V. Țăganco • **V. Patrichi** For the memory of the Romanians executed by the soviet borderguards at April 1st 1941 • **A. Ross Johnson** About radio Free Europe, December 1989 and the fate of the archives of the Romanian section of RFE • **A.-S. Ionescu** Theodor Aman presented by the Cotroceni National Museum Exhibition • **M.E. Ionescu** The Romanians are the only people of Latin origin and Orthodox faith. Our faith would place us on one side of the Huntington line. The origin and the „foundation“ of the Romanian Principalities of Wallachia and Moldova with political apport from Transylvania place us, from the very beginning, in the Occidental world (II) • **M. Pakucs** Gute Policey in Sibiu. The influence of german urban laws in the 16th century Transylvanian town • **T.D. Lazăr** Two girls of Nicolae Iorga: Magdalina, the painter, and Liliana, the historian • **G. Filitti** Letters from former days. Martha Cordescu and Dan Nasta write to Adina Woroniecki • **S. Pătrașcu** March 1961. The uprising of the peasants from Dobrotesti, Teleorman county, against collectivisation. The leaders spent many years in prison • **M. Sala** The magic number 3 • **G. Roșu** Pentecost Sunday • **Al. Popescu** Wikileaks in the 19th century. The reports of the Austrian consuls in the Romanian Principalities • The Cultural Foundation Magazin Istoric prizes for books published in 2010 • In Bucharest, 50 years ago • Romanian Documents at Hoover Institution (CXV). Brutus Coste is removed as secretary general of the Assembly of Captive European Nations

Содержание (Румынская история) **И. Гика** О другой транзции, девятнадцатого века, когда мы вышли из фанариотского режима и начала модернизация страны • **М. Руснак** Советские силы, сосредоточенные на румынской границе весной 1941 года • **В. Аврам** Воздушные операции, проведенные советской авиации в 1941 году над территорией Румынии • **Д. Урсу** Советские репрессии ударили не только депутатов Сфатул Цэрии, голосовавших за объединение Бессарабии с Румынией в 1918 году, но и трёх депутатов, которые были против: И.Н. Криворукова, Г.И. Бучушкана, В.В. Цыганко • **В. Patrichi** В монастыре „Путна“ воздвигнута троика в память румынам растрелянным советскими пограничниками 1 апреля 1941 года, потому что они хотели бежать от большевистского режима • **А. Росс Джонсон** О радиостанции „Свободная Европа“, о декабре 1989 года и судьбе архивов румынского отделения • **А.-С. Ионеску** Выставка в Национальном музее Котрочен, посвящённая живописцу Теодору Аману • **М.Е. Ионеску** Румыны, единственный народ латынского происхождения и православной религии. Религиозная принадлежность ставила бы нас на одной стороне „Линии Хэнтингтона“. Латынское происхождение и способ создания „румынских стран“ за Карпатскими горами ставят нас с самого начала в рамках западной цивилизации (II) • **М. Пакуч** „Гуте полисей“ в Сибиу. Как регулировалось поведение жителей трансильванского города XVI века по примеру немецких городов • **Т.Д. Лазэр** Две дочери Николая Йорги: живописец Магдалина и историк Лилиана • **Дж. Филиити** Былые письма. Марта Кордеску и Дан Наста Адине Вороньески • **С. Пэтрашчу** В марте 1961 крестьяне из деревни Добротешть уезда Телеормана восстали против коллективизации. Лидеры восстания были арестованы и просидели много лет в тюрьме • **М. Сала** Магическое число 3 • **Дж. Рошу** Троицын день в месяце чирешара • **Ал. Понеску** Викиликс девятнадцатого века: доклады, отправленные австрийскими консулами из румынских княжеств • Премии культурного фонда „Магазин Историк“ за книги истории, изданные в 2010 году • В Бухаресте 50 лет назад • Румынские документы в Гуверсовом Институте (CXV). Брутус Косте, генеральный секретарь Ассамблеи европейских порабощённых наций, уволен с должности

magazin istoric

Apare lunar, se găsește de vânzare la chioșcurile de difuzare a presei. Abonamentele se fac la oficiile postale, factorii poștali de la orașe și de la sate sau la redacție (pentru cititorii din București).

Cititorii din străinătate se pot abona direct la redacție, pe adresa Piața Valter Mărăcineanu, nr. 1-3, sector 1 PO Box 15-702, cod 010155, București, România; e-mail: mistoric@gmail.com sau mistoric1967@yahoo.com; cont bancar B.C.R., sucursala Sala Palatului, RO80RNCB0080005630130002 (USD) sau RO15RNCB0080005630130008 (EURO). Plata se poate face prin virament sau cec bancar. Prețul unui abonament pe un an este de 75 EURO sau 90 USD. Vă rugăm să indicați adresa poștală unde doriți să primiți revista și data de la care să înceapă abonamentul.

Tiparul executat la Compania Națională a Imprimeriilor „Coresi“ S.A. – București
ISSN 0541-881X

Lei 4,50

DIALOG CU CITITORII

ECOURI

Domnul ALEXANDRU VANCU ne scrie: Articolul *Rememorări istorice la Terezin*, semnat de domnul **Adrian-Silvan Ionescu**, în numărul din luna iulie 2010, mi-a adus aminte de bunicul meu Dimitrie Belințan (1873-1957) din Lugoj, căzut prizonier la ruși, la capitularea fortăreței Przemysl, după cum am aflat din articol, la 22 martie 1915. Era „Evidenzfeld-webel“ în armata austro-ungară. A stat în lagărul din Dauria în Siberia, până când a fost eliberat de „albi“ [trupele rămase fidele țarului], după care a urmat calvarul întoarcerii acasă, prin câmpul răz-

boiului civil din Rusia, din anii 1918-1920. A ajuns acasă după opt ani de la plecarea lui în război, când nimeni nu mai credea că este în viață.

Căutând printre actele de familie, am găsit o carte poștală trimisă de el din lagăr. Din păcate, nu povestește nimic despre lagăr, probabil nici nu era posibil. Era doar supărat pe cea de a doua fiică, în vârstă de nici 17 ani la data scrisorii, pe puținătatea scrisorilor trimise de ea, de la plecarea lui în război.

Iată ce îi scria:

„Rusia – Siberia

Calea ferată transbaikală

Expeditor prizonier de război Belințan D., Sergent major
Dauria, 4 mai 1917

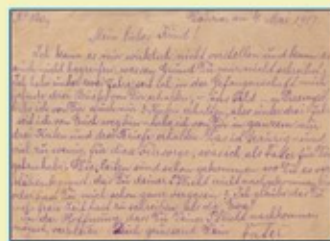
Mult stimatei domnișoare
Belințan Ana

Copilul meu drag!

Nu pot să înțeleg și nu știu
motivul pentru care nu-mi

scrii. Am primit în timpul de doi ani de când sunt în prizonierat trei scrisori de la tine – pe front, la Przemysl – am primit numai trei cărți poștale, adică în trei ani de când sunt plecat de la voi am primit numai trei cărți poștale și trei scrisori. Această este trist și prea puțin pentru grija, ceea ce am făcut, ca tată, pentru tine. Va veni timpul când vei înțelege că nu ți-ai respectat obligația, sau m-ai uitat deja complet? Eu cred că ai mai mult timp liber decât Eva. În speranța că îți vei respecta obligația te sărută al tău

Tată“

Dragi cititori, vă puteți asigura continuitatea colecției revistei Magazin istoric prin abonarea la oficiile Poștei Române. Revista Magazin istoric figurează în catalogul al Poștei Române la poziția 19.356.

În București revista poate fi ridicată și de la sediul redacției din Piața Valter Mărăcineanu, nr. 1-3, etajul 3, camera 283, sector 1. Vă punem la dispoziție, cu abonament, și versiunea on-line a revistei www.magazinistoric.ro, unde veți avea acces începând cu primul număr, aprilie 1967.

Îi rugăm pe autorii și colaboratorii revistei noastre să ne trimită fotografiile care însoțesc articolele pe adresele de e-mail: mistoric@gmail.com și mistoric1967@yahoo.com; de asemenea, să redacteze articolele cu diacritice românești.

magazin istoric

